

מצורפים העלונים:

- אור להצדיק** עמ' י"ג
- חזקתא** עמ' י"א
- בחרת בחיים** עמ' ט"ו
- מכתלי בית ההוראה** עמ' כ"ז
- ספיר ויהלום** עמ' כ"ג

מחברים

גליון ש"ו | האזינו
- יום הכיפורים
תשפ"ז

הגליון השבועי מבית עוז והדר - אור לישרים

חדש בהיכל <<<

שבטי ישראל - צום יום כיפור (2 כ"ר)

ספר שבטי ישראל על צום יום כיפור מאת רבי יוסף ישראל אייזנבערגער שליט"א דומ"ץ שיכון סקווירא ובעל שו"ת שבטי ישראל. מדריך מפורט להלכה ולמעשה בכל עניני התענית, ובמיוחד בנוגע לחולים ומצבי סכנה, לאור המציאות בתחומי הרפואה המקובלת בזמנינו. בתוספת פרקי ערכי רפואה, ידיעות והסברים מפי טובי הרופאים ומומחים.

סידור כוונות הרש"ש הושענות סוכות

פרט

סידור כוונות הרש"ש הושענות סוכות נוסח ספרד כולל את כוונות אריז"ל והרש"ש, מסודרות באופן ברור בהיר ומדויק. משולבים עם כל הכוונות והמקורות והקדמות חשובות. מבוסס על כתבי וסידורי המקובלים לפי המסורת המקובלת מדור דור. כולל נוסחאות תפילה ותיקונים מיוחדים לכל ברכה וברכה ותיקונה. עם מנהגי האריז"ל והרש"ש מספרי המקובלים.

ביאורי התוספות יבמות ב (לה:--ד9)

כל דברי התוספות עם ביאור משולב בתוך לשונם, ובסוף כל דיבור נערך סיכום הענין, לתועלת הלומדים. בסוף כל כרך נסדר מדור 'שינון התוספות', להועיל לחזרה וזכירת דברי התוספות. בנוסף הובא גם ביאור רש"י על המסכת, להיטיב את ההבנה בדברי התוס' ובמחלוקתם על רש"י. כל אלו נסדרו במהדורה מפוארת כמיטב ספרי 'ממלכת התורה - עוז והדר'.

להזמנות ספרים עד הבית: 1800-22-55-66

חשיפה:

בניית הסוכה אחרי יום הכיפורים

עמ' ג'

→ השבוע בגליון: ←

אקטואלי:

ניקוי המשקפיים בשבת

עמ' ז'

האור החיים הק': מחילת עוונות - כי רב הוא...

עמ' ב'

פנימי אביר יעקב

עמ' ה'

דיום הכיפורים, ואדרבה באופן נעלה יותר, מכיון שנפעלים על ידי אכילה ושתייה גשמית, מצינו אצל הנוהגים במשך כל השנה לאכול ביד אחד בלבד, שבערב יום הכיפורים היו מהדרים לאכול בשתי ידיים דוקא, כפי שראיתי אצל אבי אדוני מורי ורבי (התועדויות תשמ"ה ח"א עמ' 15):

(ליקוטי שיחות, הרה"ק רבי מנחם מנדל מליובאוויטש זיע"א)

אכילת ערב יום הכיפורים - כאכילת הבעלים בקרבן

"ירצה צום עמך אשר דמו לך מזה, חשוב חלבו כעת זבח" (פייט לערב יום כיפור). נראה לפרש, כי זבח סתם בכל מקום הוא שלמים, ושלמים יש בהם לבעלים ולגבוה, ותענית היא במקום זבח, אבל בזבח הזה אין חלק לבעלים, לכן אוכלים בערב יום הכיפורים, דהוי לבעלים וגבוה, כקרבן שלמים.

וזו כוונת הפייט: חשוב חלבו כעת זבח - שהוא שלמים שיש בו לבעלים

(מהר"י מבעלזא, הרה"ק רבי יהושע מבעלזא זיע"א)

יראת שמיים עצומה מכוח היום הקדוש

אוצר של יראת שמיים מוכן ומזומן לכל יהודי ביום קדוש זה הדבר נלמד מהגמרא במסכת שבת (:) אמר לו הקדוש ברוך הוא למשה, מתנה טובה יש לי בבית גנזי ו'שבת' שמה, ואני מבקש ליתנה לישראל, לך והודיעם. לכאורה יש להקשות הלוא מצינו כי רק יראת שמיים היא זו הנמצאת באוצרו של מלך, ככתוב (ישעיה לג 1) 'יראת ה' היא אוצרו', ואמרו חז"ל (ברכות לג:) אין לו לקדוש ברוך הוא בבית גנזי אלא אוצר של יראת שמיים, שנאמר 'יראת ה' היא אוצרו', משמע שרק יראת שמיים נמצאת שם, היא ואין בלתי, שהרי אמרו 'אין לו לקדוש ברוך הוא', כלומר, אין בבית גנזי מאומה מלבד 'אוצר של יראת שמיים'. אלא מבאר הרה"ק רבי דב בער המגיד ממעזריטש ע"ה (הובא באמרי נועם פר' תולדות אות ל:): 'מתנה טובה יש לי בבית גנזי', אשר רומז כי עיקר ההשגה בשבת קודש היא לבוא אל יראת שמיים, והיא המתנה טובה, שכן אמרו חז"ל 'אין לקדוש ברוך הוא בבית גנזי אלא אוצר של יראת שמיים', ועל כן אמרו צדיקים שהסימן להיות האדם שומר שבת הוא אם לא הסיח דעתו במשך כל השבת מיראתו יתברך, כי ירא ה' באמת הוא שמרגיש את קדושת השבת.

(האדמו"ר רבי דוד חי אביחי צירא שליט"א - מילתא חדתא - ירח האיתנים)

המנהג לומר הפיוטים בניגון בימים הנוראים

גם בעניני עבודת השם יתברך צריך האדם להיות שמח וטוב לב. אצל כמה צדיקים נהגו לומר בניגון את הוידוים, אשמנו ועל חטא. באור הדברים, כי אכן צריכים לבכות ולהתעורר בתשובה על שחטאנו להשם יתברך והרבינו להכעיסו, אבל בו בזמן צריכים לשמוח שאנו לכל הפחות מכירים בחטאינו ומצטערים עליהם, ואנו לא בגדר הכתוב (משלי ל כ) 'אכלה ומחתה פיה ואמרה לא פעלתי און'.

עצם זה שהאדם יודע שחטא ומתעורר לתשובה זהו חסד עליון. זהו נקודת השמחה בתוככי בכית התשובה, ולכן אומרים את הלשון חטאנו 'לפניך', שגם בעת החטאים היינו 'לפניך', לפני ה', ולא מרדנו בו חלילה. גם כשגונחים ומייללים על החטאים, מכסים אותם בשמחה על שלא נכבה אצלנו נקודת היהדות, ועם כל שפלותנו עשינו הכנה לקראת יום המשפט, קנינו מחזוריים וחזרנו אחר אתרוג כשר, ועל זה לבד צריכים לתת שבח והודיה לה' יתברך.

מטעם זה נהוג אצלנו לומר קדיש תתקבל בימים הנוראים, בניגון של שמחה. גם בתוך התפילה מזמרים כמה פיוטים וכו', לא מרבים בבכי או בניגון עצוב, להורות שגם כשמתפללים לפני השם יתברך בלב נשבר ונדכה מתוך התבוננות על המרחק העצום בינינו לצד הקדושה ועל השגתנו הקלושה ביהדות, צריכים בסוף התפילה לומר את הקדיש ולהתחזק בשמחה שלכל הפחות זכינו להתפלל אל השם יתברך מקרב הלב. אף שלא התפללנו בכוונה ראויה, אבל נענענו בשפתינו, ומבקשים שעקימת השבת יעלו ויתקבלו לרצון (דרשות חומש רש"י תשמ"ב):

(שפע חיים, הרה"ק רבי יקותיאל יהודה מצאנז זיע"א)

מעלת ערב יום הכיפורים על יום הכיפורים

בערב יום הכיפורים ישנה מעלה גם לגבי יום הכיפורים, מכיון שאז נפעלים עניני יום הכיפורים על ידי אכילה ושתייה גשמית, שענין זה מורה על המשכה ממקום עליון יותר, ועל דרך המעלה דפורים לגבי יום הכיפורים, כדאיתא בתיקוני זוהר ש'כיפורים' פירושו כ-פורים, מכיון שבפורים נפעלים אותם הענינים שנפעלים ביום הכיפורים, על ידי אכילה ושתייה גשמית. ונמצא שמעלה זו ישנה גם בערב יום הכיפורים.

ומפני גודל מעלת האכילה ושתייה דערב יום הכיפורים שעל ידה נפעלים הענינים

דבר האמונה

ה' יתברך עזב כל העולמות העליונים ונבחר בעמו ישראל

כשמעלים אנו במוחנו ומכירים בגודל מעלתנו קרוצי חומר המאמינים בו בכל חושך והסתר, מתעצמת אהבת ה' בלבנו רשפיה רשפי אש בכלות הנפש, כי היתכן כזאת אשר כל העולמות העליונים והגבוהים אינם מעלים נחת רוח כמו שאנו זוכים, כלשון קדשו של הרה"ק בעל התניא ע"ה בספר התניא (פמ"ו), אשר מומלץ לכל איש משכיל להתבונן בהם למרות אריכותם.

וזה לשון קודשו: ויש דרך ישר לפני איש שוה לכל נפש וקרוב הדבר מאד מאד לעורר ולהאיר אור האהבה התקועה ומסותרת בלבו, להיות מאירה בתוקף אורה כאש בוערה בהתגלות לבו ומוחו, למסור נפשו לה' וגופו ומאודו בכל לב ובכל נפש ומאד מעומקא דלכא באמת לאמיתו. והוא כאשר ישים אל לבו מה שאמר הכתוב (משלי כו יט) 'כמים הפנים לפנים כן לב האדם אל האדם', פירוש, כמו שכדמות וצורת הפנים שהאדם מראה במים כן נראה לו שם במים אותה צורה עצמה, ככה ממש לב האדם הנאמן באהבתו לאיש אחר, הרי האהבה זו מעוררת אהבה בלב חבירו אליו גם כן להיות אוהבים נאמנים זה לזה, בפרט כשרואה אהבת חבירו אליו.

(האדמו"ר רבי דוד חי אביחצירא שליט"א - מילתא חדתא - אמונה וביטחון)

בוחרים להם ממילות התוכחות בפרשת כי תבוא או בפרשת האזינו.

אך הנה כתב הרמב"ן בפרשתנו (דברים לב מ) כי מלבד כל התוכחות והיסורים שנתבשרו עליהם ישראל בפרשת האזינו, יש בה גם הבטחה לישראל שלא ישבית ה' זכרם חלילה, ונצח ישראל לא ישקר. אכן, כפי שעבר עלינו במשך הדורות, יסבלו עם ישראל מגלויות קשות ומלחמות נוראות, הרג ושמד חלילה, וכפי שהיה במלחמה האחרונה, בה נספו ביד אויב ששת אלפי אלפים מבני עמנו. אולם גם אחר כל זאת ישובו ישראל ויקומו מתוך האפר, ויזכו לגאולה שלימה.

אמור מעתה, כי בשירה זו נאמרה הבטחה על נצחיות ישראל, ועל הגאולה העתידה. ואחר כל הגלויות והצרות הקשות, יזכו ישראל לגאולה. בפרשה זו נרמזו כל דברי ימי עולם, אם כן ודאי גם המאורעות הטובות העתידות לבוא נרמזו בה, ויש בה מן השירה.

(ענינים מאירות - להגאון רבי מנחם מנדל פומרנץ שליט"א)

שירת האזינו

כִּי אֶשָּׂא אֶל שָׁמַיִם יָדַי וְאֶמְרָתִי חַי אֱנֹכִי לְעֵלִים (לב מ)

פרשת האזינו נקראת שירה, וכן נכתבת היא בתורה בצורת שירה, אריח על גבי אריח ולבינה על גבי לבינה. אך כאשר מתבוננים בעניני הפרשה, מוצאים כי כולה מלאה בתוכחות נוראות וקשות, דברים קשים כגידים ורעות רבות וצרות העתידות לפקוד את ישראל אם יחטאו לפני ה' ולא ישובו בתשובה. ואם כן עומדים אנו ותמהים, וכי בזה בחר ה' להיות לשירה לישראל.

והנה, היה מקום איתנו לדמות ענין זה לדבר דומה אשר מצינו ביום הכפורים שעבר עלינו לטובה זה עתה, וגם בו מנגנים ישראל באומרים 'אשמנו, בגדנו', או 'חטאנו לפניך'. וכבר מילתנו אמורה במקום אחר לפרש טעם הדבר, כי יש בזה משום הבעת דביקות גם אחר החטא, ויש בכח הניגון לעורר רחמים. אולם עדיין, היכן מצינו ניגון לתוכחות. וכל אותם הממצאים ניגונים חדשים בימינו, וכי

וארט מהאור החיים הק'

מחילת עוונות - כי רב הוא...

וְסִלַּחְתָּ לְעוֹנֵינוּ כִּי רַב הוּא (נוסח הסליחות בימים הנוראים).

בתכריך כתביו של הג"ר חיים נחום ליכטנשטיין ז"ל כתב:

בנוסח השליחות מבקשים הרבה פעמים "למען שמך ה' וסלחת לעוונינו כי רב הוא", ויש להבין מהי נתינת הטעם "כי רב הוא", והלא אדרבא אם רבים הם העוונות יש יותר רוגז וכעס רח"ל.

והנה ברש"י על תהלים (כה, יא) בפסוק 'לְמַעַן שְׁמֶךָ ה' וְסִלַּחְתָּ לְעוֹנֵי כִּי רַב הוּא', כתב לפרש על דרך הפשט: "כי רב הוא" - כי נאה לרב לסלוח עוון רב, והאור החיים הקדוש כותב בפרשת כי תבוא (דברים כו, ה) בשם האר"י ז"ל שזהו התנצלות האדם על עונו, שלא היה ביכולת לכבוש את יצרו הגדול שפיתתו לדבר עבירה - כי היצר "רב

הוא" ממנו. ועל דרך דרוש שמעתי לפרש, כי הנה בפרק מרובה (ב"ק עד, ב) סבירא ליה לרב דמודה בקנס ואחר כך באו עדים פטור, והכי קיימא לן (ח"מ ס"א וס"י שפח), והנה איתא בחגיגה טז, א: "שמא תאמר מי מעיד ביי? אבני ביתו וקורות ביתו של אדם הם מעידים בו... וחכמים אומרים נשמתו של אדם מעידה בו... רבי זריקא אמר שני מלאכי השרת המלוין אותו הן מעידים בו", הרי שכמה וכמה עדים מעידים על האדם ביום הדין הגדול.

והנה כאשר שב איש ישראל בתשובה ומתוודה על חטאו הרי הוא בבחינת "מודה בקנס", אמנם אם הוה סבירא לן דמודה בקנס ואחר כך באו עדים חייב, לא היה נפטר האדם בתשובתו וידידיו, לאחר אחר הודאתו באו העדים הנזכרים וחייבוהו.

ולפיכך מזכירים אנו בתפילותינו ובקשותינו: וסלחת לעוונינו "כי רב הוא", היינו שהלא ההלכה

"שמעתי מאיש חסיד ישיש וותיק ונאמן ששמע בשם הגה"ק מופת הדור הרבי מוהרש"ב זי"ע מפרשיסחא, שיחה נאה שאמר בדרך הלצ"י: מה שכתוב (תהלים כה, יא) וסלחת לעווננו כי רב הוא, כי לכאורה לא יועיל תשובה כלל, מצד כיוון דנדחה אינו חוזר ונראה? אך רב סבירא ליה (ימא סד, א) בעלי חיים אינן נדחין, וזה שנאמר וסלחת לעווננו 'כי רב הוא', דהלכה כרב שבעלי חיים אינן נדחין, ושוב מועיל תשובה להיות חוזר ונראה". עכ"ל.ק. (ליקוטי אב לימים הנוראים עמ' 37)

מחברים

העלון השבועי מבית עוז והדר - אור לישרים

ניתן להשיג את הגיליון
מדי שבוע בכל סניפי
"ספרי אור החיים"

ירושלים: ירמיהו 13 | שאולון 49 | הפסגה 45 | בר אילן 4 | חבקוק 2 • בית משם: שדרות האמוראים 63 | נחל יצנים 3 | יהודה הנשיא 6 • בני ברק: רבי עקיבא 152 | רבי עקיבא 68 | הרב שך 8 | אהרונביץ 12 | נחמיה 28 | כהנמן 64 • מודיעין עילית: שד' יחזקאל 2 | הפץ חיים 7 • אלעד: יהודה הנשיא 94 • אשדוד: יהודה הנשיא 8 | אליעזר בן הורקנס 8 • ביתר עילית: הרן 9 • חיפה: מיכאל 27 • נתיבות: הרמב"ם 1 • נתניה: הס 18 • פתח תקוה: רוטשילד 75

ספרי
אור החיים

מחברים
את הידוע
הפנינו רבותי מבית עוז והדר - אור לישרים
newsletter.mechubarim@gmail.com
להצטרפות:

קו מענה הלכה
02-803-9999

או במייל: rav@abiryaakov.com
קו השיעורים - קול הלשון: 03-6171077

לתגובות ולהצטרפות לקבלת הגיליון במייל: newsletter.mechubarim@gmail.com

היהודי הבני ברקי התלבט קמעה אבל בסופו של דבר היה מוכן גם לכך,

הרבה דמעות זלגו מעיני הנוכחים באותו מעמד של מחילה, שנעשה בקו הטלפוני שבין מונטריאול לבני ברק...

שפגע בו לא נפקד מזה שנים רבות בילדים, והוא בטוח שמענישים אותו מהשמיים על שפגע בכך, והוא מתחרט על מעשיו ומבקש מחילה גמורה על כך. אבל הנפגע מסרב עדיין לדון בבקשה, ומצהיר שמבחינתו הדבר לא בא בחשבון, והוא אינו מוכן לסלוח בשום אופן.

אחד המשולחים העיז בכל זאת את פניו, ופנה אליו ואמר: תראה, הרי גם אתה יודע שאנחנו לא קשורים כלל לסיפור, ולכן קח ברצינות את הדברים שאנחנו אומרים לך, כי אין לנו שום מטרה אחת אלא לדאוג לטובתך, ולטובת האיש במונטריאול. בעוד מספר דקות, ממשיך המשולח ואומר, נפנה איש לביתו, וכל אחד יילך לעסקיו. אבל בוא יבוא היום, אחרי 120 שנותינו, וכולנו נעלה לשמיים, ונעמוד לפני בית דין של מעלה כדי לתת דין וחשבון על כל מה שעשינו בעולם הזה. והנה, פשוט וברור שהאיש שפגע בכך, קיבל עונש על מה שעשה, ואולי אפילו בגלל

זה הוא ייצא נקי בעולם הבא כי קיבל כבר את עונשו כאן בעולם הזה, אבל אז יפנו ויבואו אליך בטענות קשות, ויאמרו - הרי בגללך לא היו לאדם הזה ילדים! יזכירו לך את בואנו אליך, ויעלו את זכר התחנונים וההפצרות שהפצרנו בכך למחול לו, ויטענו נגדך מדוע לא היית מוכן להתפייס, אך ורק כדי להיטיב לאיש ההוא, כדי שיזכה בפרי בטן. האם תהיה לך תשובה לטענות אלו שבוודאי יטענו בפניך? האם אתה מוכן לקחת על עצמך אחריות נוראה שכזו, בפני בית דין של מעלה?

הדברים הללו צבטו את ליבו, והוא ביקש לחשוב כמה דקות. האיש ישב וחשב, התבונן והעמיק בעניין, עד שקם ממקומו ואמר: אני מוכן לסלוח לו. האם הינך מוחל וסולח לו בלב שלם? שאלו.

כן, אני סולח בלב שלם, השיב. שני המשולחים שכבר היו מאושרים מאוד על הצלחת השליחות החשובה שהוטלה עליהם, ביקשו מבעל הבית דבר נוסף. אם אנחנו כבר נמצאים אצלך בבית, הנה יש לנו את מספר הטלפון במונטריאול של האיש שפגע בכך, בוא ונתקשר אליו, ונקשר בין שניכם, ותגיד לו בפה מלא שהינך מוחל לו.

היהודי הבני ברקי התלבט קמעה אבל בסופו של דבר היה מוכן גם לכך, הרבה דמעות זלגו מעיני הנוכחים באותו מעמד של מחילה, שנעשה בקו הטלפוני שבין מונטריאול לבני ברק.

כעבור שנה מהביקור הקודם בקנדה, מספר הרב פנחס כ. ביקרנו שוב בביתו של הגביר. והנה, רק ראה אותנו הגביר, ומיד התנפל עלינו והזמינו אחר כבוד לאחד מחדרי ביתו, שם עמדה כבר עריסה עם תינוק, "לפני שלושה שבועות בדיוק, עשינו לו ברית מילה" - סיפר הגביר, אשר פרץ בבכי נסער!...

בענין מחילה בין אדם לחבירו סיפר הגאון רבי יצחק זילברשטיין שליט"א סיפור נורא: "הסיפור דלהלן הגיע לאוזנינו ממש מקור ראשון, מהרב פנחס כ. - האדם שנבחר מן שמיא להיות המתווך בסיפור זה, בין הפוגע לנפגע, והוא זה שהעביר לנו את כל הפרטים המדויקים של המעשה המזעזע.

הרב פנחס הוא אחד משני משולחים הנוסעים מדי שנה לחוץ לארץ בשליחותו של אחד ממוסדות התורה החשובים ביותר בבני ברק, על מנת לאסוף כספים לאחזקתו של המוסד. באחת מנסיעותיהם הם פקדו את בתי הגבירים היהודים במונטריאול שבקנדה. והנה בשבתם בטרקלינו של אחד הגבירים הידועים, שח בפניהם בעל הבית על צרה המצויה בביתו, המעיקה עליו קשות. כפי שאתם רואים, הקדוש ברוך הוא בירכני בעושר רב, ולא חסר לי מאומה במילוי הצרכים הגשמיים, אבל כל זה אינו שווה לי, אם אני ורעייתי לא נפקדנו בילדים, והדבר הזה מדיר שינה מעינינו. אנחנו נשואים מזה שנים רבות, וברור שכל העושר הרב המצוי בביתנו, איננו שווה מאומה, אם לא יהיה לנו דור המשך.

הגביר המשיך להשיח את ליבו, ואמר שלאחר שפשפש במעשיו הוא חושב שהעונש הגיע לו משמיים בגין מעשה שעשה בימי בחרותו, בעת שלמד באחת הישיבות בבני ברק. כאחד הבחורים שהיו מעורים בחברה, עליתי על הבימה בליל פורים אחד, ו"התלבשתי" על אחד הבחורים, ביזיתי והעלבתי אותו לעין כל, וסיפרתי את קלוני ברבים. הבחור ההוא הסמיק והחוויר חליפות, ופניו האדימו מרוב בושה. גם לאחר שהחברים רמזו לי שאני מגזים, המשכתי להעליב אותו, ולא נחה דעתי עד שענינו של הבחור ההוא נשטפו בדמעות.

לי אישית אין ספק, שח הגביר בפני אורחיו המשולחים, שהעונש בא עלי בגלל המעשה המחפיר הזה שעשיתי בנעוריי.

ישבנו ושמענו את הסיפור בזעזוע רב, מספר הרב פנחס כ. אבל לא הבנו מה הוא בדיוק רוצה מאתנו. שאלנו אותו על כך, והוא השיב שכיוון שהוא מתגורר בקנדה, אין לו כל מושג היכן נמצא כיום הבחור ההוא שפגע בו, הוא מאוד מבקש מאתנו כשנחזור לארץ ישראל, נעשה כל מאמץ לאתר אותו, ולבקש ממנו מחילה בשמו.

הגביר הוסיף שהוא מוכן כמובן גם לשלם לנפגע ככל שידרש, וכראיה לכך הוציא מגנזיו סכום גדול של כסף, ומסרו לידי המשולחים, שימסרוהו לידי הנפגע. האורחים הבטיחו שיעשו מצידם כל מאמץ לסדר את העניין.

חזרנו ארצה, סיפר הרב פנחס וכשפתחתי את ספר הטלפונים של בני ברק, גיליתי לשמחתי את השם שמסר לנו הגביר הקנדי. צלצלנו לשם, ושאלנו האם למד ביישיבה ההיא בבני ברק באותה תקופה, ומשהתברר שהוא הוא האיש, ביקשנו לקבוע עימו פגישה. והנה בבואנו לפגישה, רק הזכרנו את שמו של האיש שפגע בו, נרתע בעל הבית ואמר "אל תזכירו לי את השם הזה... הוא ביזה אותי בצורה מחרידה"...

"אבל בדיוק למטרה זו באנו אליך", המשיכו השניים, וסיפרו שזה עתה הם חוזרים ממונטריאול, ופגשנו את האיש שפגע בכך, והוא בוכה ומיילל על כך, וממש מורט את שערות ראשו, ומבקש סליחה ומחילה על מה שעשה. לא בא בחשבון, לעולם לא אוכל לסלוח לו על מה שעשה לי, השיב האיש. ואז סיפרו לו שני המשולחים שהסיבה לבקשת הסליחה היא מפני שהאיש

"כאחד הבחורים שהיו מעורים בחברה, עליתי על הבימה בליל פורים אחד, ו"התלבשתי" על אחד הבחורים, ביזיתי והעלבתי אותו לעין כל, וסיפרתי את קלוני ברבים. הבחור ההוא הסמיק והחוויר חליפות, ופניו האדימו מרוב בושה. גם לאחר שהחברים רמזו לי שאני מגזים, המשכתי להעליב אותו, ולא נחה דעתי עד שענינו של הבחור ההוא נשטפו בדמעות"

כמה פעמים שאל אם נראתה הלבנה, אך השמים התקדרו בעבים עד שאי אפשר היה כלל לחשוב שעוד תצא הלבנה מבין עביה באותו הלילה...

היה זה במוצאי יו"ט לאחר הסתופפות חסידים וקהל רב בצל הרה"ק רבי דוד משה מטשארטקוב זצ"ל. הרגשה מרוממת ונעלית אחז בחסידים, ואלו יצאו בריקוד נלהב - מחול של שמחה בבית החיצון שלפני היכל הצדיק. חסיד אחד המקורב לרבי, לא נתן לו לבו להשתתף בריקודי החסידים, הוא עמד בצד בעצב מה, והרהר במשפט הקשה בדיני נפשות המצפה לו. תחושת עגמת נפש שרתה עליו.

"אולי עכשיו הזמן ועת רצון להיכנס אל הקודש פנימה, ולהתברך מפה קדשו של הרבי". נכנס החסיד לפנים, לחדר הצדיק, לעורר רחמים על עצמו בשעת שמחת הצדיק. - שאל אותו הרה"ק מטשארטקוב: - מדוע לא תלך גם אתה לרקוד עם החסידים? כשענהו החסיד ותינה בפניו צרתו המתרגשת עליו, אמר לו הרבי מטשארטקוב הט אוניך ושמע עובדה מאלפת שהתרחשה אצל מרן הבעל שם טוב הק', הנוגע לעניינך:

"פעם אחת ביום במוצאי יום הכפורים לא נראתה הלבנה לקדשה, עננים עבים ושחורים הסתירו אותה. הבעל שם טוב ראה ברוח קדשו, שאם תחסר מצוה זו תיכף אחר יום הכפורים, אז חס ושלום לא יהיה טוב לישראל. נצטער מאוד הבעש"ט, וניסה לפעול במוחין דגדלות שלו שתצא הלבנה. ושאל כמה פעמים אם נראתה הלבנה, אך השמים התקדרו בעבים עד שאי אפשר היה כלל לחשוב שעוד תצא הלבנה מבין עביה באותו הלילה.

מאידך, החסידים לא ידעו מאומה עד היכן הדברים מגיעים - מהצורך שתתראה הלבנה אז במוצאי יום הכפורים. וכאשר נהגו לשמוח תמיד ולעשות 'יום-טוב' בצאתם בשלום מן הקודש, בעבודתם ועבודת רבם הבעש"ט ביום הקדוש, אשר היתה ממש דוגמת עבודת הכהן הגדול. לכן גם הפעם היו שמחים מאוד בריקודין בהתלהבות אש קודש. תחילה רקדו בבית החיצון של מרן הבעש"ט ואחר כך מגודל התלהבותם בשמחה, דחקו עצמם ונכנסו אל הקודש פנימה ורקדו ושמחו לפני הבעל שם טוב. ויהי כאשר גבר עוצם התלהבות נפשם בריקודין של שמחה, הרהיבו עוז לבקש שגם רבם הבעש"ט בעצמו ירקוד עמהם, ולקחו אותו בתווך והוא רקד עמהם.

ויהי בתוך הריקוד הקדוש הזה. נשמע קול בין החסידים, שהלבנה היא בטהרתה, והלכו תיכף ומיד לקדש את הלבנה. התבטא אז מרן הבעש"ט הק' שמה שרצה הוא לפעול בעבודה ומוחין שלו ולא פעל, פעלו החסידים רק בשמחה בלבד.

ומכאן נראה - סיים הרה"ק מטשארטקוב לאותו חסיד - שצריך האדם לבטוח בה' ולשמוח בשמחה של מצוה, ואף בעת צרה חס ושלום, הבאה על האדם יוכל לפעול לישועתו כשהוא שרוי בשמחה.

המושל שלח לרובע היהודי שוטרים אשר על פי פקודתו קנו את כל הקנה-סוף, ולא עוד, אלא שגם גזר ואסר על כל היהודים לקנות קנה סוף דקל או כל חומר אחר

בתקופה בה כהן הגאון רבי יעקב בירדוגו עליו השלום כרבה של העיר מקנאס במרוקו, משל בעיר מושל רשע רע מעללים, ששנא בתכלית השנאה את כל יהודי העיר, ובכל עת ושעה רק הציק להם, הצר את צעדיהם משבת וממגורים בעיר, וככל שיכול גזר עליהם גזרות קשות, רעות ואכזריות ביותר.

פעם, באחת השנים חלה המושל ביום הכפורים, ואז הזמין אליו לביתו רופא יהודי מבית הכנסת היהודי, אלא שהרופא, מכיון והיה עסוק אז באמצע תפלות היום הקדוש, סירב להגיע לביתו של המושל, ואף קילל את המושל באומרו "הלואי וימות", ובשום אופן לא הלך לבקר את המושל בחליו מפאת קדושת היום.

בינתיים חלפה מחלתו של המושל. הוא הבריא מחליו, אבל בשל הסירוב של הרופא היהודי להגיע אליו, שמר בלבו טינה ליהודים, עד שרצה להתנהג אליהם כמו (סבו) המן הרשע. הוא לא רצה לשלח יד רק ביהודי הרופא לבדו, אלא רצה להתנכל ולהזיק לכל היהודים. ואז אמר: 'בחג הסוכות אקנה את כל הקנים של הסוף שמהם היהודים מקימים כל שנה את הסכות שלהם, וכך, לא יהיה להם ממה להקים סוכות, ועל ידי זה תבטל מהם לגמרי מצות הסוכה'.

וממחשבה למעשה. המושל שלח לרובע היהודי שוטרים אשר על פי פקודתו קנו את כל הקנה-סוף, ולא עוד, אלא שגם גזר ואסר על כל היהודים לקנות קנה סוף דקל או כל חומר אחר שאפשר לעשות ממנו סוכה. ואם לא די בכך, באם חשבו יהודים שיש להם קנה סוף משנה שעברה, להשתמש בהם, הרי שהמושל גם אסר על היהודים להקים לגמרי סוכה אחרי יום כפור.

בצר להם פנו הקהל לרבם רבי יעקב בירדוגו עליו השלום, וספרו לו את הצרה אשר הנחית על ראשם המושל הרשע. נענה ואמר להם הרב: 'אל תדאגו. עד חג הסכות רחמי שמים מרבים'. וכך היה.

יום לפני התקדש חג הסוכות חלם המושל חלום, ובחלומו עומד זקן אחד לידו בתוך המחסן בו אכסן את כל הקנה סוף שקנה, והוא עומד לחנק אותו למות ואף רוצה לשורפו. בבוקר התעורר המושל משנתו מבהל כלו.

באותו יום בערב, התקימה אסיפה של ועד הקהילה, בה החליטו ראשי הקהילה יחד עם רבם הגאון רבי יעקב בירדוגו עליו השלום לפנות למחרת היום אל המושל בבקשה לבטל את הגזרה. ראשי הקהילה ובראשם הרב הגיעו לביתו של המושל, ואז, אך ראה המושל את הרב נבהל ביותר ואמר לעבדיו: 'זהו האיש שחנק אותי בחלום, ואף רצה לשרוף אותי'.

תכף ומיד נעמד המושל מכסאו, ובקש מחילה מכבוד הרב, כשהוא גם מקבל על עצמו באותו מעמד לספק לכל יהודי מתושבי העיר את הכמות הדרושה לו של קנה סוף חנם אין כסף, כדי להקים את סוכתו. ויחד עם זה מקבל על עצמו שלא להציק יותר ליהודי העיר.

(ילקוט שבע מועדים אב)

וממחשבה למעשה.
המושל שלח לרובע
היהודי שוטרים אשר
על פי פקודתו קנו
את כל הקנה-סוף,
ולא עוד, אלא שגם
גזר ואסר על כל
היהודים לקנות קנה
סוף דקל או כל חומר
אחר שאפשר לעשות
ממנו סוכה. ואם לא
די בכך, באם חשבו
יהודים שיש להם קנה
סוף משנה שעברה,
להשתמש בהם, הרי
שהמושל גם אסר
על היהודים להקים
לגמרי סוכה אחרי יום
כפור

פנינים על הפרשה:

הקלפות הסוככים אותה. ובא לומר, דכשישראל עושים רצונו של מקום, הקלפות שהם הכמות הסוככים את הארץ הזאת, הם נכנעים תחתיהם. וזהו ירכבהו על במתי ארץ, שהם רוכבים על הקלפות הסוככים השכינה, ואינם יכולים הקלפות להפריד בין ישראל לשכינה, אלא קרובים לה ומתדבקים בה לאכל מפרה ולשבע מטובה בלי שום מעכב, ובאותו זמן ויאלל תנובת שדי: (פיתוח)

מבטיח לישראל על הגאולה העתידה

הלא הוא כמס עמדי חתם באוצרתי (זכור). אפשר לרמוז, דמשה רבנו עליו השלום אחר כל הקללות והתוכחות שאמר לישראל, בא לנחמם ולהבטיחם שאחריהם תהיה לטובה, וה' ישפך חמיו על הגוים אשר לא ידעוהו והרשעה כלה בעשן תכלה וישראל ישכן לבטח: שורש ניקות הסטרא אחרא מצירופי 'אלהים' והנה ידוע דיש מאה ועשרים צרופי 'אלהים' קדושים, ומהם ינקים 'אלהים' אחרים, ושרש תגברת הדין בזה תלוי, וכמו שכתבנו זה הדבר כמה פעמים:

בפסוק 'אהיה אשר אהיה' נרמזה הגאולה העתידה

והנה הקדוש ברוך הוא כשנגלה למשה בסנה אמר לו (שמות ג יד) 'אהיה אשר אהיה', וכמו שדרשו רבותינו זכורנום לברכה (ברכות טז): אהיה עמם בצרה זו, אהיה עמם בצרה אחרת. וכל שם אהיה הוא רחמים, ובא משה רבנו עליו השלום להודיע לישראל שאל יפחדו ואל ייראו, שהקדוש ברוך הוא ייטיב להם בסוף. ובעת שירחם ה' על עמו ממחק המאה ועשרים צרופי 'אלהים' עד שיתבטלו הדינים, ומתוקם הוא בשרשם, והוא שיתרבו שמות אהיה שפנים באמא ויצאו וימתקו את 'אלהים' שבאחרים, באפן שלא תשאר ניקה לחיצונים שהם 'אלהים' אחרים, ואז 'בלע המות לגצ' (ישעיה כה ח):

לעתיד לבוא יתמתקו צירופי 'אלהים' בשם אהיה והסטיא תתבטל

וזהו שאמר הלא הוא כמס עמדי, כמס גימטריא ק"כ צרופי 'אלהים', ודהינן, אל תיראו מצד מאה ועשרים צרופים ותאמרו שגם באחרית הימים יינקו 'אלהים' אחרים מהם. אין הדבר כן, שבאותו זמן יתמתקו הדינים ולא תשאר שום ניקה לחיצונים, והמתקן יהיה על ידי שמות אהיה שפנים, שירבו בהם אורות חסדים ויצאו לחוץ וימתקו המאה ועשרים צרופים. וזהו שאמר הלא הוא כמס עמדי, דהינן, באותו זמן שהוא עת הגאולה, שרש הדין שהוא מאה ועשרים צרופים שהם גימטריא כמס, הרי הוא כמוש וכבוש תחת ידי, ולא תפשוט לחיצונים כלל. ותדע כיצד היא כמיתו, על ידי חותם שהוא חתום באוצרתי, דהינן, על ידי שמות אהיה שפנים שהם גימטריא 'חותם', יתמתקו הצרופי 'אלהים' ויתבטלו הדינים, וזהו חתום באוצרתי: (פיתוח חותם)

כל העולמות נבראו בשביל ישראל שיעשו רצון ה'

עם נבל ולא חכם הלוא הוא אביך קנך הוא עשך ויכנך. זכר ימות עולם בינו שנות דר ודר (זכור ו-י).

כתבנו שמשנה רבנו עליו השלום בא להוציא מלב ישראל שלא להיות חושבים מחשבה וזה לומר שהקדוש ברוך הוא חס ושלום גרם להם מתחלת בריאת העולם לחטא, שאין האמת כן, דלעולם 'הצור תמים פעלו', וכמו שכתבנו. ועכשו בא לומר להם, דעו שאם אתם חושבים כך אתם עם נבל ולא חכם, דזהו הטפשות שאין אחריה טפשות, שהרי תדעו שהעולמות שהאציל אדון הכל וברא ויצר ועשה, אין להם קץ וקצבה, וכל מה שברא הוא על מנת שתבואו אתם בני ישראל ותעשו רצונו, וזה סבת בריאת כל העולמות. וזהו שאמר הלוא הוא אביך קנך, כלומר, כל עקר הבריאה היא דוקא על זה הדבר, דהינן, הוא אביך לבדך, ולא קנה כי אם אתה, דהינן, לא יש לו בכל מה שברא שום קנן שבשבילו ברא וקנה, כי אם אתה הוא העקר. וכיון דהכי הוא, לא בראך עד שעשה לך תקון והתכוננו כדי שתנצל מכל כחות החיצונים אם תדבק בו, וזהו הוא עשך ויכנך. ואם לא תשמע בקולו דמך בראשך, ואתה אבדת את עצמך:

מעלתם של ישראל

וכל זה שאמרתי לה, דבר גלוי ונראה לעין כל, שהרי זכר ימות עולם ושנות דר ודר, ותדע השתלשלות העולם איך היתה עד שבחר באבות העולם וקרא ליעקב 'ישראל'. וכשתבוננו בכל אלה תדע מצלתך אם תדבק בו 'תברך' עד היכן הגיעה, רק חזק ואמץ: (פיתוח חותם)

קבלת השפע שמשפיעה השכינה תלויה במעשיהם של ישראל

ירכבהו על במתי ארץ ויאלל תנובת שדי וינקהו דבש מסלע ושמן מחלמיש צור (זכור יז).

אפשר לרמוז, דהנה ידוע דשכינת עונו היא בין הקלפות, דעליה נאמר (משלי ה ה) 'רגליה ירדות מות', וכן אומר שלמה המלך עליו השלום (שיר השירים ב א) 'כשושנה בין החוחים כן רעיתי בין הבנות'. וכשישראל עושים רצונו של מקום נדחים הקלפות מסביבות השכינה, ובני ישראל אוכלים מטובה בלי שום מעכב, וכשאינם עושים רצונו של מקום הקלפות מתדבקין בה, רב טובה נשאר טמון בה, והמצט טוב שמשפעת לוקחים אותו החיצונים. ועל זה נאמר (ישעיה נט ב) 'כי אם עונתיכם היו מבדלים בינכם לבין אלהיכם', ובאותו זמן ישראל רחוקים מן השכינה. והנה הקלפות הסוככים את השושנה העליונה הם כמו הרים הסוככים את העיר, וכמו שנאמר (תהלים קכב ב) 'רושלים הרים סביב לה', גם זה רומז לקלפות:

כשעושים רצון ה' הקליפה נכנעת והשפע יורד

וזהו שאמר ירכבהו על במתי ארץ, ארץ זו רומזת לשכינת עונו הנקראת 'ארץ', ובמתי הם

עצות וסגולות:

עיקר הברורים הם למלכות

וזהו שש שנים תורע שך, הנה כמה פעמים כתבנו ד'שנה' גימטריא 'ספירה', ובכל שבוע ושבוע מתברר משה ספירות מחדס עד יסוד כנגד ששת ימי השבוע, כל יום כנגד ספירה, ועל זה אמר שש שנים הם ששה ספירות שמתבררים בששת ימי השבוע, ואמר בששת ימי השבוע תורע שך, דהינן תעשה מצות ומעשים טובים ותפלה כראוי ועסק התורה, שעל ידי זה מתבררים הניצוצות ועולים. והנה עקר הברורים הם לצורך המלכות, דלה נאמר (חולין ס): לכי ומעטי את עצמך, וירדה ונעשית ראש לשועלים שלשה עולמות בריאה יצירה עשיה, דשם מעקרא נפלו שבריה, והשכירה מעקרא בשרשה היה שהוא שם ב', ולכן כל עקר הברורים הם למלכות:

ע"י המעש"ט חוזרת המלכות מ'שדה' ל'כרם'

והמלכות נקראת 'שדה' ונקראת 'כרם', וכשהקלפות נאחזים בה נקראת 'שדה', וכשתקנת כראוי נקראת 'כרם', ד'כרם' גימטריא עשרה הוי"ו, דכשתהיה המלכות שלמה בעשר ספירות נקראת 'כרם', וזהו שאמר שש שנים, דהינן בששת ימי השבוע, תורע שך, דהינן תסגל מעשים טובים שיועילו ב'שדה' שהיא המלכות דזו היא זריעתה, ובששת הימים האלה על ידי המעשים הטובים שתסגל בהם תחזור 'כרם'. ובכח מעשים טובים שתעשה אתה מכלה הקוצין מן הכרם שהיא המלכות, דהינן הברורים שלה שיעלו, ויזכו ואספת את תבואתה, הם הברורים שתעלה בששת ימי החל:

'שבת' הוא מנוחה ועונג בכל העולמות

ואז ובשנה השביעת שהוא יום השבת, הספירה השביעית שהיא המלכות, והיא עולה עם הברורים, אז ביום ההוא שבת שבתו יהיה לארץ, שהיא עולה עם הברורים וכלם קנו שבייתה בעולם האצילות, ואז הוי שבת לה, דהינן שהמלכות שהיא נקראת 'ש' בת' יש לה זוג עם זעיר אנפין, שביום השבת הוא זוג רחל עם זעיר אנפין בשלמות מראשו ועד סופו, וזהו שבת להוי"ו, שבת שהיא המלכות מזדונת עם הוי"ו שהוא זעיר אנפין. וביום זה אין אתה צריך לעשות זריצה בעולמות בריאה יצירה עשיה כדי לברר משם הברורים, ולא לכלות הקוצים מן הכרם, כי כל זה נעשה בששת הימים, והיום הזה מנוחה וענג בעולם האצילות, ואין צריך שום ברור רק והיתה שבת הארץ לאכלה, דהינן מנוחה וענג בכל העולמות, אצילות בריאה יצירה עשיה, ושרפים וחיות ואופני הקדש. וזהו פרוש על ששת ימי השבוע:

התפילות בימי החול, בשבת ובשביעית

ועל ענין שני השמטה כפשוטו שעליהם מדבר, וגם הם על ענין הברורים, אך יש חלוק בין השביעית לשבת כמו שאמר רבנו זלה"ה בשער המצות (פרשת בהר), שהקשה שם מאחר דבשבת ובשביעית אין ברור, אי הכי תפלה מה זו עושה שאנו מתפללין, דהתפלה לעולם להעלות הברורים, ובשבת ובשביעית תפלה היא להעלות העולמות ממקום למקום ומעולם לעולם, דהכל מתקן בשבת, בין אחר באחר בין פנים בפנים, ואין צריך לזה תפלה כלל, ועקר התפלה היא להעלות העולמות ממדרגה למדרגה, ובשביעית אין נתקן [מצממו רק אחר באחר, וצריך תפלה גם לחזרת פנים בפנים, וזהו החלוק שבין שבת לשביעית בתפלה, דבשבת אין צריך תפלה לא לאחר ולא לפני, דהכל נתקן מעצמו, והתפלה היא לעלות העולמות, ובשביעית האחר הוא שנתקן מצממו, וצריך תפלה גם לחזרת פנים. והנה עקר הברור הוא לתקן האחר, וכיון דהאחר נתקן גם בשביעית משום הכי אין ברור גם כן בשביעית, ועל זה נקראת שבת לה, כיון שאין בה ברור:

(מחשף הלבן פר' בהר)

הגאון הצדיק רבי יעקב מאיר שכטר שליט"א

ואף על משה רבינו כתב רבינו (בתורה ד') שגם אצלו היתה הבחינה של רצוא ושוב, אמנם הוא היה במדרגה הגדולה ביותר בבחי' 'אין', אך אי אפשר להיות בבחינה זו תמיד, כי הוא היה עלול להתבטל לגמרי, לכן הוכרח שתהיה לו שהיו לו אז הבחינה של רצוא ושוב, בבחינות עליות וירידות, ועי"ז צמח ועלה והתעלה ממדרגה למדרגה כמידתו של משה רבינו שאין לנו בו השגה כלל...

לפי זה מבאר רבי צדוק את הפסוק הנאמר לפני הסתלקות משה רבינו "בן מאה ועשרים שנה אנכי היום לא אוכל עוד לצאת ולבוא" (דברים לא, ב) - כלומר, כבר אין לי עליות וירידות, ואיני יכול לעלות מדרגה לדרגה, וא"כ אין לי כבר מה לעשות בהאי עלמא, כבר סיימתי את תפקידי בהאי עלמא, והוא מוכרח כבר לעלות לעלמא דאתי.

היוצא מכל הנ"ל שלא שייך במציאות לחיות בעולם הזה ללא עליות וירידות, וזה אחת מטעויות עולם הגדולים, שאפשר לחיות תמיד במצב של רצוא, כך שאין שייך להתלונן שאין לו מתקנות "געשמאק" אין לערנען, כי אדרבה היא הירידה, שכשמתגברין עליה צומחים וגדלים בדרך ה', כי רק עי"ז נעשין התיקונין, ורק כך מכירים את השי"ת היטב פעם מירידה זו ופעם מירידה אחרת, וכך הולכים וצומחים. ועולים ומתגדלים ובונים ונבנים בכל העולמות.

ומובא בשם הבעל שם טוב זי"ע כי מיד כשאדם חושב לעשות תשובה נעשה יחוד למעלה.

והנה רביה"ק ורבי נתן לחמו בחרב ובחנית נגד האוש, ומן הסתם מיליון אנשים אבדו טוב נצחי עבור שלא ידעו ההתחזקות של רבי נתן, כי הבעל דבר רעדט איין די מענטש אחר שח"ו נכשל בחטא, כי כבר אבדה תקוותו ער האט פארלירן דעם רבש"ע (וזה הסוד הבעל דבר

אינו מגלה להאדם קודם החטא, רק אח"כ אומר היצה"ר את זאת להאדם), אבל על זה צעק רביה"ק קיין יאוש איז נישט פארהאדען, כי איך שהוא, 'הקב"ה איז ביי דיר, מיט דיר, נעבן דיר' [הקב"ה אצלך, עמך, וקרוב אליך], וכל אחד יזכה לתיקון, כי לא ידח ממנו נידח.

(צפרא דשבטא וישלח שנת תשע"ד לפ"ק)

שובו אל ה'

מצינו בחז"ל שכל הנביאים דברו על תשובה, אך לא גילו כיצד שבים בתשובה, עד שבא הושע בן בארי ואמר (הושע יד א) "קחו עמכם דברים ושובו אל ה'", שעיקר התשובה על ידי דיבורים. שכל אלו הדיבורים יש בהם אמירה להשי"ת - שאנו מחלקו, וכמובא בחיי מוהר"ן, שעל האדם לצעוק תמיד אל השי"ת "יהיה מה שיהיה, איני עוזב את השי"ת". זהו מהות התשובה, קחו עמכם דברים ושובו אל ה'.

(אוסף אמרים אלול ר"ה סוכות - מאמר דברי חיזוק)

ארכיון 'עוז והדר'

עצם הרצון לשוב עושה ייחוד

במשנה בסנהדרין איתא: דכל ישראל יש להם חלק לעולם הבא חוץ משלשה מלכים וארבעה הדיוטות, והגמ' שם מקשה על כמה וכמה למה לא נמנו בין אלו שאין להם חלק לעולם הבא, והגמ' מפרש על כל אחד איזה

זכות היה לו אשר בשביל זה אינו בכלל זה שאין לו חלק לעולם הבא, עכ"פ היוצא מזה איך שזכות אחד וכדו' הצייל מעונש הקשה הזה שלא יהא חלקם בעולם הבא, וזה יסוד גדול שצריכין לזכור תמיד לחטוף עוד טוב ועוד טוב, עוד אנחה ועוד קרעכטץ, ועוד הלכה בדיני התורה, כי כל הלכה הוא עוד השגה בהקב"ה, וכמבואר בדברי רבינו בהמאמר ימי חנוכה (ליקוטי מוהר"ן ח"ב סי' ב) כי כל מה שיודעין ומכירין אותו יתברך ביותר, סמוכים אליו ביותר, וההלכות שזוכין ללמוד, בפרט מי שזוכה לחדש בהם, זה בחינת שעשוע עולם הבא, בבחינת (גדה עג) 'כל השונה הלכות בכל יום, מובטח לו שהוא בן העולם הבא'. כי כשתחדש הלכה, נתחדש שכל וידיעה, והדעת הוא עיקר שעשוע עולם הבא. "ווייל זיי וועלן שטיין דעם מענטש צוהילף בעת בא יומו, די חטאים וועלן איהם נישט שטיין צוהילף", ע"כ ישתדל להוסיף כמה יותר שיכול מצוות ומעשים טובים בסור מרע ועשה טוב, והם יעמדו לזכותו,

הגאון הצדיק רבי אלימלך בידרמן שליט"א

אין טהרה כתורה - ע"י לימוד התורה טהרה נפשו של אדם

בפרשתו, 'ויאמר אליהם שימו לב (ב) (מז) לבבכם לכל הדברים אשר אנכי מעיד בכם היום וגו', כי לא דבר רק הוא מכס', ופירש רש"י, 'שימו לבבכם - צריך אדם שיהיו עיניו ולבו ואוזניו מכוונים לדברי תורה וכו', כי לא דבר רק הוא מכס - לא לחינם אתם יגיעים בה, כי הרבה שרר תלוי בה'. לעומת זאת מצינו לרבינו האור החיים הק' זי"ע על הא דכתיב בריש פרשתו (ב) 'יערוף כמטר לקחי', שמבאר מהו דמיון ה'מטר' והגשם 'ללקח' ולתורה - שהוא על דרך מה שאמרו חז"ל (אבות ג ז') 'אם אין קמח אין תורה', ועל פי זה יתפרש שיעור הכתוב כאילו נאמר יערוף לקחי כמטר, 'שאין הקב"ה שואל מהאדם ללמוד תורה עד שמכין לו כדי פרנסתו, וממשיך האוה"ח בזה"ל, וממוצא דבר אתה למד, שאם לא יטיפו מפייהם טיפי תורה אין חפץ ה' לתת להם מטר, והוא מה שפירשנו במאמר התנא אם אין קמח אין תורה, פירוש אם ראינו שאין קמח דע שאין תורה. עכ"ל.

ואם אמרו חז"ל 'דברי תורה (ברכות לב) צריכין חיזוק בכל יום', על אחת כמה וכמה בימים אלו - ימי התשובה, וכדאיתא במדרש (שמו"ר ד ח) לבאר את האמור בנבואת 'שובה ישראל' - 'קחו עמכם דברים ושובו אל ה' (הושע יד א), שאמרו בני ישראל

הרר"א מליז'ענסק זי"ע (ד"ה זכור) בלשון הכתוב בפרשתו (לב ז) 'שאל אביך ויגדך זקניך ויאמרו לך', כי הקב"ה אומר לאדם 'שאל' ממני כל משאלות ליבך כי אני 'אביך', וגדול כוחה של תפילה לפעול ולהמשיך כל ההשפעות הטובות, וזהו 'ויגדך' מלשון המשכה (כמו גוד אחית), שמא תאמר מנין אדע שאכן אהיה נענה בתפילותי, לזה אמר 'זקניך ויאמרו לך', שהרי גם הצדיקים הנקראים 'זקנים' בידם לפעול עבורך ישועות, 'על אחת כמה וכמה כשתתפללו מקירות לבכם להבורא ב"ה'.

שובה ישראל - יעשה כפי כוחו וה' יגמור בעדו

כתיב, 'שובה ישראל עד ה' (הושע יד ב) אלוהיך', איתא בפסיקתא (פיסקא שובה ישראל פ"ט), וז"ל שובה ישראל עד ה' אלוהיך, (משל) לבן מלך שהיה רחוק מאביו מהלך מאה יום, אמרו לו אוהביו, חזור אצל אביך, אמר להם איני יכול, שלח אביו ואמר לו הלוך מה שאתה יכול לפי כחך, ואני בא אצלך בשאר הדרך, כך אמר הקב"ה לישראל שובו אלי ואשובה אליכם, עכ"ל. וכך כתב רבינו יונה (בתחילת שער תשובה) 'והתבאר בתורה, כי יעזור ה' לשבים כאשר אין יד טבעם משגת ויחדש בקרבם רוח טהור להשיג מעלות אהבתו'.

ארכיון 'עוז והדר'

האזינו - שבת שובה

אמון בס - אמונה בכח התפילה ובפרט בימים האלו

בפרשתו, 'צור ילדך תשי ותשכח (לב יח) קל מחוללך וכו', כי דור תהפוכות המה בנים לא אמון בס', ופירש הרה"ק הא"ורח לחיים' מזל"טשוב זי"ע (ד"ה צור) כי הנה האדם 'צריך להאמין בתפילתו ובעשייתו שפועל למעלה וכו', ויחשוב שהוא עולם

קטן ונכלל בו כל העולמות מרום המעלות, על כן כאשר יפשפש במעשיו ומתחרט עליהם יכול לפעול בעולמות העליונים עד מקום שורש נשמתו, ויוכל להפוך מדת הדין למדת הרחמים, ונותן כח ועוז למעלה כמו שנאמר (תהילים סח לה) תנו עוז לאלוקים. ושלא יהא ח"ו בכלל האמור 'צור ילדך תשי ותשכח קל מחוללך', כלומר ששוכה שהקב"ה מחולל ויוצר אותו מהעולמות העליונים למען יוכל לפעול בתפילותיו ובמעשיו הטובים. ועל כך אמר הכתוב כי דור תהפוכות המה - שיש בידם לזעזע את כל העולמות, ולהפוך מידת הדין בשורשה לרחמים גלויים ומרובים, אלא שלא אמון בס - שאינם מאמינים בעצמם ובכוחות האדירים שיש בהם...

כלל הדברים, לדעת ולהאמין בכח הגדול שנתן לנו הקב"ה להתפלל אליו בכל עת מצוא, ומובטחנו שאין תפילה החוזרת ריקם. וכך פירש הרה"ק

אל הקב"ה, 'עניים אנו ואין לנו להביא קרבנות, אמר להם דברים אני מבקש, שנאמר קחו עמכם דברים ושבו אל ה', ואני מוחל על כל עונותיכם יב, ואין דברים אלא דברי תורה, שנאמר (דברים א) אלה הדברים אשר דבר משה', וכן אמרו (ויק' כה א) 'אם נכשל אדם בעברה וכו' מה יעשה ויחיה, אם היה למוד (רגיל) לקרות דף אחד קורא שני דפים, ואם היה למוד לשנות', פרק אחד ישנה שנים.

וכבר כתב האור החיים הק' זי"ע (לעיל ל ו) על הפסוק (שם ב), 'ושבת עד ה' אלוך ושמעת בקול', וז"ל, 'ושמעת בקולו שהוא תלמוד תורה, ולא הזכיר עמו דבר אחר, וזו היא התחלת התשובה'. שצריך השב עשות.

על כן, חזקו ונתחזקו בלימוד התורה טו והמאור שבה יחזירנו למוטב (אי"ר פתיחתא ב) וכדאיתא במדרש (ילקוט ירמיה רמז רפב) 'רב הונא ורבי ירמיה ורבי חייא בר אבא, כתיב (ירמיה טו יא) 'אותי עזבו ואת תורתי לא שמרו', הלאי אותי עזבו ותורתי שמרו -] שהקב"ה מתאונן ואומר על ישראל שהלואי שהיו עוסקים בתורה למרות שחטאו, שאילו תורתי שמרו מתוך שהיו מתעסקין בה היתה מחזירתם למוטב'.

וכה ביאר הרה"ק רבי בונם מפרשיסחא זי"ע בלשון הכתוב (תהילים ט) 'תורת ה' תמימה משיבת נפש', כי הנה בשעה שאדם חוטא מסתלקת נשמתו ממנו, אמנם התורה היא 'משיבת נפש', ותחזיר לו נשמתו וכל כוחות נפשו שנאבדו מחמת חטאיו (מובא בספר ביכורי אביב פרשת כי תצא).

יום הכיפורים

שבעת ימים קודם - ענין ההכנה לקראת יוה"כ

כה רמז הרה"ק רבי יחיאל מיכל מזלאטשוב זי"ע (תורת המגיד מזלאטשוב יוה"כ) בלשון המשנה (יומא ג:) שם נתבאר כל ענין עבודת כה"ג ביום הכיפורים, נכנס למקום שנכנס ועמד במקום שעמד, שאף אם יכנס למקום הקדוש ביותר אינו נכנס אלא 'למקום שנכנס' מתחילה, כלומר מה שהכין את עצמו מבעוד מועד, וכך 'עמד במקום שעמד' במדרגה שהכין את עצמו להתייצב מראש. הנה במשנה דימה התנא רבי (סוף יומא) עקיבא את 'טהרת יוה"כ' לטהרת המקוה, וביאר ב'ילקוט הגרשוני' (קונט"א ערך תשובה) שכשם בטהרת המקוה מצינו ברמב"ם (מקוואות פ"א ה"ט) ש הקופץ למקוה הרי זה מגונה, כך גם לגבי טהרת יוה"כ נאמר כן הקופץ לטהרת זה היום ללא הכנה הרי"ז מגונה, אלא יתחיל בהכנה קודם לכן דרגא בדרגא, ולא 'קפוצ' בריגעא חדא.

עוד ביאר ב'בינה לעיתים' כי (דרוש יא) כמו שבטהרת מעיין ומקוה הרי מעיין ובור מים לפניך ומ"מ לעולם לא יטהר האדם אם לא עשה תחילה איזה פעולה לטובה - שהכניס כל גופו תחת המים המטהרים, כך הוא בטהרת יוה"כ, אף שהקב"ה בא לטהר את בני ישראל, מ"מ על האדם לנקות ולטהר עצמו תחילה, וזה אומרו 'לפני מי אתם

מטהרין' - שמתחילה יטהר עצמו ואז יזרוק הקב"ה עליו מים טהורים ויטהרהו.

כל האוכל ושותה בתשיעי - מצות אכילה בערב יוה"כ

כתיב, 'ועניתם את נפשותיכם (ויקרא כג לב) בתשעה לחודש', והקשו חז"ל (ר"ה ט.) 'וכי בתשעה מתענין והלא בעשירי מתענין, אלא לומר לך כל האוכל ושותה בתשיעי מעלה עליו הכתוב כאילו התענה תשיעי ועשירי'.

וביאר הרה"ק רבי יהושע מבעלזא זי"ע את מצות האכילה ביום זה, כי מטבע האדם הוא שעל ידי הצום מתמעט חלבו ודמו שנוצרו מן האכילה שאכל ביום אתמול, וכנגד זה אנו מתפללים בכל תענית (מקורו בברכות ז.) 'שיהא מעוט חלבי ודמי שנתמעט היום, כחלב מונח על גבי המזבח לפניך ותרגני', על כן אין מן הראוי לאכול בערב יום כיפור אכילה של 'רשות', כי איך יקריב חלב ודם זה לקרבן מן המובחר, לפיכך אמרה תורה לאכול בתשיעי כדי שיווצר חלב ודם מאכילת 'מצוה', וממילא יהא חשוב כאילו הקריב חלב ודם של מצוה על גבי המזבח.

ולפי דבריו הקדושים הוסיף בנו הרה"ק רבי ישכר דוב מבעלזא זי"ע לפרש הפיוט שאומרים בסליחות בערב יום כיפור 'ירצה צום עמך אשר דמו לך מזה, חשוב חלבו פעל זבח וקרבנו אל תבזה, חתום עליו אות חיים ותפלתו תחזה, מחר יהיה האות הזה', כי הצום והתענית ביום הכיפורים חשוב כהקדשת קרבן והזאת הדם על המזבח, לכן מן הראוי להחשיב את האכילה של עכשיו 'כעל זבח' שלמים, וממילא וקרבנו של מחר לא תבזה, ויעלה לריח ניחוח אשה לה' ואז יקבל תפילתו שיתפלל למחר ביום הקדוש.

ומעתה דעת לבנון נקל שהאכילה בעיוה"כ צריכה להיות בקדושה ובטהרה, שהרי עומד להקריבה למחר לריח ניחוח.

עד שירצה את חברו - פיוס וריצו בערב יוה"כ, וזהירות יתירה מן הכעס ומהמחלוקת

כתיב, 'שובה ישראל עד (הושע יד ב-ג) ה' אלוך כי כשלת בעונך, קחו עמכם דברים ושובו אל ה', ולכאורה צריך ביאור מדוע האריך הכתוב בלשונו עד שנראה כ'כפל' הלשון - 'שובה ישראל' וכן 'ושבו אל ה', ומבאר הרה"ק ה'חתם סופר' זי"ע (דרשות לשבת תשובה תקנ"ה ז.) שבתחילה דיבר הנביא לשוב על עוונות שבין אדם לחברו, וזהו שאמר שובה ישראל עד ה' אלוך, ר"ל על החטאים המגיעים עד ה' אלוך ולא עד בכלל, והם דברים שבין אדם לחברו (ועיי"ש עוד), ורק לאחר מכן 'קחו עמכם דברים ושובו אל ה' - בדברים שבין אדם למקום.

ואכן שנו חכמים בלשון המשנה (יומא פה:) עבירות שבין אדם למקום יום הכיפורים מכפר, עבירות שבין אדם לחברו אין יום הכיפורים מכפר עד שירצה את חברו, דרש ר' אלעזר בן עזריה מכל חטאותיכם לפני ה' תטהרו' (ויקרא טז ל), עבירות שבין אדם למקום יום הכיפורים מכפר,

עבירות שבין אדם לחברו אין יום הכיפורים מכפר עד שירצה את חברו. וכן נפסק להלכה (ש"ע תרו ס"א ובמ"ב סק"א) שיש חיוב בערב יום הכיפורים לפייס ולרצות את מי שפגע בו כדי שיוכל להיות נקי וזך ביוה"כ מכל שמץ עוון ואשמה.

נפלאות מצינו ב'ענף יוסף' (יומא דף פא: בעין יעקב) לבאר עפ"י מצוות האכילה בערב יום הכיפורים, וכמו שכתב בזה"ל, ובספר 'שפת אמת' (הקדמון) כתב ז"ל, ולי נראה כי לענין כפרת עון יותר תלוי ביום ה' מיום העשירי, כי בט' צריכין ישראל לתווך השלום ביניהם וכמו שאמר רבי אלעזר בן עזריה (יומא פה:) דעבירות שבין אדם לחברו אין יוה"כ מכפר עד שירצה את חברו, ומטעם זה נתן הקב"ה מצוה זו לאכול ולשתות ביום זה שיהיה לאדם לב אחד

ושמח, כי קודם שיאכל האדם יש לו ב' לבבות כי אז יש לו לב רגז, ולכן אמר הכתוב (ישעיה נה ד) 'הן לריב ומצה תצומו', כי ביום הצום תתגבר המרה המחרחרת כל ריב וכל נגע, ולכן צוה ה' לאכול ולשתות ולהתענג בדשן, אז לב שמח ייטיב פנים נזעמים אל פנים לחבר את האהל ויאסוף כל ישראל חברים ברגל יחף עומדים לפני ה' ע"כ.

ביותר צריך להיזהר שלא יבוא לידי כעס, כי השטן משתדל בכל כוחותיו להביא לידי כעס ומחלוקת, וכאותם דברים כדרבנות הגה"ק

ביותר צריך להיזהר שלא יבוא לידי כעס, כי השטן משתדל בכל כוחותיו להביא לידי כעס ומחלוקת, וכאותם דברים כדרבנות שאמר הגה"ק ה'נודע ביהודה' זי"ע וז"ל. והנה מעשה שטן ביום הקדוש - ערב יוה"כ, רובם באים לידי כעס עבור דבר שטות... וגם הנר אינו צריך (שהרי הכל ממהרים לביהמ"ד עם נרות חיים' בידיהם, כדי להדליקם כנהוג משום סימן טוב, עיי' רמ"א תרי ס"ד), 'שכבר הגדיל המדורה מדורת גיהנם, שכל הכועס כל מיני גיהנם שולטין בו ע"כ. והיינו שכבר הבעיר אש להבה של מדורה וכבר אינם זקוקים עוד להדליק אור של נר, ואוי שכך עלתה בידם רח"ל.

ה'נודע ביהודה' זי"ע (דרשות הצ"ח לשבת שובה, דרוש כד אות יב) וז"ל. והנה מעשה שטן ביום הקדוש - ערב יוה"כ, רובם באים לידי כעס עבור דבר שטות... וגם הנר אינו צריך (שהרי הכל ממהרים לביהמ"ד עם נרות חיים' בידיהם, כדי להדליקם כנהוג משום סימן טוב, עיי' רמ"א תרי ס"ד), 'שכבר הגדיל המדורה מדורת גיהנם, שכל הכועס כל מיני גיהנם שולטין בו ע"כ. והיינו שכבר הבעיר אש להבה של מדורה וכבר אינם זקוקים עוד להדליק אור של נר, ואוי שכך עלתה בידם רח"ל.

ואדרבה מחובת היום להרבות באהבת ישראל כה, וכמו שאומרים בתפילת מוסף (אחר סדר העבודה) 'יום שימת אהבה ורעות, יום עזיבת קנאה ותחרות', ולהוסיף בצדקה וחסד.

הגאון הגדול רבי מאיר שירטה שליט"א

מותר לעשותו. דהנה מצאנו שהתירו לקנה אפי' בהרבה מים שנשפכו על השולחן בסמרטוט שאינו מקפיד על מימיו (עי' במשנ"ב סקנ"א בסופו), והוא הדין כאן שאין שום איסור בזה, ומיקרי שפיר שאינו מקפיד על מימיו, ולפיכך אין חשש שמא יבוא לידי סחיטה, וכמבואר גם בסוף סי' ש"א (סעי' מו), ובפרט בנידו"ד שבדרך כלל הוא רק מים מועטים (עי' משנ"ב סקנ"א).

ארכיון 'עוז והדר'

דהלכלוך הוא מבחוץ ואינו בלוע בתוך העדשה, והוא כשטיפת כלים דמבואר להדיא בשו"ע (סי' שכג סעי' ו) דמותר לשטוף אותם ולנקותם. ואף בנוזל מיוחד המחטא ג"כ מותר לשטוף, כדן כלים שמותר לנקותם גם בחומרי ניקוי. אמנם לשפשף בידיו אסור, דאפי' אם נאמר שדינם כעורות, הרי מבואר בביאור הלכה (ד"ה זע"ז) דבעורות אסור לשפשף בידיו. ולגבי אם מותר לשרותם בנוזל נקי [תמיסה] אחר שנתלכלכו, נסתפק בזה מו"ר דאולי יש להתיר כיון דהלכלוך אינו בלוע בתוך העדשה. ולהלכה למעשה, הורה מו"ר דלא יכניסו במים רק יעשה כמבואר בתשובה בפנים.

הנחת עדשות בתמיסה בשבת

שאלה. האם מותר להכניס עדשות מגע רכות בנוזל ניקוי - תמיסה.

תשובה. לכתחילה יזהר לנקות את העדשות סמוך לכניסת השבת. ובאופן שניקה את העדשות מותר להכניסם גם בנוזל חיתי - תמיסה. אמנם אם לא ניקה את העדשות קודם השבת, מותר להכניסם רק בנוזל שאין מעורב בו חומרי ניקוי רק חומר המשמר את העדשות [ונמכר כהיום כ"תמיסה מיוחדת לשבת].

ולכתחילה, גם כשמשמש עם חומר שאינו רק משמר ואינו מחטא, יזהר לנקות את העדשות סמוך לכניסה השבת.

ובעדשות קשיחות מותר בכל גוונא אף להניחם בחומר מחטא, דדינם ככלים שאין בהם שום חשש [וכמבואר בשו"ע סי' שכג סעי' ו].

ניקוי מוצץ או פיטמת בקבוק במים קרים או חמים

שאלה. האם מותר לרחוץ מוצץ או פיטמה של בקבוק, במים קרים או במים חמים מהמיחם [כדי לחטאות היטב].

תשובה. מותר גם במים חמים מהמיחם.

הרחבת הדברים. הנה מוצץ ופיטמה של בקבוק, וכן פיטמות של השדיים וכדומה דינם ככלים מחמת עובייה, ולפיכך מותר לרחוץ ולשפשף במים יחד עם חומר ניקוי, וכמבואר בסי' שכ"ג (סעי' ו). ומה שכבתנו שמותר גם במים חמים (אפי' כשהם לחים ממים וכדומה) יתבאר בארוכה אי"ה בסי' שיח (סעי' יא), עיי"ש. ועיי"ש בסי' ש"ח ס"ג שו"ת ג' בענין ניקוי הרשת של מזגן.

ניקוי המשקפיים ע"י ספריי ומטלית

שאלה. האם מותר לנקות משקפיים עם ספריי ניקוי - המיוחד לניקוי המשקפיים, ולקנחו לאחר מכן במטלית המיוחדת לכך או בטישיו.

תשובה. מותר, ואין שום חשש בזה. ועי' בהערה.

הרחבת הדברים. הנה העדשה של המשקפיים [העשוי מפלסטיק או מזכוכית] דינו ככלי, ומבואר בשו"ע (סי' שכג סעי' ו) דמותר לשטוף כלים אפי' אם חומרי ניקוי, כיון דאין שום סיבה לאוסרו, רק יזהר שלא יסחטנו. ובנידו"ד, כשמקנה העדשה (אפי' בסמרטוט המיוחד לזה) וכוונתו להעביר וליקח המים מכאן [ולא להביא המים לכאן],

ניקוי עדשות שנפלו על הרצפה ונתלכלכו

שאלה. נפלו העדשות על הרצפה בשבת ונתלכלכו, כיצד מותר לנקותם בשבת. והאם מותר להכניסם כך [כשהוא מלוכלך] בשבת לתוך נוזל.

תשובה. מותר לשטוף ולהסיר בידו את הלכלוך מן העדשות, אמנם אסור לשפשף בידו כדי לנקות. וכן לא יכניסנו כך [עם הלכלוך] לתוך התמוסה, ועי' בהערה.

הרחבת הדברים. הנה לשוטפו מותר כיון

הגאון רבי אהרן מרדכי גרין שליט"א

מתענים? תלמוד לומר בערב, אם בערב יכול משתחשך? תלמוד לומר בתשעה, הא כיצד מתחיל ומתענה מבעוד יום כדי להוסיף מחול על הקודש, וגם ביציאתו מוסיף דכתיב מערב עד ערב.

ב. ההוספה צריך להיות מעט קודם בין השמשות כדי שיהא עדיין ודאי יום, כי מבין השמשות נכנסים לספק לילה.

ג. בזמן בין השמשות יש כמה שיטות, לשיטת רבינו תם זמן בין השמשות מתחיל שלש ורבע מיל לאחר שקיעה הראשונה שאז מתחיל שקיעה שניה, ונמשך שלש רבעי מיל עד לצאת הכוכבים. ולשיטת הגאונים מתחיל זמן בין השמשות מיד לאחר השקיעה. ולשיטת היראים מתחיל זמן בין השמשות שלש רבעי מיל קודם השקיעה.

ד. כתב המשנה ברורה [בסימן רסא ס"ב במ"ב ובה"ל שם] דזמן התוספת אינו מבורר בגמרא, אך לא סגי בזמן כל שהוא, אלא שצריך קצת יותר, ושיעור התוספת עם בין השמשות ביחד עולה כמעט חצי שעה, דהיינו שאם נחשב זמן בין השמשות לשלש עשרה וחצי דק' [לפי החשבון ששיעור מיל הוא ח"י דק'], נמצא שזמן תוספת

שהעולם לא נהגו כשיטת הרמב"ן, לענין מעשה כתבו השו"ע הרב והמשנה ברורה [שם] שנכון להחמיר ולהתוודות ממש סמוך לשקיעה כשיטת הרמב"ן. [במטה אפרים סי' תריט ס"ח כתב, שסמוך לחשיכה יאמר נוסח אשמנו וכו' ביחידות ובלחש, וכבר תמה עליו הגה"ק ממונקטש בנימוקי או"ח דמדוע שלא יאמרנו בציבור ובקול, כי בפשטות לשון הגמרא משמע כשיטת הרמב"ן. ע"ש].

ג. את הוידוי צריך לומר דווקא בעמידה. [ותנאי העמידה יתבאר להלן בהלכות יום הכיפורים ס"ב].

ארכיון 'עוז והדר'

אמירת וידוי בערב יום כיפור

א. בגמרא [יומא פז:ז] תנו רבנן מצות וידוי ערב יום הכיפורים עם חשיכה, אבל אמרו חכמים יתודה קודם שיאכל וישתה שמא יטטרף דעתו בסעודה, ואף על פי שהתודה קודם שאכל ושתה, מתודה לאחר שיאכל וישתה, שמא אירע דבר קלקלה בסעודה, ואף על פי שיתודה ערבית יתודה שחרית, שחרית יתודה במוסף, במוסף יתודה במנחה, במנחה יתודה בנעילה, וכו'. [עד כאן לשון הגמרא שם].

ב. רוב הראשונים [הו"ד בבי" סימן תרז], למדו בפירוש הגמרא, דהוידוי שקודם האכילה היינו בתפלת מנחה, והוידוי שלאחר האכילה היינו בתפלת מעריב, ואולם הרמב"ן למד כפשטות לשון הגמרא, דחוץ ממה שמתוידים במנחה ובמעריב צריך להתוודות לאחר האכילה סמוך לבין השמשות ממש לפני השקיעה כדי שיהיה נקי מכל חטא מיד בכניסת יום הקדוש. והגם שכתב הבית יוסף

מצות תוספת שבת ביום כיפור

א. מצות עשה מן התורה להוסיף מחול על הקודש ביום כיפור בין בכניסתו ובין ביציאתו, ולמדוהו בגמרא ראש השנה [ט]. מהפסוק "ועניתם את נפשותיכם בתשעה לחודש בערב מערב עד ערב תשבחו שבתכם", יכול בתשעה

שבת בהדלקת הנרות, ממילא לא תוכל לשתות לאחר ההדלקה אלא אם כן תתנה שאינה מקבלת שבת בהדלקתה, בדמיון צורך גדול מקילים בזה, אך באופן זה לא תברך שהחיינו בהדלקת הנרות כי לאחר שתברך שהחיינו לא תוכל לשתות ולא יועיל התנאי, רק תברך שהחיינו בבית הכנסת יחד עם הציבור, והנשים שברכו כבר שהחיינו בהדלקת נרות לא יברכו בשניה. [ע"פ שו"ע רמ"א ומ"ב ס' רסא].

ה. מאידך עיין בשו"ת ארץ צבי [ס' ס] שכתב דמון תוספת שבת הוא שני דק', ובשו"ת אבני נזר [ס' תצח] כתב בשם סידור הרב, ששיעור תוספת שבת הוא ארבע דק'. ויש מורים להתחיל התוספת שבת חמש דק' לפני השקיעה, לפי שקשה לסמוך לגמרי על השעונים, ועל זמן השקיעה המופיע בלוחות, וכן ראוי לנהוג למעשה בערב יום כיפור. ו. אשה שמדלקת נרות ארבעים דק' קודם השקיעה, כיון שהמנהג הוא שהנשים מקבלות

שבת הוא שש עשרה וחצי דק', ואם נחשב זמנה בח"י דק' [לפי החשבון ששיעור מיל הוא כ"ד דק'], נמצא שזמן תוספת שבת הוא י"ב דק', וכתב עוד המשנה ברורה, "ואשר מי שיפרוש ממלאכה ויקבל עליו שבת חצי שעה קודם השקיעה או שליש שעה, שהוא עשרים דק', שבזה יוצא דעת כל הראשונים", וכוונתו לצאת שיטת היראים שזמן בין השמשות מתחיל ח"י דק' [לפי שיטה אחת] קודם השקיעה, ולתוספת שבת מוסיף שני דק'.

הגאון רבי יצחק זילברשטיין שליט"א

רבה של שכונת רמת אלחנן בבני ברק ובעמח"ס 'חשוף חמד'

ארכיון 'עוז והדר'

עובר על איסור תורה, דלא גרע ממשיאו עצה שאינה הוגנת, ומסיק שהא דאסור להאכיל למי שלא נטל ידי היינו רק כשנותן לו משלו, דאז הוי כתרי עברי דנהרא דאינו יכול ליטול מעצמו, אבל כשהאורח יכול לקנות במחיר מלא פת בכל מקום ליכא איסורא, דברבנן היכא דלא קאי בתרי עברי דנהרא ליכא איסורא כלל, ואפילו אם תמצא לומר שגם

בזה יש איסור, יש לחלק בין איסור דרבנן שאסור בהחלט ויש תורת איסור על אותו דבר, לבין היכא שחכמים גזרו חיוב על האדם כמו נטילת ידיים ואין על הפת שם איסור כלל, בכה"ג ודאי שרי. ומה שלא יברך אח"כ ברכת המזון הרי בשעת אכילה אין כאן איסור, יעו"ש.

ונראה דבערב יום הכיפורים חייב להאכילו, אף במקום שאינו יכול להשיג אוכל במקום אחר, מאחר והמצוה דאורייתא והמזון כשר, ומה שהאורח לא מברך ולא נוטל ידי אין זה מענינו, ובשלמא כל השנה אמרינן ליה מה לך לתת לו לאכול, משא"כ בערב יום הכיפורים התורה חייבתו מטעם ערבות ליתן לו ומה שאינו נוטל ידי האיסור שלו ולא איכפת ליה לבעה"ב. וכעין זה כתוב בשו"ת מנחת שלמה (ח"א סימן לה א) בענין אדם שבא אליו אורח חשוב שאיננו שומר תורה ומצוות, אבל עדיין יש לו אהבה לבני תורה וכו', ואם בעה"ב לא יתנהג עמו בנמוס המקובל לכבדו במידת דמיכל, בגלל שאינו מברך, וכמו"כ אפי' אם יבקש ממנו בצורה מכובדת ליטול ידיים ולברך, יראה הדבר כפגיעה ועלבון בכבודו, ויתכן שבגלל הדבר הזה יתרחק חו"ש ביותר מהתורה וגם יבא לידי כעס ושנאה על כל ההולכים בדרך התורה, דבכה"ג ראוי כן לכבדו באכילה, כיון שאם לא יתן לו יכשל האורח באיסור חמור יותר, דאף שאין אומרים לאדם לעשות איסורא זוטא כדי להציל אחרים מאיסורא רבה, ואסור ודאי להפריש תרומות ומעשרות בשבת כדי להציל בכך אחרים מאיסור חמור של טבל, מ"מ בנידון זה, הואיל וכל האיסור של הנותן לו לאכול הוא רק עבירה של נתינת מכשול, וכיון שאם לא יתן לו לאכול הרי יכשל האורח באיסור יותר גדול, נמצא דליכא כלל שום עבירה, כיון דליכא הכא שום נתינת מכשול, אלא אדרבה יש כאן הצלה ממכשול גדול מאד ע"י זה שהחליף אותו בקום ועשה במכשול יותר קטן, עיין שם.

כרת, משא"כ תפילין, בכל זאת יתכן שאין לנו אלא מה שלפנינו והיא מצות הנחת תפילין, ואם כשיגיע יום הכיפורים יהיה אנוס, ויצטרך לאכול בגלל פקוח נפש, יאכל. וראה לכך מדברי השדי חמד (מערכת יום הכיפורים סימן א אות י') שדן מה דינו של אדם שאם יצום בצום גדליה לא יוכל לצום ביום הכיפורים. מה יעשה באיזה צום יבחר? והביא חבל נביאים הסוברים שיצום בצום גדליה כי היא המצוה

העומדת לפנינו, ואין מעבירין על המצוות, ואעפ"י שצום גדליה היא רק מצוה מדרבנן. אך יש לחלק ולאכול בצום גדליה [לאדם בריא] הוא חטא, ואסור לאכול כדי שיוכל לצום, הגע עצמך האם מותר לאכול בשר עוף בחלב כדי שיהיה לו כח לצום ביו"כ? אבל להניח תפילין היא מצוה, וכעת עומדת לפנינו גם מצות יום הכיפורים וגם המצוה לאכול בערב יו"כ, ואם יניח תפילין לא יוכל לקיים ועניתם את נפשותיכם, אולי בכה"ג עדיף שיאכל כדי שיוכל לקיים את מצות העינוי העומדת לפנינו. עוד יש לדון על פי דברי החי אדם (כלל סח ס"א, ציננו המשנ"ב סימן צ ס"ק כח) שכל מה שחוטפים את המצוה הקלה יותר, היינו דוקא כשהמצוה החמורה תגיע לידו לאחר כמה ימים, אבל אם באותו יום [או מהלילה עד הבוקר], תגיע לידו המצוה החמורה יותר, יש לו להמתין ולא לקיים את המצוה הקלה, כדי שיוכל לקיים את המצוה החמורה. ואם כן בנידוןנו שהמצוה של עינוי ביום הכיפורים תגיע מיד למחרת אולי יש להעדיף לקיים מצוה זו, אפילו שמצוות תפילין מונחת לפנינו קודם, וצ"ע.

האם מותר לתת אוכל בערב יום הכיפורים למי שאינו נוטל ידי ומברך

שאלה. מסעדה שנכנסים אליה יהודים שאוכלים בלי נטילת ידיים ובלי ברכה, האם מותר לארח אותם? ומה הדין בערב יום הכיפורים האם מותר לתת להם לאכול כדי שיוכלו לצום?

תשובה. דן בזה בשו"ת תורת חסד (סימן ה) וכתב בשו"ע (סימן קסג סעיף ב) כתוב שאסור להאכיל מי שלא נטל ידי דיש בזה לפני עור, וכך נפסק גם בשו"ע (סימן קסט ס"ב) שלא יתן לאכול אלא למי שיועד שיברך. ולכאורה המכשיל חבירו דברבנן

האוכל ושותה בתשיעי

החזון יחזקאל, שוחרר בסעודה המפסקת, ובמקום לאכול, הניח תפילין

שאלה. בספר "מלך ביופיו" (תולדות חייו של מרן הגאון רבי יחזקאל אברמסקי זצ"ל) מסופר שהוא שוחרר מכלאו במוסקבה בערב יוה"כ פ' תרצ"ב, הוא הגיע לביתו בערוב היום, כשבני המשפחה סיימו כבר לאכול את ה"סעודה מפסקת". את הרגעים המועטים שנותרו עד סמוך לשקיעת החמה, הוא ניצל לא לצורך אכילה, כי אם כדי לקיים את המצוה של הנחת תפילין, אחרי שבבית כלאו לא התירו לו הרשעים לקיים דתו, והטוטפות היקרות נלקחו ממנו, בתואנה שהוא עלול לחנוק את עצמו ברצועות הקדושות, ע"כ. ומעתה נדון מה דינו של אדם שלא טעם מאומה במשך היום ט' בתשרי, ולפנות ערב נזדמנו לפניו מזון לטעום לפני הצום או תפילין, ולא יכול לקיים את שניהם במה יבחר, במצות אכילה בערב יו"כ, או במצות הנחת תפילין, [אין ראייה מהמסופר לעיל, כי יתכן שטעם במשך היום?]

תשובה. לכאורה מצות תפילין עדיפה, מכיון שיש אומרים שהמצוה לאכול בערב יום הכיפורים היא רק מדרבנן, כמבואר בשו"ע (או"ח סימן תקע ס"ג), ואילו מצות תפילין ודאי שהיא מהתורה. ואפילו אם החיוב לאכול בערב יום הכיפורים הוא חיוב מהתורה, וכמו שכתב המשנ"ב (שם ס"ק יד), מכל מקום אין מצוה זו מפורשת בתורה, כמו מצות תפילין, שהרי היא רק נלמדת מדרשה, ומצוה מפורשת עדיפה, כמבואר בדובב מישרים (ח"ג סימן פב) על פי התוס' במסכת יבמות (דף ז ע"ב ד"ה ואמר), [ויעו"ש שהקשה בשם בנו, קושיה על יסוד זה, ועיין מש"כ לעיל דף לד ע"א בענין עבר בשגגה על אב מלאכה ותולדה ואין לו מעות בשביל שני קרבנות]. ויעוין בדרשות הר"ן (ד"ה) שכתב שאף שכל גזרות דרבנן, עובר בעשה ול"ת, מ"מ מצוות עשה חמורה יותר, כי כתובה מפורש. וב"טל תורה" יומא דף לד ע"ב ובקונטרס דברי סופרים, הוכיחו כן ממסכת זבחים (פרק י מ"ב) דחטאת קודמת לאשם, מפני שדמה ניתן על ד' קרנות ויסוד, ובתוי"ט כתב אף דגם אשם צריך יסוד, בחטאת מפורש היסוד בתורה, לעומת האשם שאינו מפורש. וכך משמע מתוס' קדושין (דף טו ע"ב ד"ה אמר קרא) ומיומא דף מד ע"א (ד"ה מאי). ואעפ"י שאם לא יאכל בסעודה המפסקת יצטרך לאכול ביו"כ, והרי יום הכיפורים חמור יותר מתפילין, שהאוכל ביום הכיפורים ענשו

מינענעיעם את כל העולמות

דור עקבתא דמשיחא

מהיום יכול כל יהודי לנגוע ברוי
עולם ולהיות מאוחד עם כוונות
צדיקי עולם בנסתרות חג הסוכות
ובסדר הנענועים
לשינות סדרי העולם לטובה ולברכה

אוצר האריז"ל - חג הסוכות

לכל מי שחפץ לטעום ולהנות מפרד"ס האריז"ל
בחג הסוכות - גם למי שאין לו עסק בנסתרות

מנהגי רמזי האריז"ל השווים לכל נפש | הלל "מתיבתא" |
הקדמה לכוונות הנענועים | לקט נפלא מכל כתבי וסידורי
האריז"ל להבנת כוונות המצוות והתפילות | סדר הנענועים
עם כוונת הרש"ש בסדר נאה ומשובח ונעים לעין המתפלל

אור הגאולה לישרי לב

נהזר

אורות של אמונה לדרך החיים

חזקתא

מלוקט מדברות
קדשו ותורתו של
האדמו"ר רבי דוד חי
אביחצירא שליט"א

גיליון כו
יום הכיפורים תשפ"ז

נהירין

פניני דעת לנתיבות חיי היום

חליצת הנעליים חיבור לאדמת הקודש ביום הכיפורים

טעם איסור נעילת סנדל ביום הכיפורים

אמרו חז"ל (שבת קכט, א) לעולם ימכור אדם קורות ביתו ויקח מנעלים לרגליו, ובביאור דבריהם כתב הבני יששכר (לה' נארא דפרקא את דש' דברים יקרים. ובהקדם מביא מה שכתב מהר"ם האגני' על בשרו משנת חכמים בשם חכמי הרומז, שענין לבישת המנעלים הוא כדי שלא יעבדו באדמה, כי בחטאו של אדם הראשון נתקללה כדרכים (בראשית ג' יז) ארצה הקדמה בעבדו, על כן עושים הפסק בין הרגל לאדמה. וכתב דבעבור זה במקום אדמת קודש שיצאה האדמה מכלל ארור לכלל ברוך יש לילך יחד, והוא שאמר השם יתברך למשה של נעליך מעל רגליך כי המקום אשר אתה עומד עליו אדמת קדש הוא.

ברכת שעשה לי כל צרכי על המנעלים וטעם איסור לבישתם ביום כיפור

בהקדמה זו מבאר הבני יששכר בטוב טעם את מאמר רבותינו ז"ל המכר לעיל, שהחשיבו כל כך ענין לבישת המנעלים עד כדי שימכור אדם כל מה שיש לו בעבור קניית מנעלים לרגליו, מביוון שההפסק הוא בכדי להפסיק ולחצוץ בין האדם לקללה. ולכן מברכים על המנעלים כל יום ברכת שעשה לי כל צרכי, כי כל צרכיו של האדם לחפץ בברכה ולהפסיק הקללה.

ועל דרך זה יבואר כפשוטו טוב טעם איסור נעילת סנדל ביום הכיפורים. כי ביום הקדוש ביותר אף נתקדשה הארץ בקדושת היום ויוצאת אנו מן הקללה לברכה, ואין צורך להפסיק. וכן בתשעה באב, יום המקווה לישועה שנולד בו משיח בן דוד, גם כן נאסר בנעילת סנדל, להורות שעל ידי משיח בן דוד תצא האדמה מקללתה לברכה.

הוראה למעשה:

ביום הכיפורים אנו מתהלכים ללא מנעלים, ויש לראות זאת לא כענין בלבד אלא כזכות גדולה של התקרבות. כשאנו דורכים על הארץ ביום הקדוש, נזכר שאנו דורכים על אדמת קודש מבורכת, שכן קדושת היום מטהרת את העולם כולו. זוהי קריאה פנימית עבונית להסיר את המחיצות, להתחבר אל הקדושה הסובבת אותנו, ולספוג את הברכה והטהרה שמקיפות אותנו מכל עבר ביום סליחת העוונות.

פרקי חיזוק לחיים של רועג ושלווה

בצל האמונה

אסתירה פני - לראות את החסד העצום הגנוז בתוך החסד

אברהם כי ישתעבדו בניו בגלות לא ביקש על כך מאומה, כי ראה שהדבר הוא אך ורק לטובתם.

גם כאשר נראה אלקים בחינת דין הרי הוא מידת הרחמים

ועל יסוד זה רבו הפסוקים שרמזו בהם רבותינו הקדושים ולימדונו שבכל הנהגה, בין דין ובין רחמים, חסד עצום טמון בתוכה. ובנאמר אתה תראת לדעת כי ה' הוא האלקים (דברים ד, לה), וכן כתוב וידעת היום והשבת אל לבבך כי ה' הוא האלקים (שם ד, לו), וכן בהרבה פסוקים בתנ"ך נאמר לשון זה ה' הוא האלקים. ללמדנו שגם כאשר נראה אלקים שהוא מידת הדין, עליו לדעת כי ה' הוא מידת הרחמים הוא האלקים, והוא מה שראה לנו כמידת הדין, כי באמת הכול רחמים גמורים.

גם מידת הגבורה חסד הוא

ובספר אור המאיר (פרשת וירא ד"ה בפסוק ויקומו) ביאר בדרך זו את הנאמר בתהלים (קמ, ב) כי גבר עלינו חסדו. ובה דובר בקדשו, שאפילו בדבר הנראה כגבורה מאתו יתברך, עם כל זה יאמין האדם שבחודאי זה נופא הם חסדו יתברך, וכך גורה חכמתו יתברך לטובתו ולעניינים הצריכים לפעול עימו במידת כזו. והכתוב ועת צרה היא ליצחק ומקנה יצשע (ירמיה ל, ז) רומז על כך, כלומר שמתוך הצרה עצמה מגיעה הישועה. אמנם אדם המלוכש בגוף עכור אין נפשו יודעת מהטובה המלוכשת בצרה עצמה. אך דוד המלך עליו השלום, לרוב בהירותו ועוצם הכרתו במידותיו יתברך, אמר אפילו על דבר הנראה לכאורה שהבורא מתנהג עם בריותיו במידת הגבורה, כי גבר עלינו חסדו. שאפילו במידות הגבורה עליו לידע שהוא בודאי חסדו, ורחמנותו עונדת על בני ישראל כרחמי אב העוֹדֵפִים על בניו, כי הדין אינו הולך בעצמו בלתי הרחמים.

גם בהסתר הגדול ביותר נמצא השם יתברך

וכתוב עוד ומשה נגש אל ה' ויגדל אֵשֶׁר שֵׁם הָאֱלֹקִים (שמות כ, יח), וביאר קושט דברי אמת אור בחיר מרן רבי נחמן מברסלב ז"ע בליקוטי מוהר"ן (תורה קט) שהכוונה שניגש אל ה' תוך בחינת הערפל שהוא ההסתר והמניעה הבאים מחמת אדם, וידע אשר שם הוא האלקים, שאף בהסתר הגדול ביותר נמצא הקדוש ברוך הוא. וכתב שם לבאר הטעם בזה, שלפעמים אין מנוס מלהזמין לאדם מניעות בדרכו לחיים כי הקדוש ברוך הוא אוהב משפט, אך אהבתו לישראל גוברת וגדולה יותר מאהבתו את המשפט. לכן נותן השם יתברך רשות להזמין לו מניעות, אבל הוא יתברך בעצמו מסתיר את עצמו כביכול בתוך המניעות. ומי שהוא בר דעת יכול למצוא את השם יתברך בתוך המניעות בעצמו, כי באמת אין שום מניעה בעולם כלל, ועל ידי המניעות בעצמן דייקא יכולין להתקרב להשם יתברך.

מטרת ההסתר להטיבנו באהריתנו

וצריך איש ישראל להכניס דברים אלו לליבו ולעורר בקרבו ירושת אבותיו, וידע נאמנה שכל אלו ההסתרות המניעות וצער על הגלות הכל למען הטיבו באהריתנו. וכך כתב הבאר מים חיים ז"ע על הפסוק אסתירה פני מהם אֵרָאָה מה אֵרָרִיתָם. שאף המשך בעמוד הבא

סוד ההסתרות והייסורים

בפרשת האינו שאנו קוראים בסמוך ליום הכיפורים מופיע הפסוק ואני הסתר אסתיר פני ביום ההוא (דברים לא, יח), ובהמשך נאמר אסתירה פני מהם אֵרָאָה מה אֵרָרִיתָם (דברים לב, כ), פסוקים אלו מעוררים את האדם להתבונן בהנהגת הבורא, במיוחד בימים נוראים אלו בהם אנו מבקשים חיים וחסד. פנמים שהאדם או הציבור מרגישים בהסתר פנים, אך גדולי החסידות לימדונו כי דווקא בתוך עומק ההסתר, שם בדיק גנוז החסד הגדול ביותר ומשם צומחת הישועה.

מובא פירוש נפלא בשם האוהב ישראל מאפאט ז"ע, שבימיו היה דור הגנו אשר קיימו את שלושת עמודי העולם, תורה ועבודה וגמילות חסדים. ואף על פי כן הייתה שנת יוקר וחולי רב רחמנא ליציל, וביותר סבלו עם ישראל המדוכאים השם ירחם. והיה הדבר לפלא בעיני הרב הקדוש מה פשעם של ישראל שהקדוש ברוך הוא שולח עליהם ייסורים כהנה. ותוך כדי הרהורי נטה אחד מתלמידיו החשובים למות, ולקח ממנו רבו תקיעת כף שיבוא אליו מעולם האמת לגלות לא את טעם הדבר ומפני מה נגזר עליהם דין קשה כזה.

המתין הרב הקדוש עד תום השלושים, ומשלא בא התלמיד הלך הרב אל קברו ואמר לו מדוע אינך מקיים את תקיעת כפי. אך סיים דיבורו ונפלה עליו תרדמה, והנה נגלה אליו התלמיד בחלומו ואמר לו שמדברים נסתרים שבעולם העליון אסור לגלות, ורק פסוק אחד יפרש לו. דוד המלך אמר (תהלים מח, י) דמינו אלקים חסדך בקרב היכלך. ויש להבין שהרי שם אלקים הוא דין והאין יאמר אחר כך חסדך. אלא הפירוש הוא כך, דמינו אלקים כשהאדם מצוי כאן בעולם הדמיון וראה לו שהנהגת השם היא בחינת דין, אבל חסדך בקרב היכלך. כלומר בבואו לעולם האמת ששם הוא היכל האמת אז יבין שהכול חסד גמור.

תכלית הגלות לתקן הנשמות שקומטו בלא עת

ומעט מזער מסוד טובת הגלות גילה לנו בספר הקדוש גליא רזיא (נעמוד כ, והובא בליקוטי ראבני ערך מאמר אה"ב) על הפסוק ידע תדע כי גר יִהְיֶה יִצְחָק (בראשית טו, יז). וכתב שדבר זה יראה קשה והעולם תמהים על כך, אך יש בו סודות נוראים והקדוש ברוך הוא הגיד כל אלו הסודות לאברהם בין הבתרים. ולכן שתק אברהם ולא התפלל לביטול גלות מצרים ולא אמר מאומה, מתוך שידע שאותה גלות נועדה לטובתם של ישראל ולהצלת נפשם מיד הסטרא אחרא שהיו תפוסים בידו מקדמת דנא.

כי כל הנפשות שנולדו מיעקב עד שעמדו בבר סיני, כולם היו מנשמות תתקנ"ד דורות שקומטו בלא עת, והוצרכו להתגלגל בתוך מצרים ולהתעסק בבלבים כדי שיתלבנו ויחזרו למקורם הראשון. ועל כן נתגלגלו במדבר ארבעים שנה עד שתמו כל אותם שנולדו במצרים, ואילו שעלו לארץ ישראל שהיו בני עשרים שנה וכו' לעלות בשביל שהיו נפשות חדשות. ובהיות שהקדוש ברוך הוא חפץ שלא תאבד שום נפש מישראל, כיוון שהם רדעו של אברהם, רצה תחילה שיטהרו ויתלבנו אלו שקומטו בלא עת בשביל חטאם ויחזרו למקורם הראשון, ובניהם יעלו ויירשו את הארץ. ומחמת כך, אף שעל סדום ועמורה התפלל להצילם, בכל זאת כאשר ראה

משלחן המלכים

עבודות והנהגות מגדולי הדורות

מזכר אבות

הדרכה מעשית בפרשת השבוע

כלות הנפש - לעמוד לפני ולפנים ביום הקדוש מבלי להתבטל

פטירת הרמ"ע מפאנו ע"ה על ידי שלא עוררוהו מדביקותו

המושג של דבקות בהשם יתברך, עד כדי כך שהנשמה משתוקקת לעזוב את הגוף מרוב עונג רוחני, היה נחלתם של קדושי עליון. כך נודע על הרמ"ע מפאנו ע"ה בעל עשרה מאמרות שהוצרך לשמירה שלא תיפרד נפשו מגופו מרוב דבקות והתפשטות הנשמות בעת שהיה קורא קריאת שמע. ולכן בכל יום ויום קודם כניסתו לחדר המיוחד שהיה מתבודד בו ומקשר נשמתו בחי העולמים מאהבתו ודבקותו בו יתברך. היה נוהג לקבוע זמן לממשו שיבוא ויעוררו עד שיפסיקו מדבקותו.

פעם אחת נפלה דליקה בעיר, ומחמת הבהלה שכח הממשמש ולא בא בזמן שקבע על רבו. ולאחר זמן מועט כשנזכר מיד בא ונכנס לחדרו, אולם מצא את רבו שכבר נצטרך בצרור החיים ויצאה נשמתו הקדושה באחד על בידו והביט עליו כדי שעל ידי זה יוכל להחזיק את הנפש בתוך הגוף.

אדם מגושים הוא שיכול להפסיק מדביקות הרמ"ק מלוי'ענסק

גם עבודתו בקדוש של הרמ"ק הרבי ר' אלימלך מלוי'ענסק ע"ה כרוכה הייתה תדיר במסירות נפש, כשכל רצונו ותשוקתו להיפרד מעולם הזה החומרי ולעמוד במקור הקדושה מבלי לבוש החומר העב. ובשל כך כשהרגיש מתיקות גדולה בעת שאמר קדושת בשר בשבת קודש היה ירא שלא תיפרד הנפש בכלות נפשו לטול מתיקות אור הערב, ולקח שיען בידו והביט עליו כדי שעל ידי זה יוכל להחזיק את הנפש בתוך הגוף.

באחד הימים, תוך כדי עבודתו הקדושה בדבקות בחי העולמים, התעלה הרבי ר' אלימלך וכל הפעולות שעשו להעירו לא הועילו מאומה. נבוכים ואובדים נצות קמו החסידים ונסעו להרמ"ק ר' משה מפשעווארסק ע"ה לשאול את פיו כדת מה לעשות, ויען להם שיביאו אדם מגושים חוטא ומחלל שבת ויבקשו ממנו לגעת בידו הקדושה של הרבי. כששבו מנסיעתם עשו כעצתו, ויהי אך נגע המחלל שבת בידו של הרבי ומיד נתעורר מדבקותו העילאית.

יסוד הדביקות - כלות הנפש לאלוקיה

סיפורים אלו הם מקצת דמקצת משבחם של קדושי עליון צדיקי הדורות אשר כל ימי חייהם מקיימים כל מצווה ומצווה בדבקות עצומה וקרינת אלוקים עד כלות נפשם ממש בבחינת כי עליון הרגנו כל היום (תהלים מד, כג). זהו יסוד הדבקות שהשתוקקו אליה בני ישראל בכל הדורות בבחינת לך אלי תשוקתי, וכמו שכתוב אותו תעבד ובו תדבק (דברים כ).

וכפי שאנו רואים כי כל התורה כולה מזכירה הרבה את המצווה להידיבק בו יתברך, וכן נאמר ואתם תדיבקו בה אלקיכם חיים כלכם היום (שם ד, ד). וכמו שביארו צדיקים כי כשמקיים אדם מצווה יש לו להכניס

את כל החיות שלו במצווה כנאמר וחי בקה (ויקרא יח ה). וכן כתוב בדוד מלך ישראל ע"ה צמאה לך נפשי (תהלים סג, ב). כי דוד המלך ע"ה היה בהתפשטות הנשמות וכמעט שלא נשאר בחיים, וזאת כי כאשר עשה מצווה עשאה בדבקות עצומה בהתפשטות הנשמות בבחינת אלקי ה' נפשי אשא (שם כה, א).

להיכנס אל הקדוש ולא להתבטל מרוב דבקות

על פי סוד זה של כלות הנפש, מבאר רבינו בעל בני יששכר ע"ה בספרו **אגרא דכלה** (פרשת אחרי ד' וידבר) עומק נפלא. הוא עומד על כך שלא מצוי בתחילת פרשת אחרי מות מה דובר אליו השם, ומבאר שטראה דזה הוא הקדמה וטעם למשה אדונינו סיבת המצווה שיצווה לאהרן שלא יבוא בכל עת אל הקדוש. שלא יחשוב משה שחם ושלום איזה שמץ נמצא באהרן שאינו ראוי לנשוא אל הקדוש כי אם ביום המקודש שנתכפר העוון. לזה הקדים השם יתברך דיבור למשה אחר מות שני בני אהרן, ומה היה הדיבור, הוא שהודיעו השם יתברך סיבת מיתתם שהייתה בקרבתם לפני ה' ונקמתו. היינו שנתקרבו מאוד אל פני השם ונתבטלו ממציותם מרוב השתגעו וחשקם להידיבק במקורם, וגעלה נפשם את בשרם ונדבקו בקוים.

ומזה הבין משה אדונינו דסיבת המענייה לאהרן מגשת בכל עת אל הקדוש הוא לבל יתבטל ממציותו מרוב תשוקתו, רק ביום הכיפורים שישנו בו תוספת נשמה יתירה מבחינת חיה, ויש בו כוח לסבול בהירות יותר ולעמוד בהיכל ולא יתבטל. עד כאן דברי קדושו.

ביום הכיפורים הכהן מתעלה למעלה מדרגת המלאכים

ואפשר לבאר זאת, בידוע מאמר הכתוב וכל אדם לא יהיה באהל מועד בבואו לכפר בקדש עד צאתו (שם טו, יז). ודרשו חז"ל (ירושלמי יומא פ"א ה) אפילו מלאך שהביא קרא אותם בדמות אדם שנאמר ודמות פניהם פני אדם (יחזקאל י). ורק הכהן הגדול שמגיע באותו יום לפסגת המדרגה שאינו נקרא אדם, ורק כשהוא בבחינה זו שהוא למעלה מדרגת מלאך אז יכול להיכנס ולכפר בקדש ולהיטא בחיים מבלי שתתנתק נפשו. ולכן יום טוב היה עושה לאוהביו בצאתו בשלום מן הקדוש (יומא א, ע) שהיה בכוחו להיכנס למקום שלהבת אש ולא התנתקה נפשו מדביקותו.

נקודה לחיים:

ביום הכיפורים, בו אנו נדמים למלאכי השרת שאינם אוכלים ואינם שותים, מתנוצצת בנו אותה הארה של דבקות עילאית. אמנם אינו במדרגתם של קדושי עליון, אך יכולים אנו לכוון בתפילותינו להתנתק מעט מטרדות החומר והגוף, ולהרגיש את הצמא וההשתוקקות של הנשמה לדבק בבואה באהבה ובשמחה, ובזכות כך נזכה לכפרה שלמה ולשנה טובה.

כפרת עוונות החמורים בכוח לימוד תורה

להשלים את התשובה

יום הכיפורים הוא יום סליחת העוונות והיטהרות הנפש. אולם, ישנם פגמים עמוקים שתשובה ותענית בלבד אינם מספיקים כדי למרקם. דברי חז"ל והספרים הקדושים מגלים לנו את כוחו העצום של עסק התורה לשם שמיום, אשר יש בכוחו להשלים את הכפרה ולנקות את האדם גם מהעוונות החמורים ביותר שנידונים ביום הדין.

כוחה של התורה למרק עון חילול השם

אף שישנם עבירות חמורות כחילול השם שעל פי חז"ל (יומא פ, א) התשובה ויום הכיפורים תולים ומיתה ממרקת, מכל מקום כתב רבנו יונה בשערי תשובה (שער ד אות טז) שרפואתו שיתמדה להנות בייגעת התורה. וסמך לדבר ממה שנאמר באלי הכהן (שמואל א ג, י) אם יתכפר עון בית עלי בזה ובמנחה, ודרשו בגמרא (ראש השנה י"א) שבזבח ובמנחה אין מתכפר, אבל מתכפר בדברי תורה. וכן הובא בספר עיר בנימין (ירושלמי יומא פ"א ה"ד) שעל ידי עסק התורה נשלמת יומא שכל האדם באופן מיידי, שכן תלמיד חכם שעבר עבירה ודאי עשה תשובה ותורתו מסייעת בידו למרק את הכפרה.

עיקר עסק התורה כשהוא בבחינת מיתה

ויש להבין כיצד התורה משלימה את כפרת המיתה. אלא שהעוסק בתורה הרי הוא כמו בשעת מיתה, כדרשת חז"ל (ברכות סג, ב) על הפסוק אדם כי ימות באהל (במדבר יט, יד) שאין התורה מתקיימת אלא במי שממית עצמו עליה. התורה היא שכל רוחני וזו ואינה יכולה להתקיים בשלמות בתוך הגוף הגשמי והחומרי, ולכן התנאי לקנינה הוא מסירות נפש וסילוק החומריות.

כאשר האדם ממית את תאוות גופו ועושה את התורה לעיקר ואת הגוף לטפל, הרי זו בחינה של מיתה המכפרת. ועל פי זה מובנת תשובת זקני הנגב לאלכסנדר מוקדון (תמיד לב, א) שכדי שהאדם יחיה חיי נצח אמיתיים עליו להמית את חומריות גופו, שכן אם יחיה את תאוותיו יגרום חלילה מיתה לחיים הרוחניים שהם התורה הקדושה המנוגדת עין חיים היא למחויקים בה (משלי יח, י).

הכפרה נמצאת כאשר עוסק בתורה לשמה

אולם תנאי הכרחי הוא שיהיה לימוד התורה לשם שמיום וללא נגיעות אישיות. כאשר האדם מטרה את מונתו, תסייע בידו התורה למרק את עונו. וכן כתב החיד"א שהלומד תורה לשמה וזכה מיד לכפרה שלמה בכוח התורה, כנרמז בפסוק קחו עמכם דברים ושבו אל ה' אמרו אליו כל תשא עון (הושע י, א). המילה דברים רומזת לדברי תורה, ועל ידי לימוד התורה וזכרם לבקשה של כל תשא עון לרבות כל מיני העוונות החמורים ביותר.

הוראה למעשה:

ביום הקדוש, יום סליחת העוונות, בידעו לקיים את הציווי קחו עמכם דברים ושבו אל ה' על ידי שנקבל על עצמנו קבלה טובה ומוחלטת לקראת השנה החודשה, לקבוע עיתים לתורה ולהקפיד על לימוד יומי קבוע. החלטת איתנה זו ביום הדין פועלת את פעולתה, נחשבת לאדם כאילו עסק בתורה ממש, משלימה את כפרתו ומזכה אותו לשנה של חיים, אורה וכפרה שלמה.

בצל האמונה

המשך מעמוד קודם

שלפעמים צריך להסתיר עצמו כנאמר אסתירה פני מהם, אבל כל זאת בשביל שאראה מה אחרתם, כי על ידי זה ודאי תהיה להם אחרית טובה כפולה ומכופלת. והעניין הוא כמו שאמר הדברי חיים ולה' שתכלית כל הצרות והייסורים היא להסיר בדיל וזוהמת העבירות, ותכלית הגלות היא להסיר מהם כל סיג ופגם ולזקקם שבעתים והכל לטובה.

אין לנו להקדור ולהבין מדוע עשה השם ככה

ועוד זאת צריך לידע שאין איתנו יודע עד מה ואין בכוחנו לדעת ולהבין על מה עשה השם ככה. ואף משה רבינו אשר ידעו השם פנים אל פנים והגיעה למעלה הגדולה ביותר שיכול בר אנוש להפעיל אליה, בכל זאת נאמר בו ויסתתר משה פניו כי ירא מהביט אל האלקים (שמות ג, ו) ופירש בתפארת שמה (פרשת חיי שרה ד"ה יקם), שהוא כלל גדול במעלות הצדיקים המתהלכים לפני אלקים בתמים. שאף אם חלילה באה אליהם מידת הדין לאיזה יחיד או רבים לא יתנו ליבם להתבונן מהות הצרה ההיא רחמנא ליציל, ולא יפול לבבם להקשות מדוע עשה השם ככה לארץ הזאת. כי ליבם נכון ובוטחו בהשם שעדיין וישר הוא קל אמונה ואין עול (דברים לב, ד). ונהפוך הוא כי מפי עליון לא יצאו הרעות רק כולם מכוונים לטובה. ולכן כאשר ראה משה רבינו ע"ה מראה הסנה המורה על הגלות, לא רצה להתבונן מה זה ועל מה זה, אלא ויסתר פניו כי ירא מהביט ומלהסתכל אל בחינת האלקים והדינים פן יקשה בעיניו הדבר.

בקשתנו שנראה את החסדים מגולים לעינינו

דרש הרמ"ק בעל הדברי חיים ז"ע שמשנה רבינו ביקש מהקדוש ברוך הוא ואתתן אל ה' בעת ההוא לאמר וכו' אעברה נא וראא את הארץ הטובה (דברים יג, כג). ואמר לבאר שבקשת משה רבינו הייתה שאף שבדורא הגויה שלא יכנס לארץ ישראל היא לטובתו ולטובת ישראל, ומשה האמין בכך ללא שום ספק, אך אף על פי כן התחנן אעברה נא וראא את הארץ הטובה שהיו החסדים מגולים ונראים לעין כל.

וכן איתא באמרי נועם (פרשת בא ד"ה א"י) בא וביאו בלשוננו, פירשתי בתפילת ר' נחוניא אגא בכח גדולת ימין תתיר צדורה. היינו כי כתיב מפי עליון לא תצא הרעות (איכה ג, לח), וכל הדינים הם מלאים חסדים במקורם ובפנימיותם, ורק בהתגלות לעיני בשר נראה כאילו הם דינים חס ושלום. אך אנו מבקשים כי אין בנו כוח לסבול הדינים ועל כן נרצה ה' חסדך (תהלים פה, ח), שגם לעינינו יהיה מלא חסדים בלי שום תערובת דין כלל. וזהו אגא בכח גדולת ימין, היינו שכל העניינים שהם בכוח ונבורה ובפנימיות שלהם הם בבחינת ימין שהוא חסד, ואף שלענינו יתראה שהם קצת בחינת דין, עם כל זה צדור וצפון בתוכו כוח החסד שהוא כולו טוב. ואף אנו מבקשים תתיר צדורה שתפתח הצדור בתוכו שהם החסדים, שגם לעיני בשר יראה שהוא הכל בחדס.

מכאן ניקח לעבודתנו בבואנו לפני השם ביום הכיפורים. אמת נכון שהכול לטובה ואנו מאמינים בני מאמינים שכל העובר עליו לטובה, אך אין בנו כוח לסבול ולכן מתחננים אנו הראנו השם חסדך. נשגן לעצמנו את בקשתו של דוד המלך הסתתר פניו הייתי נבקה, ואף שאנו מאמינים שבכל הסתרת פנים הינן שם והכול לטובה, עם כל זה נבקש אל תסתר פניו מקני (תהלים קב, ג) כדי שנזכה לראות את החסדים מגולים. כן יזכנו השם יתברך ברחמי בקרוב להביט בעיני שדיו המרובים, ושתבשר כולנו בגמור חתימה טובה.

חמדות גנוזות ופנינים יקרים מעשי הצדיקים
ופעולתם הליכותיהם בקודש ורום מעלתם של
מרנן תלמידי הבעש"ט זי"ע וממשיכי דרכם
אוצר בלוס וכלי מלא ברכה מסודר וערוך מתוך
שיחות הגאון רבי מנחם מנדל פומרנץ שליט"א

אורה

לעצמך

**הרה"ק רבי אברהם יהושע
העשיל ממכנובקה זי"ע**
יומא דהילולא:
יוה"כ תשמ"ח

משא אבותיו. לא יפלא גם, בהתאם לאורח חייו המצטנע וסלידתו מן הכבוד והשררה, כי סרב האברך הקדוש בכל תוקף להיענות לבקשה. רק כאשר נחלץ דודו **הרה"ק ר' דוד מסקווירא** לענין ולחץ עליו להיעתר לכך, ניאות בלית ברירה לעלות על כס אביו ולמלא את מקומו בהנהגת העדה. אולם החל מרגע זה והלאה, כמו נועד לכך משכבר הימים, היה רבנו כרועה נאמן ואב רחום לצאן מרעיתו וכל מגמתו היתה להיטיב עמם הן ברוח והן בגשם.

בחזית מלחמת הדת

תקופתו, סוערת ורוגשת היתה. מחוץ תשכל חרב השלטונות המבקשים לעשות כלה ומחדרים אימת המתחדשים והנאורים למיניהם שאיימו להמית שואה על כרם בית ישראל, ורבנו חש אל החזית ועמד בתווך, מקרב לבבות ישראל לאביהם שבשמים ופועל בכל מחיר, במסירות נפש של ממש, להעמדת הדת על תילה.

לשם כך עשה רבנו בשנת תרצ"ב את דרכו למוסקבה, מעוז הקומוניזם ובירת הכפירה, כשהוא אינו נרתע מאף איום או סכנה המבקשים למנוע ממנו לקום את הריסות הדת, לגדור פרוצות ולחזק את בידק בית ישראל.

'מסירות נפש' אמרנו, כי אכן כן. רבנו, בנחישות שאין כדוגמתה ותוך שהוא מקומם עליו את שלטונות רוסיה, חתר תחת שלטון הכפירה וקרא תיגר על הרס הדת שביקשו הללו להנציח. בין 'עוונותיו' ו'אשמתו' בחתירה תחת יסודות המולדת ניתן היה למנות רשימה ארוכה שכל אחד מהם משמעותו הרת אסון.

הוא ייסד תלמודי תורה והעמיד תלמידים לרוב, בנה מקוואות ופתח בתי כנסיות, דאג לשחיטה כשרה ופעל לחיזוק גדרי הטהרה, ועוד כהנה וכהנה שהיו לצנינים בעיני שונאי הדת מבית ומחוץ, עד שביום מן הימים פקעה סבלנותם והוא נאסר והוגלה לארץ גזירה, אל מרחבי הכפור האינסופיים בסיביר, שם נידון לעבודת פרך.

רק לאחר שתדלנות נמרצת והפעלת קשרים מרובים מצד שאר בשרו **הרה"ק ר' יעקב יוסף מסקווירא** ניאותו השלטונות לשחררו ואף העניקו לו את האישור הנכסף לעזוב את 'גן העדן' הסובייטי, אולם רבנו מצדו הפתיע כשהוא מסרב נחרצות לעזוב את ברית המועצות ולנטוש מאחור את אחיו הנימוקים ונרדפים בה.

רק כעבור שנים ארוכות, בתום מסכת מופלאה של פעילות דתית תחת עינה הפקוחה של הבולשת הרוסית ולאחר תקופה ממושכת של הפצת אור היהדות בתנאים הקשים ביותר, בשנת תשכ"ה הצליחו בני דודיו **הרה"ק ר' יעקב יוסף מסקווירא והרה"ק ר' יוחנן מרחמסטריווקא** לפעול, הן אצל השלטונות והן אצל רבנו עצמו, והוא עלה לחונן עפר ציון וקבע את משכנו בעיר בני ברק.

בבני ברק היתה דמותו למופת, כשהוא מהווה דוגמה לחיים של מסירות נפש של ממש ומעניק לבני דורו את ההזדמנות להתבונן בחד מן קמאי שהעפיל לדרגות הנשגבות ביותר אליהן מסוגל בן אנוש להגיע.

בליל היום הקדוש יום הכיפורים תשמ"ה, בעוד נתקיים בו האמור: **'וְאֶבְרָהָם יָקָן בָּא בַּיָּמִים'** (בראשית כד א) והוא כבן תשעים ושתים, נתבקשה נשמתו הטהורה לישיבה של מעלה ועלתה בסערה השמימה, כשהוא נטמן באהל אדמו"רי רחמסטריווקא בהר הזיתים שבירושלים.

רבנו לא הותיר אחריו זרע של קיימא, אולם מעשיהם של צדיקים הם תולדותם, ודמותו נחקקה בלבבות בני ישראל כנאמר באברהם אבינו ע"ה: **'כִּי יִדְעֹתִי לְמַעַן אֲשֶׁר יֵצֵא אֶת בְּנֵי וְאֶת בֵּיתוֹ אַחֲרָיו וְשָׁמְרוּ דֶּרֶךְ ה'** (בראשית יח יט).

'יהודי של מסירות נפש' הצביעו אבות, לחשו לבניהם כשהם מחווים כלפי הדמות המאירה, הסגפנית משהו, החריגה כל כך על רקע הווי החולין שסביב. 'אדם קדוש' נכרכו אך לפני עשורים בהתרפקות על הדמות ששתל הקב"ה בדור האחרון ונראית היתה כלקוחה מדורות הראשונים כמלאכים. 'איש אלקים' התבטאו גדולי ישראל.

זכתה בני ברק, ועוד הרבה קודם לכן זכתה ברית המועצות הרחוקה ומנוכרת מכל זיק של קדושה, בשכון בהן הרב הדומה למלאך, אותה דמות בעלת הוד קדומים שבעצם הווייתה הדגימה מהו 'גירי בעינא דשטנא' והבהירה לכל מאן דבעי כי אכן ניתן לחיות כאן, בעולם השקר, אך להיות מנותק ממנו עד הקצה, סולם מוצב ארצה ומהלך בין בני אנוש, אך השגותיו ומדרגותיו בשמי שמים, גבוה מעל גבוה.

רום היחס והמעלה

מחצרות הקודש וענפי החסידות המאירים את דרכם של רבבות חסידים ואנשי מעשה בכל אתר ואתר, עוד משחר ימי תנועת החסידות ועד עצם היום הזה, הלא היא שושלת הזהב חסידות טשערנאביל.

ראשיתה בצל **הרה"ק ר' מנחם נחום בעל 'מאור עיניים'**, אשר עוד היה מרואי פני קדשו של מרן אור שבעת הימים ה**בעל שם טוב הקדוש** ונמנה על בני החבריא קדישא תלמידיו הקרובים והבחירים, כמו גם אצל בנו וממשיך דרכו **הרה"ק המגיד ר' מרדכי**, אשר ממנו נבעו ופיכו בעוז כמה וכמה נהרות של קדושה ועבודת הבורא.

ממקור נביעה קדושה זו יצא גזע התרשישים שושלת בית סקווירא, ומחותרה צמח והיה אילנא רברבא אשר ענפיו סיככו על ישראל כסוכה והיו לסללי אורות עבורם, הלא היא חצר הקודש מכנובקה.

ביום כ"ד אדר תרנ"ה ניטע אילן נוספת בפרדס מלבבל זה, בהיוולד **להרה"ק ר' יוסף מאיר ממכנובקה**, בנו של **הרה"ק ר' אברהם יהושע העשיל מסקווירא**. בן יניק שהאיר את בית אביו בלידתו, וייקרא שמו בישראל על שם זקנו הקדוש: **אברהם יהושע העשיל**.

אשר שימע אברהם בקולי

כבר משחר ילדותו ניכר היה בחוש כי אמון הוא על דברי הנביא: **"עֲשֹׂת מִשְׁפָּט וְאֶהְיֶה לְךָ עֵם אֶלְקֶיךָ"** (מיכה ו ח), תוך שימת דגש מיוחד על 'הצנע לכת' והתרחקות עקבית ונחושה מעיני הבריות ואור הזרקורים.

אם כי הדבר לא בא לו בקלות, הן משום ייחוסו הרם ובעיקר בשל העובדה שקידש את כל חושיו ועשה לילות כימים בעבודת הבורא, יראתו ואהבתו. ביקש הוא מצדו לשבת בשלווה תחת גפנו ותאנתו הרוחניים, לעבוד את קונו בינו לבין עצמו ולטפח את קומתו הרוחנית הרחק מעין רואים, אולם חזקה על ישראל קדושים שהם מכירים בטיבם של הקדושים השורים בתוכם וחזקה על צלוחית של אפרסמון שריחה נודף.

ידעו אפוא החסידים ובני העלייה ואף המון העם, בני עדת מכנובקה ואף מחוצה לה, כי קדוש בקרבם וכי האברך המצטנע בקרן זוית אינו אלא מלאך בגוף אנושי ומורם שכמו ומעלה מעל כל העם.

כי אב המון גוים נתתיך

לא פלא, כי בשנת תרע"ז, בעודו עול ימים ובקושי חתימת זקן מעטרת את פניו, לאחר הסתלקות אביו הגדול לישיבה של מעלה ועוד טרם נישא לבתו הצדקנית של שאר בשרו **הרה"ק ר' דוד אהרן מז'ריק**, תלו בו בני העדה את עיניהם בציפייה כי יטול את שרביט ההנהגה לידו וישא על שכמו את

גבורה בערבות סיביר

ברית המועצות. ארץ הקרח והשיממון הרוחני בה רדפו עד חורמה את הרבנים וכלי הקודש, ניגחו את חומות הדת ופעלו, למרבה הצער הצלחה לא מבוטלת, להכחיד כל סממן יהודי מחיי החברה. תחת ידם הקשה נסגרו בתי הכנסיות, הודפו דלתות מקוואות על מנעול ובריה, תלמודי תורה ושיבות נותרו שוממים והשבת הקדושה חוללה ונרמסה בריש גלי רח"ל.

מנגד, ניצבו להם אבוקות האש האנושיות שהאירו בשיממון הרוחני הנורא ולא נרתעו מפניהם, הלא המה פעילי היהדות שמסרו נפשם למען תורת ישראל ומצוותיה ועשו כל שבכוחם כדי להשיב את הצעירים שנהו זה מכבר אחר אלילי כזב - אל אביהם שבשמים ותורתו הקדושה.

קרוב ליוכל שנים כיהן רבנו **הרה"ק ר' אברהם יהושע העשיל ממכנובוקא** בהנהגת העדה, תחת שלטון האימים, ולא חת ולא זע מפני כל נסיונות השלטונות להצר את צעדיו ואף להגותו מהמסילה. סביבו נאסרו רבנים ואדמו"רים, הוכו ועונו, נאסרו, הוגלו ואף הוצאו להורג, אך הוא בשלו. אחת היא לו ולא יסור ממנה, נחוש הוא ועיקש לחתות בגחלת הלוחשת בלב כל יהודי, להצית את האש היוקדת בלבבות אחיו בני ישראל.

בית מדרשו בצ'רקוב, פרוור של מוסקבה, פעיל היה דבר יום ביומו. תפילות התקיימו בו במניינים תמידים כסדרם, שיעורי תורה נמסרו באין מפריע, חצר קודש חסידית התנהלה, מכפה בעוז ומרווה את צימאונם הרוחני של יהודי האזור, וכל זה תוך התעלמות מופגנת מחרב הצורך המאיימת לפגוע בהם בכל רגע.

נכחו הסובייטים בפעילותו של הרבי, עקבו מקרוב אחר המתרחש בבית מדרשו ועל אפם וחמתם נוכחו לראות כי אין בידם למגר את התופעה וספק אם יצליחו לצמצמה בכהוא זה. היטב ידעו כי גבורת נפשו של הרבי, מסירות הנפש שלו, שמם ללעג את כל כוחם ועוצמתם.

'אם אינך יכול לנצח את אויבך' גורס פתגם נוסף, 'התחבר אליו'. גם הרוסים ידעו זאת היטב, מסתבר, ובפרט אנשי היבסקציה, אותו גוף נורא שהילך אימים על יהודי המועצות ועצם אזכור שמו היה מעורר חלחלה בקרב כל מי שהיה לקרוא תיגר על הסובייטים ומורשתם והעז לעסוק בפעילות דתית כלשהי.

ביום בהיר נקרא הרבי אל שלוחת משרד הדתות המקומי. הצעה מפתה נחה על השלחן: **מינוי לתפקיד הרב הראשי ברוסיה כולה**. תפקיד הכולל תנאי שכר מעולים, אחוזת מגורים רחבת ידיים ורכב שר צמוד.

אליה וקוץ בה, משום שהתפקיד המדובר טומן בחובו 'רק' להיות באופן שוטף תחת עינה הפקוחה של הבולשת, אשר כל מטרתה בהצעה זו, למותר לציין, היתה כדי להפסיק אחת ולתמיד את פעילותו של הרבי.

'הצעה' כינה זאת נציג הממשל, אך לאמיתו של דבר היא לא כללה סימן שאלה כלשהו. היתה זו הנותנה, קביעה שרירותית שהבהירה לרבנו כי עליו להיענות לכך, אם חפץ חיים הוא.

'אינני רב' משך רבנו בכתפיו, מנסה להתחמק מגזירה שנחתה עליו, 'לא הוסמכתי לתפקיד, ולפיכך לא אוכל - עם כל הכבוד - לשאת בעול המשרה המדוברת'. זאת, אגב, כשלמעשה היה הרבי היחיד בכל אזורי רוסיה שבדרכוננו מוטבע היה התואר 'רבי', אולם משום מה חמקה עובד זו מידעת שר הדתות.

'אה, זה בסדר' הניף הפקיד ידו בביטול, 'אין לנו צורך ברב עם תעודות, אחד כמוך יספיק'.

הרבי נותר בעמדתו. הוא אינו יכול ואינו חפץ לקחת על עמו את התפקיד המדור, על אף היותו מפתה מבחינה חומרית ולמרות העובדה שעצם הסירוב עורר עליו את חמת הדוב הרוסי הידוע באכזריותו. במשך תקופה ניסו שליחי הממסד לשכנעו, לפתותו בהבטחות קורצות ומאידיך לאיים וללחוץ בדרך שרק הם יודעים, אך לשווא.

או אז זומן הרבי למשרד הדתות הסובייטי, והפעם: למשרד הראשי הממוקם במוסקבה, לפגישה עם לא אחר מאשר שר הדתות בכבודו ובעצמו, אשר הבהיר בשפה שאינה משתמעת לשתי פנים כי סירוב אינו אופציה מבחינתו, תוך המחשה מרומזת לתהליך אותו עוברים אי אלו אמצעים בברית המועצות אשר מסרבים לקבל בשתי ידיים את מתנותיה האדיבות של אמא רוסיה.

ראה הרבי שהשר אינו מתכוון להרפות, נשא עיניו ושלח אליו מבט עז. **'אסביר לך מדוע אני מסרב לתפקיד' מילותיו מדודות, חצובות בסלע, 'רב מהסוג שהנכם מחפשים - אינני מוכן להיות, ואילו רב מהסוג שאני מוכן להיות - אינכם רוצים לאפשר לי להיות!...'**

פני השר סמקו, עיניו הוצפו דם והוא הטיח בזעם: 'עוד תשלם על כך ביוקרה'!

מילותיו של שר הדתות לא נאמרו לשווא. חלפו ימים ספורים, ובעיצומה של סעודת ליל שבת הלמו קציני הבולשת - הנ.ק.ו.ד. על דלת ביתו של 'חבר סברסקי', הלא הוא רבנו, שכאזרח הקדיח את תבשילו וקרא תיגר על רוסיה.

'בית המשפט גזר את דינכם' עדכנו הקצינים בקצרה, בשמחה לאיד, **'לעבודת פרך של עשר שנים בסיביר'!**

על אתר נכבלי הרבי והרבנית באזיקים, נגררו בברוטליות אל הרכב שחור-החלונות שבחוץ ונלקחו למקום לא ידוע, כשלא ניתנת להם האפשרו להיפרד מאי-מי, לארוז את מטלטליהם או לקחת מעט מזון או ביגוד חם לדרך.

קודם להגלייתו לארץ גזירה, עוד ניסו אנשי הבולשת לחלץ מפיו אי אלו פיסות מידע אודות הפעילות היהודית המחתרתית ברוסיה, והם עשו זאת כפי שרק הם יודעים לעשות. הוא נכלה בצניק, הוכה קשות ועונה בדרכים שקשה להעלות בדמיון, אך פיו נותר חתום והוא לא אבה להסגיר אף אדם או פעילות שהם.

משנוכחו הללו לראות כי כל ניסיונותיהם עולים בתוהו, המשיכו בתוכנית המקורית ושלחו אותו ואת רעייתו במסע מפרך ובתת-תנאים אל מדבר הקרח הנורא, שם נידונו לעבודה מאומצת של חטיבת עצי ענק מצאת החמה ועד צאת הנשמה, כשלעורם בגדים דקים ובטמפרטורה של עשרות מעלות מתחת לאפס.

אלא שאם הסכין הרבי למאמץ המפרך, לכפור הנורא ולרעב המכרסם בכל פה, לא היה הוא מסוגל לעמוד בייסורי הנפש הכרוכים בחילולי השבת שנכפו ללא רחם על האסירים המעונים. ואם במשך תקופת מה הצליח לחמוק מכך, כל פעם באמתלה כלשהי, בסופו של דבר נדרש להתמודד חזיתית עם הנסיון הנורא ולעמוד בו בגבורה.

כל עזיר במחנה נדרש היה להתייצב אחת לזמן-מה במשרד הנ.ק.ו.ד. שבמחנה, לחתום על נוכחותו. ויהי היום, חל מועד ההתייצבות של רבנו ביום שבת קודש, והוא שירך רגליו בעל כרחו והתייצב מול הפקיד האחראי.

הטופס הייעודי הוגש לו, אך הוא מושך בכתפיו.

'לא אחתום' הוא מציין בפשטות, **'שבת היום'.**

'מה אמרת?' התקרב הפקיד אל הרבי ומבע רצחני בעיניו, אך הרבי מגיב בשלווה: **'דתי אוסרת עליי לחתום ביום השבת, אוכל לשוב היום בלילה, בצאת השבת, לחתום על נוכחותי'.**

תיכף נקרא למקום קצין בכיר, ולנוכח סירובו העיקש של רבנו עלתה בו חמתו עד להחריד. ורידים השתרעו על פני הקצין, פניו ירקו להבות, תערובת של כעס ושטנה. **'כאן בסיביר'** התיז בקשיחות, **'אין דת אחרת מלבד עקרונות המפלגה'.** לתוספת המחשה נלוו אליו צמד כלבים אימתניים, ניביהם חשופים ועצם המראה שלהם יש בכוחו להכניע את האמצעים שבבני האדם.

אך על הרבי, מסתבר, זה לא משפיע כהוא זה. **'שבת היום'** הוא מסביר באורך רוח, **'לא אחתום'.**

'בן מוות אתה!' ירק הקצין בקמה, שולף את אקדחו הטעון ומכוון לעבר הרבי.

אם חשב שבכך ינצח את רוחו של הרבי, עד מהרה התבדה. התברר לו כי השלהבת הרוחנית המפעמת בלבו של רבנו חזקה היא מהכפור הסיבירי, חיי שעה שווים בעיניו כקליפת השום לעומת חיי עולם ולדידו ישמח להקריב את חייו ולקדש שם שמים. אין, הבין הקצין בחרונו, כיצד לאיים על הראבין היהודי.

אדרבה, הרבי הישר מבט אל הקצין, פתח את הכפתור העליון בחולצתו ופנה אל הקצין כשקור רוח אופף אותו וקולו שלו: **'תירה בי! לא אחתום בשבת קודש'!**

סבלנותו של הקצין תמה. הוא דרך את האקדח, כיוון, וירה.

זעקה חדה נשמעה, ואחריה קול גוף נופל ארצה. שוטר שניצב בסמוך קרס, מתבוסס בדמו ופניו מיוסרות בכאב. **'יד נעלמה, כך נראה, הסיטה את הקליע ממסלולו'.**

פניו של הקצין חוורו, צבען אזל והוא רעד ללא שליטה. אך בקושי נפלטו מפיו שברי משפטים. **'רבי, איך בין א יידי! יהודי אני, סלח לי!'** פרץ בבכי ונפל לרגליו של הרבי, כשהוא מתחנן למחילתו ומבטיח לדאוג לכל מחסורו בעת שהותו במחנה, ובלבד שהרבי יעביר על מידותיו וימחל לו על איוולתו.

לרבי היתה בקשה אחת, ותו לא. 'דאג לי לשופר כשר עבור ראש השנה' ביקש, ואכן - באותה שנה זכה הרבי, כנגד כל הסיכויים, לשמוע קול שופר בערבות סיביר הקפואה. למותר לציין כי החל מאותו רגע התהפך לבו של הקצין בקרבו, וכך זכה הרבי לפטור גורף מעבודה בשבת ובימים טובים.

בסערת קודש

ידוע היה רבנו כאדם מאופק למראית עין, אוצר בקרבו רגשות קודש ושלחבת יוקדת של אהבת ה' יתברך וקרבנותו אך עוצר את רגשותיו לבל יפרצו ממנו. אותות התרגשות חיצוניים לא ניבטו עליו, פניו שלוו דרך קבע.

אולם אחת לשנה, בזמן המיוחד והנורא של אמירת 'אקדמות מילין', היה הרבי הקדוש נותן דרוך לסערת רגשותיו, ללהבה המלהת בלבו, כשעל פניו נסוכה ארשת עילאית וכל כולו נרגש. ואף בשנה האחרונה לחייו, בגיליו המופלג וכשזה מכבר חצה את גיל הגבורות, זלגו הדמעות ללא הפוגה מעיניו במשך אמירת האקדמות.

כשסיפרו זאת לפני שאר בשרו, **הרה"ק ר' ישראל מרדכי מרחמטטרוקא**, הגיב: 'אך מתבקש כן! וכי אינכם מבינים את רום מעלת האקדמות?!

ובהרת בחיים

גליון שבועי במשנת מרן האור החיים הק' זיע"א

באור החיים תולדות רבנו הק'

פרק שביעי: רבינו בסאלי חכם עדיף...

אפס, היו מקרים בהם נזקק רבינו להכריע בסכסוכים שהתגלעו בין איש לרעהו, ועיתים שבחכמתו כי רבה נמנע מלהגיע לכדי דין תורה של ממש, בהכריעו בצורה חד משמעית את הויכוח.

יעיד על כך הסיפור הבא:

מעשה היה באחד מסוחריה האמידים של מרוקו, שנקלע בערב שבת לסאלי וחיפש אכסניה הגונה בה יוכל לעשות את השבת כדת וכדין. פגש באחד מעשירי הקהילה שהכירו מלפנים ושאלו אם יוכל להתארח בביתו, שמח העשיר לקראת ידידו זה ונענה בחפץ לב.

כיון שכן, ביקשו האורח בקשה נוספת. היו ת ועדיין יש עליו לסדר כמה עניינים דחופים בסאלי, ותרמילו מלא ועמוס בכסף, אין רצונו להסתובב בחוצות עיר עם סכומים רבים כל כך. מבקש הוא איפוא את המארח הנדיב כי ישא את תרמילו אל ביתו ויצניענו בו עד אחרי שבת.

הסכים המארח ברצון. קיבל את התרמיל והלך לביתו בעוד האורח נפנה לסדר עת ענייניו הוא.

אלא שגבר עליו יצרו של בעל הבית, מול התרמיל שהיה גדוש בסכום כסף רב מאד, והוא חמד את הממון לעצמו. במוצאי שבת, כאשר נפרד ממנו האורח לשלום ובקש את תרמילו, הכחיש המארח הכל. לא היו דברים מעולם, טען, לא תרמיל ולא כלום ואך שקר מדבר פיו של האורח. לא הועילו לו לאורח הנדהם כל טענותיו ומענותיו. המארח לא הודה בכלום. להדי"ם וזהו זה. לא נותרה ברירה בפני האורח הנבוך, הוא חיפש מקום בסאלי לעשות בו את הלילה, ולמחרת בבוקר התייצב בפני רבינו והזמין את מארחו לדין תורה. שמע רבינו את שני הצדדים וידע את אשר לפניו.

"ההיו לך עדים בשעה שמסרת לו את התרמיל?" שאל את האורח.

"לא, עמדנו לבדנו ליד עץ ונתתי לו את תרמיל הכסף!". "לך איפוא והזמן את העץ כי יבוא להעיד!" אמר לו רבינו, והאיש שנחון באמונה באמונת חכמים עזה מיהר לצאת אל העץ, סמוך ובטוח כי אולי יחולל כאן רבינו נס והעץ יבוא לבית הדין...

חלפו כמה דקות מתוחות, כאשר לפתע פנה רבינו אל בעל הדין בשאלה: "מה נראה לך, האם הוא כבר הגיע אל העץ?"

המארח שלא שם לב למלכודת שהונחה לרגליו מיהר לענות כי העץ רחוק מכאן ואי אפשר להגיע אליו כל כך מהר...

"יודע אתה אם כן איפה נמצא העץ המדובר?" נתן בו רבינו את עיניו, והמארח שנתפס בקלקלתו השפיל עיניו לקרקע, הודה והתוודה כי לא עמד בפני הפיתוי של נטילת הכסף. הוא מיהר לביתו כדי להביא את התרמיל הנעלם לבית הדין וקבל על עצמו לבל ישוב עוד לכסלה.

המשך בשבוע הבא

פניני אור החיים

ונשמרתם לנפשותיכם

'נפש כי תחטא בשגגה'. (ויקרא ד ב)

דברים מבהילים כותב האור החיים הקדוש:

כשאדם חוטא אפילו בשוגג. נחסרת ממנו חלק מנפשו. ועל ידי הקרבן הוא זוכה נפשו להאיר בכתחילה.

אמנם זה רק בשוגג. ונפש כי תחטא בשגגה.

אך במזיד חלילה, נחסרת כל הנפש, אפילו קרבן לא עוזר. אין דרך לתקן. זה נורא.

רק יום הכיפורים יכול להועיל לו. 'עד אשר ישוב ויעבור עליו יום הכיפורים ויחיה'.

וכמאמר הכתוב 'והשיבו וחיו'.

המיאוס שבעבירה!

'ונתן אהרן על שני השעירים גורלות, גורל אחד לה' וגורל אחד לעזאזל'. (ויקרא טז ח)

בעבודת יום הכיפורים המובאת בפרשה, יש מצוה להביא שני שעירים, אחד יעלה לקרבן, והשני ישלח לעזאזל.

מביא על כך האור החיים הקדוש משל נאה, למלך שבדק את בגדי בניו.

ראה המלך כתם באחד הבגדים, שפשף המלך את הכתם והעבירו מעל הבגד. אך מה עושה המלך כשרואה בגד שהוא מלוכלך בלכלוך רב. במקרה כזה, נתן המלך את הבגד לאחד מעבדיו, אדם שרחוק מהממלכה ונעוניה, לכוה אחד לא יפריע גם בלכלוך רב.

המלך - הוא הקב"ה. השעיר שעלה עליו הגורל לה', מכפר על טומאת מקדש וקדשיו. עוונות אלו זקוקות לכפרה, אך אינן בדרגת מיאוס.

אך השעיר שעלה עליו הגורל לעזאזל, נושא את כל עוונות בני ישראל, קלות וחמורות, ועבירות הן מיאוס גדול!

הכפרה תהיה על ידי אחד מהרחוקים מהמלוכה, אחד שהוא אבן עבד המלך והמלך משתמש בו, אך לא בארמון, כי אם הרחק הרחק.

ומה אנו למדים מהמשל שמביא האור החיים: שעבירה אינה סתם דבר אסור. זה מאוס ומבזה לפני הקב"ה.

אוהבי ה' - שגאו רע!

מודה ועוזב ירוחם

'ותכחש שרה לאמור לא צחקתי כי יראה, ויאמר לא כי צחקתי'. (בראשית יח טו)

דבר גדול יש לנו ללמוד משיחה זו, אומר לנו האור החיים הקדוש:

עבד שהוא נאמן לרבו מאוד, ובשוגג עשה דבר בלתי מתוקן, כשיבוא רבו להוכיח אותו, הרי שמרוב יראה הוא יכחש את המעשה.

בהכחשה הוא בעצם אומר, אני ירא ממך מאוד אדוני. עשיתי כך וכך ואני לא מסוגל אפילו לומר זאת בפניך. ההכחשה עצמה - כשהיא מגיעה מתוך מורא עצום שיש לעבד הנאמן - היא עצמה הוודאה.

ותכחש שרה, ומדוע, כי יראה!

על כך השיב אברהם אבינו:

נכון שההכחשה מגיעה מתוך מורא, אך הדרך היותר נעלה ורצויה היא - להודות!

רצון ה' הוא שהאדם יתודה ויאמר בפירוש, עשיתי כך וכך. הכוונה בהכחשה היא טובה, אבל הדרך הרצויה היא להתוודות בדברים, חטאתי.

וכמו שאומר הנביא: 'מודה ועוזב - ירוחם!'

כל זמן שהנר דולק

'אם חבול תחבול שלמות רעך, עד בוא השמש תשיבנו לו'. (שמות כב ח)

הקב"ה מפקיד ביד האדם את הנשמה.

נפש האדם מגיעה ממקום גבוה מאוד, מאורו של הקב"ה, וכפי שנאמר בתהילים 'נוטה אור כשלמה'. ומכאן שנפש האדם משולה לבגד.

אומר האור החיים הקדוש דברי מוסר נוקבים:

אם חבול תחבול שלמות רעך. קורה ואדם ממשכן את נפשו, נעשה בעל חוב בגלל חטאיו.

'עד בוא השמש תשיבנו לו', כל זמן שלא באה השמש, כל זמן שהאדם חי, יש לו הזדמנות לעשות תשובה.

עד בוא השמש, שלא יהיה חלילה מאוחר מדי!

כל זמן שהנר דולק אפשר לתקן. תשב אנוש עד דבא, עד דכדוכה של נפש.

ברוך אתה ה', הרוצה בתשובה!

המשך בעמוד ג'

ספיר ויהלום פניני מוסר ויראת שמים בפרשה

מלאכי החבלה

היה זה בליל י"ד בשבט שנת תש"ל. ביום זה חל יום ההלולא של המקובל הקדוש **רבי יצחק אביחצירא** הי"ד, צעיר בניו של מרן הגאון הקדוש **רבי יעקב אביחצירא** בעל '**אביר יעקב**', שנרצח במסעו לאיסוף כספים להחזקת הישיבה הקדושה בתאפילאלא.

לכבוד ההלולא ערך בן אחיו, הגאון הקדוש **רבי ישראל אביחצירא** זי"ע, ה**יבא סאלי**, סעודה בבית מדרשו יחד עם תלמידים ומקורבים.

בעצומה של הסעודה נפתחה הדלת, ויהודי הדור פנים, עטור זקן ארוך ופאות עבותות, נכנס בעדה. לתדהמתם של הנוכחים קם הבבא סאלי ממקומו וצוה על הנכנס לעזוב את המקום תיכף ומיד!

למרות התדהמה לא העז איש לשאול את פי הבבא סאלי לפרש ההתרחשות המוזרה שהיו עדים לה, וכך המשיכה הסעודה להתנהל כסדרה כשבחלל מרחפת התמימה הגדולה.

זמן מה חלף, ובעת שירת פיוטים וזמירות נפנה הבבא סאלי לחתנו שישב לצדו וסיפר לו:

"דודי רבי יצחק, בעל ההלולא, הזדמן פעם לעיר קובלנקה שבמרוקו, ארץ מכורתנו, לצורך איסוף תרומות לשיבתנו הקדושה.

יהודי העיר שחרדו לכבודו, ערכו סעודה גדולה בנוכחות כל רבני העיר ונכבדיה, ובין המוזמנים היה גם נשיא הקהילה שהיה ידוע כאיש שחצן ורודף כבוד, אדם אלים ומסוכן המסוגל לנקום ולנטור עד כדי מסירה לשלטונות.

כאשר הגיעה שעת הסעודה, הפיעו כל המוזמנים וישבו במקומותיהם, חוץ מאותו נשיא שמשום מה התמהמה והתעכב מלבוא. אנשי הקהילה, שחששו מקנאתו היתרה לכבוד עצמו, רצו להמתין ולחכות עד שיגיע גם הוא, אך רבי יצחק מנע בעדם וצוה עליהם ליטול ידיים ולהסב לסעודה. רק בשעת לילה מאוחרת התייצב הנשיא במקום בו נערכה הסעודה, שכבר כמעט והסתיימה.

לחרדתם של הנוכחים, החל רבי יצחק לצעוק על הנשיא: '**רשע, טמא, ברח והסתלק מפה!**' ראש הקהל המבוש והנכלם שב על עקבותיו וחזר לביתו.

המשתתפים בסעודה לא יכלו לכבוש את השמחה שחשו בליבם למראה אידו של הנשיא התקיף, אבל חש כבד פעם בקרבם כשהרהרו במה שהוא מסוגל לעולל להם כנקמה על ביזיונותיו הגדולים. למחרת בבוקר ניגש אל רבי יצחק בעל הבית המארח עם נכבדי הקהילה, וביקשו ממנו רשות ללכת לפייס את הנשיא ולהזמין לסעוד את סעודת הצהריים יחד עם רבי יצחק עצמו, אולי הזמנה זו תפייס את דעתו ותניח את זעפו על אנשי הקהילה שלא מחו על כבודו.

"אני קיללתי את נשיא הקהילה בקללות נמרצות?" התפלא רבי יצחק, "אינני מקלל יהודים, חלילה לי, כנראה חלמתי זאת באישון לילה!"

הנכבדים ניסו להזכיר לרבי יצחק את מאורעות יום האתמול, אך הוא התעקש שלא היו דברים מעולם, ועמד על דעתו שלא קילל את הנשיא כלל.

לאחר שחזר בעל הבית והזכיר לרבי יצחק שוב את הקללות בהן קילל את הנשיא אמש, לחש לו רבי יצחק באזנו:

"צודק אתה שיצאו קללות מפי, אבל הן לא היו מכוונות לנשיא הקהילה, אלא למלאך חבלה שנוצר

מעוון חמור מאוד וצעד לפניו. אותו קיללתי..."

בעל הבית שמע את הדברים ומפני כבודו של האורח לא הגיב, אך בלבו פקפק בהם, ורק ביקש שוב רשות ללכת להזמין את הנשיא כדי שלא יקפיד עליהם.

הסכים רבי יצחק, והמשלחת יצאה לבית הנשיא. כשהגיעו לביתו החלו להפציר בו שלא יעסעס על בני העיר.

"חכמי העיר תאפילאלא, ממנה הגיע רבי יצחק, אינם מתונים ושקולים כחכמי עירנו", הסבירו לו, "כל המאורע קרה בשגגה."

נשיא הקהילה שמע את דבריהם באורך רוח שלא כהרגלו, ואמר להם: "ידידי היקרים, אין לי שום כעס עליכם, החכם רבי יצחק יודע את מי ומדוע קילל..."

נכבדי הקהילה החניקו אנחת רווחה על כך שיושבו ההדורים, והתפזרו איש איש לביתו בלב קל. רק בעל הבית בו התארח רבי יצחק, שהסתקרן לדעת במה דברים אמורים ומדוע לא הקפיד הנשיא כדרכו, התעכב מללכת והפציר בו שיגלה לו את סודו.

לבסוף אמר לו הנשיא: "אתמול התאחרתי מלבוא לסעודה, כי בדרכי לשם פיתה אותי השטן ונכשתי בעבירה חמורה, ראה זאת החכם בעיני קדשו וקילל קללה נמרצת."

נוכח בעל הבית לדעת שאכן כך היה ומדברי רבי יצחק לא נפל דבר.

סיים הבבא סאלי את סיפורו והבליע כבדרך אגב לחתנו: **"אם רבי יצחק צעק וגידף על מלאך חבלה אחד, מה אעשה אני שראיתי חמש מאות מלאכי חבלה? וכי לא אצעק?!"**

אחת מן העבודות החשובות בבית המקדש ביום הכיפורים היא הטלת הגורל בין שני השעירים, הקרבת האחד לה' ושלוחו של האחר, עליו התוודה הכהן הגדול את עוונות בני ישראל לעזאזל שיכפר עליהם במותו.

סוד עבודה זו נבחר על ידי **רבנו חיים בן-עטר** זי"ע בפירושו '**אור החיים הקדוש**' (ויקרא טו ז) לאורם של דברי חכמינו במסכת אבות (פ"ד מ"א), שהעושה מצווה בורא לעצמו סגור שימליץ טוב בעדו, והעושה עבירה בורא לעצמו קטגור שמקטרג ומשטין עליו.

משנה זו באר רבנו **האריז"ל** על פי דברי **הזהר הקדוש** (ח"ג פג:), שהעוון הנולד ממעשה העבירה הוא עצמו הקטגור המייסר את האיש החוטא, כדברי הנביא (ירמיה ב יט) 'תיסרך רעתך'.

אך עלה הרצון מלפני אב הרחמן לתת לאדם אפשרות לשוב בתשובה ועל ידי כפרת חטאו להכריז את המזיקים שנבראו ממעשיו ומצערם אותו, ותיקן דרך תשובה על ידי הקרבת קרבנות.

וצוה הבורא שהמביא קרבן יסמוך את ידיו על ראש הבמה ויתוודה על חטאו, ולאחר שהתוודה והקריב את הקרבן, יסיר ויסלק ממנו הבורא יתברך את כוחות החיצונים שהתהוו ממעשיו הרעים ויעקור מקרבן את הרושם הרע עד שיהיה נקי כבתחילה וללא רבב.

כל זאת בחטא שנעשה בשוגג. אולם חטא שנעשה במזיד עונו גדול ואין הקרבן מכפר עליו, כמאמר הכתוב 'זבח רשעים תועבה' (משלי כא כז), ואין הבורא חפץ שיוקרב על מזבח קרבן מאוס ומתועב.

וזה ענין שני השעירים: ביום הכיפורים הבורא יתברך נושא עוון ועובר על פשע ומקבל בתשובה בין את השוגגים ובין את המזידים. ועל כן, שעיר אחד קרב בבית המקדש ומכפר על החטאים הקלים עליהם ציווה הבורא שיתכפרו על ידי קרבן, כגון אדם שנכנס בטומאה לבית המקדש או אכל בטומאתו מבשר הקרבנות.

ואילו השעיר השני, מכפר על העוונות שנעשו במזיד, ואין מן הדין שיקרב במקדש, על כן נשלח למות בריסוק איברים במורד העזאזל ולכפר על כל עוונותיהם של בית ישראל, השוגגים והמזידים כאחד.

לב נשבר

אין לך תפילה ששבה ריקם, כל תפילה פועלת פעלתה לטובה.

גילו לנו רבותינו, כי גם תפילות כאילו שהיו בהן פגמים וחסרונות, כגון שלא באו מתוך כוונה טהורה ויצאו מן הפה כמצוות אנשים מלומדה בלא שהאדם הקדיש להן תשומת לב מספקת, אף שלעת עתה עדיין לא עלו תפילות אלו למקומן ברקיע העליון ולא פעלו מאומה, מכל מקום גם הן יזכו בסופו של דבר להגיע אל תקונן המושלם, לעלות ולפעול את פעולתן הטובה בשלמות.

אחד מתלמידי אור שבעת הימים הבעל שם טוב הקדוש, שהתגורר באחד הכפרים שבסביבת מזיבוב, היה רגיל לבוא אליו ליום הכיפורים בכל שנה.

נוהג היה אותו תלמיד לבוא כבר מבעוד לילה, ליל ערב יום הכיפורים, על מנת לערוך את הכפרות בצל רבו.

השנים חלפו והתלמיד הזקין, עד שבאחת השנים קשתה עליו הנסיעה מבעוד לילה, והחליט לחגוג ממנהגו ולצאת למזיבוב רק בערב יום הכיפורים בבוקר.

הדרך בת ארבע או חמש הפרסאות שהפרידה בין עירו למזיבוב לא היתה אמורה לארוך יותר משעתיים, וזמנו היה בידו להגיע למזיבוב בעוד היום גדול.

ערב יום הכיפורים שחרית צרר היהודי את טליתו ומחזורו בתרמיל, הכניס לתוכו את הקיטל ועלה על סוסו לכיוון מזיבוב.

הדרך הקצרה ביותר למזיבוב עוברת בתוך אחד מאותם יערות שפורוליה משופעת בהם, והתלמיד, ששמו לא פורש, כיוון את סוסו בינות לעצים בדרך המוכרת לו היטב.

אך הפעם היה דבר מה שונה.

הוא חש בעייפות הנופלת עליו, שמורות עיניו כמעט נעצמו והוא לא הצליח להמשיך בדרך. השמש עוד עשתה את דרכה במעלה הרקיע. היום עוד גדול, וטרם חלפה מחציתו.

נמלך התלמיד בדעתו, קשר את סוסו לאחד העצים ושכב לתנומה קצרה על מרבד עלים תחת אחד האילנות.

התנומה התארכה לה שעות ארוכות. החמה טיפסה לרום הרקיע והחלה לנטות מערבה, והחסידי נם בשלווה.

הציפורים לא הפריעו את מנוחתו, והסוס עסוק היה בקיום מצוות האכילה בערב יום כיפור ולא הקיץ את עליו.

רק כעבור כמה שעות ארוכות התעורר החסיד בבהלה. הוא נשא את עיניו השמימה ופניו חורו.

המשך מעמוד א'

ליישר את הלב ואת המעשים

**‘והשבות אל לבבך... ושב עד ה’
אלוקיך ושמעת בקולו’.** (דברים ל א-ב)

בפרק ל, פסוק א' כתוב 'והשבות אל לבבך', ובפסוק ג' כתוב שוב 'ושבת עד ה' אלוך'.

אומר האור החיים הקדוש, שתי משמעויות יש כאן.

יש ליישר את הלב מהדעות הפסולות. כשאדם הולך בדרך הרעה - לבו טועה, ומוזה צריך לשוב. להכיר ולדעת שלא טוב עשה. 'והשבות אל לבבך'.

וכמובן להיטיב את הדרכים ולשוב בפועל לדרך הטובה. 'ושבת עד ה' אלוך'.

להכיר בדרך הטובה, וללכת בה.

בזרועו יקבץ

**‘ושב ה’ אלוך את שבותך, ורחמך,
ושב וקבצך’.** (דברים ל ג)

לו היינו יודעים מה מעשינו עושים וגורמים.

חושב אדם לעצמו, נכשלי בעבירה, מה כבר קרה. הוא לא מרגיש שקרה כאן משהו בפועל. נשבר או התקלקל משהו. מקסימום לא עשיתי מה שאמרתי לי.

חס וחלילה לחשוב כך. האור החיים הקדוש מבאר בכמה מקומות, כי כאשר נכשל אדם בעבירה, נופלים חלקי קדושה בשבי הקליפות רחמנא לילצל.

כעת הוא שבת בשבועה. מה יהא על אותם חלקי קדושה שנפלו בשבי?

אומר האור החיים הקדוש, זה מדויק בפסוק:

בהפרש של מספר מילים כתוב כאן פעמיים את המילה 'ושב'.

ה'ושב' הראשון פירושו שה' ישיב מהשבי את חלקי הקדושה שנשבו מצד המעשים הרעים.

וכנגד החלק הנגלה, היציאה מהגלות בה אנו נמצאים, 'ושב וקבצך'.

נוסע היה הרב הקדוש רבי דוד ממיקוליב ז"ע, מתלמידי רבנו הקדוש הבעל שם טוב ז"ע, אל הרב הקדוש רבי פנחס מקוריץ ז"ע.

שנה אחת בערב יום הכיפורים היה רבי פנחס מקוריץ טרוד מאוד מחמת קטרוג גדול שהיה על כלל ישראל.

באותה שנה נסע רבי דוד לרבי פנחס מקוריץ ליום הכיפורים, בהגיעו לשם בערב היום הקדוש, הביא עמו אברך אחד שמעולם לא היה אצל רבי פנחס, אך היה ניכר עליו שהוא אדם קדוש ומורם מעם.

קירב רבי פנחס מאוד את האברך, וכיבד אותו בכוס משקה, ומיד כשסיים לשתות הגיש לו רבי פנחס כוס שנייה ולאחריה כוס נוספת, עד שהשקהו בחמש כוסות י"ש.

חש האברך בעייפות רבה מחמת השכר ששתה, והלך לאכסניה לנוח מעט לפני 'כל נדרי', אך נפלה עליו תרדמה עמוקה.

ניסה רבי דוד להעיר את האברך, אך הוא ישן עמוקות ולא עלה בידו.

בלית ברירה הותיר אותו רבי דוד ישן, והלך להתפלל לבדו, כשהוא אפוף צער על האורח שלא הגיע לתפילה.

בשובו מן התפילה שב רבי דוד לאכסניה וראה שהאברך עדיין ישן. בבוקר, כשהלך לתפילת שחרית עדיין ישן האברך, וגם אז לא עלה בידו להעירו.

רק לפני תפילת נעילה, התעורר האברך ובא לבית הכנסת.

עוד לפני שפצה רבי דוד את פיו להשמיע באוזניו דברי מוסר על כך שישן במשך כל היום הקדוש, פרץ האברך בבכי גדול ובכאב לב על זה שעבר עליו היום הקדוש באופן כזה שישן כל הזמן.

כראות רבי פנחס מקוריץ את לבבו הנשבר והנדכה פנה אליו: "דע לך, כי בערב יום הכיפורים ראיתי שיש קטרוג גדול על כלל ישראל, ולא היה בידי לבטלו כיוון שלא היה ביכולתי לבוא ללב נשבר ונדכה בתכלית. כשראיתי אותך נתתי לך בכוונה לשתות כדי שתישן במשך יום הכיפורים, ותבוא לידי לב נשבר ונדכה, ועל ידי זה באמת נמתקו כל הדינים ונהפכו לחסדים".

כאן המקום להביא את שהקשה הרב הקדוש רבי שמחה בונם מפרשיסחא ז"ע (רמתיים צופים' א יט) על הפסוק (תהלים קמז א) 'הרופא לשבורי לב ומחבש לעצבותם', כי לכאורה, אם הוא מרפא - שוב אין כאן לב נשבר, והלא ידועה מעלת הלב נשבר בעבודת ה'.

אכן, הפרוש שמרפא לב נשבר היינו שלא יהיה בעצבות, שכן אי אפשר להגיע ללב נשבר בלא עצבות, אבל מאידך העצבות היא אכן נגף בעבודת ה'. על כן מה עושה הקדוש ברוך הוא? הוא ברחמיו הרבים 'מחבש לעצבותם' - מסיר העצבות מן הלב, ומה שנשאר הוא 'שבורי לב' - לב נשבר מתוך שמחה. נמצא שהרפואה היא בניקוי הלב נשבר מן העצבות, אבל הלב עדיין נותר בשברונו.

כתב רבנו חיים בן-עטר ז"ע בפירושו 'אור החיים' הקדוש לפסוק 'ואתחנן אל ה' בעת ההוא לאמור' (דברים ג כג), שהתנאי הראשון לקבלת התפילה הוא שיתפלל האדם כעני הדופק על הפתח, וכמלאמר החכם מכל אדם (משלי יח כג): 'תחנונים ידבר רש'.

רמז לכן שהתפילה מתקבלת אם מתפלל האדם כעבד לפני רבו ומדבר בתחנונים, כתב הגאון הקדוש רבי יעקב אביחצירא ז"ע בספרו 'פיתוחי חותם' על הפסוק הסמוך (דברים שם פסוק כד) 'אדני אלהים אתה החלול להראות את עבדך' - משה רבנו אמר, שבזכות שקרא עצמו עבד, זכה שהחלל הקדוש ברוך הוא להראותו את גדלו ואת ידו החזקה.

רמז אחר לכך שצריך האדם לראות את עצמו כעני העומד בפתח בעת התפילה, כתב בספרו 'אלף בינה' (אות ז) על מילות הפסוק הנאמרות לפני תפילת העמידה 'ופי יגיד', העולות בגימטריא כמניין 'עני'.

רמז נוסף כתב הרב הקדוש רבי יהושע מדזיקוב ז"ע

קו האופק נצבע למלא ארכו בכתום עז, וגלגל החמה כבר מוסתר היה מאחורי צמרות העצים.

המשמעות חדרה להכרתו במהירות. נותרו דקות בודדות עד לכניסת היום, והוא תקוע כאן ביער בינות לעצים ולבעלי החיים.

קשה לתאר את עגמת הנפש של היהודי, שבמקום להתעלות בבית מדרשו של הבעל שם טוב הקדוש ביום הנעלה ביותר, מצא את עצמו ללא מניין, ללא בית כנסת וללא נפש חיה נוספת...

ברירה אחרת לא היתה לו. הוא קשר במהירות את חפצי המוקצה לאחד הענפים, לבש את הקיטל והתעטף בטלית, והוציא מן הצרור את המחזור.

במהירות עצומה התפלל את תפילת המנחה של ערב היום הקדוש, טרם תשקע השמש, ואחר ניסה לזמזם בקול מרוסק את מילות תפילת 'כל נדרי' בנעימה המסורתית לאור הלבנה, על רקע נהמותיהם של בעלי החיים שיצאו לבקש טרף.

כך התפלל את תפילות הלילה, כשהוא אינו מדלג על מאום. שיר הייחוד, ומשניות יומא, ומזמורי תהלים, בדיוק כמנהגו במזיבוז, אך לבו שבור היה לרסיסים. יום כיפור שכזה...

אותו יום כיפור קיים בהידור את מנהג חסידים ואנשי מעשה שלא לישון כל הלילה, ככהן הגדול בבית המקדש.

כל הלילה התהפך על המצע המאולתר שמצא לעצמו בקרחת היער. כל רחש הקפיץ אותו ממקומו, וקשה היה לו שלא לזמזם חרקים ומשמים הרוחשים סביבו. יללות הזאבים וצרחות עופות הלילה אף הן לא תרמו לשלוות נפשו, ורק כשעלה עמוד השחר נרדם לזמן קצר, אך מייד הקיץ וקם לתפילות היום.

הוא שפך את נפשו בתפילת שחרית, וניסה למצוא תחליף לקריאת התורה בקריאת הפסוקים מתוך המחזור. אחר אימץ את מיתרי קולו ואת חושי המוזיקליים בנעימת סדר העבודה, שנשמעת היתה לאזניו כצרמוניה נלעגת.

לבו נמס והיה למים, והדמעות זלגו מעיניו ללא הפוגה, עד שנפשו כמעט וכלתה.

בפעם הראשונה בחייו מצא את עצמו נושא את עינו השמימה בתפילת נעילה בציפייה לסיום היום הקדוש, וברגע שבו נצנצו לעומתו שלשה כוכבים בינוניים, מיהר להתפלל ערבית, עלה על סוסו ודהר למזיבוז.

בית המדרש במזיבוז מואר היה באור יקרות. המתפללים עטפו הלבן שהתעלו לפסגות של רוממות, התקשו להיפרד מקדושת היום אותו האריכו כמידת האפשר, ומעיינות הדמעה נפתחו מחדש כשכנסו פנימה. הניגוד בין היום הקדוש שעבר עליו ליום הקדוש שרגיל היה לו מדי שנה הכה בו.

הבעל שם טוב האיר אליו פנים: "אל תבכה ואל תצטער ממה שעבר עליך, כי הכול היה מן השמיים לטובה."

דע לך, לא במקרה קרה לך כל זאת. ההשגחה העליונה היא שהולכה את פעמך לאותו יער, ותפקיד גדול הוטל עליך. אותן התפילות שהתפללת בשעת הדחק, מתוך צער ושברון לב, פעלו פעולה עצומה ופתחו את כל שערי שמים.

שום מקטרג לא יכול היה לתפילות אלו, אשר עלו מעלה מעלה בעולמות העליונים והגיעו עד כיסא הכבוד, ולא זו בלבד, אלא הועילה תפילתך, אשר התפללת ביער ובלא מניין, להעלות אתה יחד את כל התפילות של היהודים אשר מתפללים בשדות וביערות.

הרי לנו עד היכן מגיע כוחה של תפילה שבאה מתוך הדחק, ההכנעה ושברון הלב, עד שעל ידה נעשית עלייה לעוד תפילות רבות נוספות.

גם לצדיקים ניתן הכוח להעלות עם תפילתם את תפילות שאר עמך בית ישראל, כפי שנראה לקמן.

(עשרת ישועה פר' קרח מאמר ו), על הכתוב (תהלים נא ט) 'לב נשבר ונדכה אלהים לא תבוז': אם 'נשבור' את תבת לב לשניים, יהיה בידינו מספר ששה-עשר כמניין 'איה' מקום כבודו, רמז לכך שהיכן שישנו לב נשבר ונדכה, שם שוכן הקדוש ברוך הוא, כמו שאמר הכתוב (ישעיה נז טו): 'כי כה אמר רם ונישא שוכן עד וקדוש שמו: מרום וקדוש אשכון ואת דכא ושפל רוח'. וזה הוא מקום כבודו של הבורא יתברך ששוכן כביכול בלב הנשבר והנדכה.

הוסיף על כך הרב הקדוש רבי יעקב יוסף מסיפנקא ז"ע בספרו 'שיח יעקב יוסף' (דרשות עמ' שסו), פרוש על הפסוק (תהלים קב יח) 'פנה אל תפילת הערער ולא בזה את תפילתם', אותו פרש רש"י, שערער הוא הזועק זעקת שבר. כי כאשר האדם הוא 'לב נשבר', הבורא יתברך שוכן אצלו, כי שם מקום כבודו, ו'לב נשבר ונדכה אלהים לא תבוז', וממילא אינו בוזת את תפילתו אלא מקבלה.

מתיבתא אור החיים

אבל מ'אין עול' דריש הא דכל מעשיו נפרעין כו' והוא אומר הן כו'. וזהו כהספרי.

ורבינו כאן פירש כרש"י, וי"ל דדבריהם א"ש עם הא דאיתא בתענית, דמהא דאיתא בתענית לדרוש 'אל אמונה' דנפרעין מן הצדיקים בעולם הזה על עבירה קלה שעושין, מובן שיש צדיקים שאיננו רואים בעולם הזה שילום שכרם, כי בעולם הזה נפרעים מהם, וזהו שפירש רש"י הפסוק 'אל אמונה' לשלם לצדיקים לעולם הבא, כי בעולם הזה הלא נפרעין מהם, והגם שבפשטות נראה כוונת הש"ס ד'אל אמונה' היינו שהוא נאמן להיפרע בעולם הזה גם מן הצדיקים על עבירות קלות שעשו, מ"מ יתכן לפרש על דרך זה גם שהאמונה היא על מה שמאמת דבריו לשלם שכרם לעולם הבא, וא"כ מקור הדברים א"ש מהגמרא בתענית.

ובמהרש"א שם הקשה עוד דלכאורה תלה תניא בדלא תניא, שהרי נפרעין מן הצדיקים בעוה"ז אנו רואין, ונפרעין מן הרשעים בעולם הבא אין אנו רואין עכשיו, והיה ראוי שיאמר בהיפך כשם שאנו רואין שנפרעין מן הצדיקים בעולם הזה כך נפרעין מן הרשעים בעוה"ז, וכה"ג יש לדקדק גבי 'ואין עול' כשם שמשלם שכר כו', וכתב לפרש דמשום שאנו רואין צדיק ורע לו בעוה"ז, לכן קאמר אל תתמה על כך, ד'אל אמונה' הוא, דכשם שנפרעין מרשעים לעוה"ב אפילו על עבירה קלה, כך נפרעין מהצדיקים בעוה"ז אפילו על עבירה קלה, דאין אדם צדיק בארץ וגו' ולא יחטא. וכה"ג אמר 'ואין עול' כשם שמשלמים כו', שאל תתמה על רשע וטוב לו בעולם הזה, דכשם שמשלמין שכר טוב לצדיקים לעולם הבא אפילו על מצוה קלה, כך משלמין שכר לרשעים בעולם הזה על מצוה קלה שעשו.

וראה מה שכתב רבינו בפרשת וילך (לעיל לא יח): כי אמר הנביא (ישעיה כו ח) 'בסאסאה בשלחה' וגו', ואמרו רבותינו ז"ל (סוטה ה): במדה שאדם מודד בה מודדין לו, והוא ישפוט בצדק, 'אל אמונה ואין עול'.

כך וכך עשית ביום פלוני וכך וכך עשית ביום פלוני, אתה מאמין בדברים הללו, והוא אומר הן, ואומרים לו חתום, שנאמר (איוב לו ז) 'ביד כל אדם יחתום לדעת כל אנשי מעשהו'. 'צדיק וישר הוא', והוא מצדיק את הדין ואומר יפה נידנת, וכן הוא אומר (תהלים נא ו) 'למען תצדק בדברך'.

ובתענית (יא). איתא: 'אל אמונה' כשם שנפרעין מן הרשעים לעולם הבא אפילו על עבירה קלה שעושין, כך נפרעין מן הצדיקים בעולם הזה על עבירה קלה שעושין. 'ואין עול', כשם שמשלמין שכר לצדיקים לעולם הבא אפילו על מצוה קלה שעושין, כך משלמין שכר לרשעים בעולם הזה אפילו על מצוה קלה שעושין.

והמהרש"א בחידושי אגדות העיר דבתענית דריש העונש לשניהם מ'אל אמונה' ושכר לשניהם מ'אין עול', ואילו רש"י בחומש מפרש שניהם לענין שכר, 'אל אמונה' לשלם לצדיקים שכרם לעולם הבא כו', ו'אין עול' לשלם לרשעים צדקתם בעולם הזה. וכתב שם: ויותר נכון גירסת הילקוט בסוגיא דשמעתין דבין שכר לצדיקים ובין שכר לרשעים ובין עונש לצדיקים ובין עונש לרשעים, כולה מילתא יליף מ'אל אמונה'.

כתב רבינו (דברים לב ד): הצור תמים פעלו. פירוש לפי שקדם ואמר שעסק התורה יסובב טל ומטר, לזה העיר שאם האדם עסק בתורה ומזונותיו קשים ולחם אין, או שרואה אדם שאין עליו עול תורה ומואס בלומדיה ומודדין לו במדה גסה אכול ושבע והותר כיעודים שנאמרו ללומדי תורה ונהפוך הוא, לא מפני זה יבעט ותולד בו ח"ו מינות אלא יצדיק הדין עליו ויאמר ה' אמת ודינו דין אמת, והוא אומר הצור פירוש לשון תוקף וחזק וזה יגיד אל יד ה' הרודה באדם אף על פי כן תצדיק ותאמר תמים פעלו, זה כנגד מה שרואה את שדרכו למדוד בגסה של טובה ומדדו בדקה, וגמר אומר כי כל דרכיו משפט כלל בזה גם את שדרכו למדוד טובה בדקה ומדדו לו בגסה, כי כל דרכיו משפט כי לא הביא יסורין על הצדיק עד שנתחייב בהם ולא הביא טובה על הרשעים אלא אם זכו לה כפי מעשיהם. וגמר אומר אל אמונה וגו' ואמרו רבותינו ז"ל (ספרי) אל אמונה לשלם לצדיקים צדקתם לעולם הבא ואין עול לשלם לרשעים צדקתם בעולם הזה, והכונה במאמר זה על פי דבריהם שאמרו (מדרש תהלים ד) בפסוק נתת שמחה בלבי מעת דגגם ותירושם רבו שאמר דוד כי מעת שראה שלות הרשעים נשא קל וחומר בעצמו ומה לאלו שהם עובדי רצונו כך וכך, והוא אומר אל אמונה פירוש יצדיק הצדיק אמונת שכרו בה' כשיראה מדת ואין עול שהוא שכר הרשעים שבעולם הזה על מיעוט זכותם:

ומה שכתב רבינו שאמרו ז"ל אל אמונה לשלם לצדיקים וכו', כן הוא בספרי: 'אל אמונה', כשם שמשלם לצדיק גמור שכר מצוה שעשה בעולם הזה לעולם הבא, כך משלם לרשע גמור שכר מצוה קלה שעשה בעולם הזה בעולם הזה, וכשם שנפרע מרשע גמור על עבירה שעשה בעולם הזה לעולם הבא, כך נפרע מצדיק גמור על עבירה קלה שעשה בעולם הזה בעולם הזה. 'ואין עול', כשאדם נפטר מן העולם באים כל מעשיו ונפרטים לפניו ואומרים לו

גם אתם זכיתם לישועה בזכות רבנו האור החיים הקדוש?

כתבו לנו

למייל המערכת m028039999@gmail.com

או לפקס 02-5385689

או בנדרים פלוס - באר ישראל

אור הישועות מכתבי הלומדים

ממינוס לפלוס +

היות ואני קורא מידי שבוע את העלון לכבודו של האור החיים הקדוש וראיתי שאתם מביאים סיפור ישועה בזכות בעל האור החיים הקדוש, על כן לא אמנע טוב מבעליו ואספר מה דברידיו הוי עובדא:

שכששמעתי את הסגולה שמי שיסיים מידי שבוע את הלימוד בספר אור החיים הקדוש יזכה לישועה, קיבלתי על עצמי בלי נדר לסיים מידי שבוע. מצבי הכלכלי היה קצת בדוחק, והנה הפלא ופלא מתאריך טו תמוז ביום הירצייט של האור החיים בו קיבלתי על עצמי את הלימוד בספרו אור החיים, חשבון הבנק שלי נכנס למצב פלוס + והיתה הרווחה, לאחר תקופה קצרה התרשלתי בלימוד ולא סיימתי מידי שבוע עד הסוף, וחשבונתי בבנק נתן לי תזכורת משמים ונכנסתי שוב למינוס בראותי את זאת, קיבלתי ע"ע שוב שלא להפסיד את הלימוד ולהתאמץ על כך במיוחד ומאז ב"ה פרנסתי התרחבה ב"ה והוכפלה.

זו ההזדמנות לפרסם את הסגולה ללמוד בספרו וכל הזקוק לכל ישועה, ייושע בקרוב בעז"ה.

ב. ל.

הפרטים המלאים שמורים במערכת

מחוברים לחיים

לשמיעת שיעורים ודרשות

חייגו: 03-617-1077

דברי תורה מאת
רבי מנחם מנדל
פומרנץ שליט"א
(ימים נוראים
תשפ"ג - ביהמ"ד
באר ישראל)

גיליון מ"ח
יום כיפור
תשפ"ז

למי החזתמת

כי פנה יום

בעת נעילת שער בטרם פנה יום, עומדים כל ישראל בתפילה ובתחנונים לפני ה', בתפילה החמישית שביום הכפורים, היא תפילת 'נעילה'. הכל מרגישים את גודל קדושת הזמן, והשעה דוחקת, אין פנאי להכנות רבות, אך באמת אין ישראל צריכים להכנות כלל, כי כל עבודתם בכל הימים הנוראים עומדת לנגד עיניהם, הלב פתוח כאולם באהבה וביראה, חרטה גמורה ממלאת את הלבבות על כל דבר פשע, ומייחלים לסליחה ומחילה. וה' מלא רחמים פוקד לטובה את בניו אהובי, וחותרם גזר דינם לטובה.

באין מליץ יושר

אצל סניגורן של ישראל, הרה"ק רבי לוי יצחק מברדיטשוב זיע"א, היו כל ימות השנה ימי סניגוריה ולימוד זכות על ישראל, לעורר מידת הרחמים עליהם. ואם בכל השנה כך, לקראת יום הכפורים - על אחת כמה וכמה. הן זהו היום הקדוש ביותר בשנה, ומי כבעל ה'קדושת לוי' המכיר בגודל קדושת היום ושפע ים הרחמים המתעורר בו, אשר יבוא אל המלך לספר בשבחם של ישראל.

אולם, באחת השנים ביום הכפורים, נראה היה כי מניעות עצומות וקושי גדול עומדים בפני הרבי בעבודתו בקודש, ומידת הדין תובעת את שלה באין מליץ יושר מול מגיד פשע. בבית המדרש שררה מועקה גדולה, באשר הכירו הכל במראה פני הרבי כי איננו כתמול שלשום, עננה מרחפת על פניו המאירים בדרך כלל, ותפילתו באה לו בקושי רב. מתח רב שרר בבית המדרש, ונראה היה כי הרבי חושש מפני דבר מה, אימה חשיכה גדולה נופלת עליו, דומה היה כי נגעלו שערי שמים חלילה.

כך נמשך הדבר במשך כמעט כל היום כולו. לפני התיבה ניגש הרבי להשמיע את כל תפילות היום, וכולן נאמרו בחרדה עצומה. חיוך לא נראה על פני קדשו, ואפילו מעט שמחה של מצוה חסרה ממראהו, וניכרה רק עבודה גדולה ומאומצת.

לעת נעילת שער

אולם לעת ערב כאשר פנה יום, והחמה נראתה בראשי האילנות בזמן תפילת נעילה, ננסכה רגיעה על פני הרבי, וחיוך של תקוה נראה עליהן. בזמן תפילת נעילה כבר חזר ה'קדושת לוי' להיות אחוז באש קודש המלהטת סביבו כדרכו, אשר השפיעה על כל המתפללים להגביר בקרבם רגשי כיסופין והשתוקקות לקרבת אלקים, והדאגה שהיתה קודם לכן - פרחה ונעלמה לה.

במוצאי הצום הקדוש, היו התלמידים תאבים מאוד לדעת את פשר הדבר, אולם כדרכו בקודש

נטל הרבי מיד בסיום הצום גמרא מסכת סוכה, ועסק בתורה בשקיקה עצומה כל הלילה, אחר יום שלם שהיה עסוק בתפילה ובעבודה, וממילא לא ניתן היה לשואלו דבר. וגם לאחר מכן לא העזו החסידים להזכיר את הדבר ללא שיזכירו הרבי, וממילא לא עלה בידם לחקור פשר דבר.

מארץ מרחקים

לשנה הבאה, כמה ימים קודם היום הקדוש, הודיע הרבי במפתיע לתלמידיו הקרובים, כי השתא מתעתד הוא להרחיק ממקומו ומבני קהילתו לקראת יום הכפורים, לנסוע לכפר נידח במדינת רוסיה - אשר את שימעו לא שמעו מעולם - ולערוך שם את תפילות היום.

בהיותם בדרך, פנה רבי לוי יצחק לתלמידיו והבטיחם נאמנה, כי בכפר זה יבינו את אשר היה ביום הכפורים בשנה שעברה, כיצד נרגע המתח הגדול אשר שרר באותו הזמן.

בהגיעם אל הכפר נוכחו לראות, כי המדובר הוא בכפר קטן, אשר בו מתגוררים חיילים קנטוניסטים, יהודים אשר נחטפו בילדותם מביתם על פי גזירת הצאר הרשע, ונלקחו לעבודת הצבא, שם סבלו חרפות ויסורים קשים ביותר, ועם כל זאת לא אבד מהם זכר ישראל, ולמרות שלא ידעו הרבה מן התורה והמצוות, השתדלו לקיים כפי יכולתם.

לאחר כחצי יובל שנים בהם עמדו הכן לפקודת הצאר, שוחררו מן הצבא הרוסי, והלכו יחד להתגורר בכפר זה. זקנים ושבורים היו כבר, ומשפחה לא זכו להקים, מיטב שנותיהם נגזלו מהם בעבור הצאר הרוסי, על כן היו יושבים יחד באותם הכפרים העזובים, ומבלים בהם את אחרית ימיהם.

וישמעו רחוקים ויבואו

כאשר ראו החיילים את מראה פניו הקדושות של הרבי, ושמעו מפי תלמידיו כי זהו הרבי הגדול והידוע, רבי לוי יצחק מברדיטשוב, לא היה קץ להתרגשותם ולשמחתם. "רבן של ישראל בא במיוחד אלינו!" היתה זו הפעם הראשונה בחייהם שזכו לכבוד כה גדול ועצום, כי אחד מצדיקי הדור יבוא לשהות במחיצתם ביום הגדול והנורא - הוא יום הכפורים.

בציפייה רבה ובהתרגשות עצומה המתינו לכניסת היום הקדוש, וקיוו שיזכו לתפילות נאדרות ביותר, כי בפעם הזאת יעלו תפילותיהם יחד עם תפילת סניגורן של ישראל.

וכך היה, בתפילת כל נדרי ניגש הרבי לפני התיבה והתפלל בקול נעים המעורר את הלבבות, וכך גם לאחר מכן לאורך כל תפילות היום הקדוש, היה הקדושת לוי מתפלל בהתלהבות עצומה, ומשך אחריו

את כל הנוכחים. אותם החיילים הזקנים, הביטו בו בהשתאות, ועיניהם מלאו דמעות. והחסידים מצידם, סייעו להם בתפילתם, הורו להם היכן אוחזים במחזור, ולימודם כיצד יענו הקהל אחר השליח ציבור.

פנה אל תפילת הערער

והנה מגיע זמן תפילת נעילה, והכל מצפים כי יפתח הרבי ויפיל 'אשרי יושבי ביתך', אך לפליאת הכל, הסתובב הרבי לעבר הנוכחים, פנה ממקומו אשר ליד עמוד התפילה, ניגש לאחד החיילים העומדים הכן, וביקש מאיתו כי ייגש הוא לפני התיבה, ויהיה שליח ציבור לתפילת נעילה.

האיש הביט ברבי בפליאה. הן לתפילה רגילה של יום חול אינו יודע לגשת, ודווקא עתה בתפילת נעילה אשר צריך החזן להיות זקן ורגיל, יוציא הוא את הרבים ידי חובתם?

אך הרבי לא הניח לאותו היהודי, והתעקש כי על אף הכל, מבקש הוא במפגיע כי הוא יהיה החזן.

האיש ניסה שוב לגרום לוותר על בקשתו הנמרצת, ובלשון רוסית מתובלת במעט אידיש אשר זכר מילדותו, ניסה להסביר כי הדבר לא יתכן, הן איננו יודע כלל את מילות התפילה, וגם לקרוא מן המחזור מעט ואיננו מצליח, וכי רוצה הרבי לבזותו? ובבקש הוא לשמוע אותו מגמגם לפני התיבה? ובפסקנות חזר על דבריו, כי לא יוכל להיות שליח ציבור בשום מקום, ובוודאי לא אצל הרה"ק מברדיטשוב.

אולם הרבי לא ויתר, ואמר לאותו יהודי זקן בנחרצות: "גש אתה! אינני מבקש מאיתך כי תתפלל תפילה שאינך יודע! כל בקשתי היא שתחזור שנית ותתפלל באותו אופן שבו התפללת בשנה שעברה, ותשוב על תפילתך דאשתקד!"

יתגדל ויתקדש שמיא רבא

לכך כבר לא יכול היה האיש לסרב, ושייך את רגליו לעבר העמוד, כאשר חבריו תומכים בו משני צידיו. ושוב חזר ה'קדושת לוי' והזכירו כי מבקש הוא לשמוע את תפילת השנה שעברה בדיוק כפי שאמר אז.

נזכר האיש בדבריו, נעמד לפני התיבה כאשר כל חבריו מסביבים אותו כחומה, ואמר כך: "ריבנו של עולם, גלוי וידוע לפניך שאין אני יודע כיצד מתפללים. ולא זו בלבד, אלא שאני וכל קהלך העומדים לפניך, אף איננו יודעים על מה נתפלל. וכי נבקש מאיתך על בנים? הן זקננו כבר מלשאת אשה ולהוליד בנים" - ובאומרו כך נענעו כל חבריו הזקנים את ראשם כשדמעות זולגות מעיניהם. המשיך האיש וזעק: "על חיים נבקש? וכי חיים כאלו חיים הם? יושבים אנו בכפר ומזדקנים, ומצפים ליום מותנו!"

הטבעת והחותם

דברים נשגבים אלו, מכבשנו של עולם הן שכיסה עתיק יומין, אך אנו ניקח את חלק העבודה שבהם הנוגע לנו, אשר בפרט בעומדנו בשעת נעילה ראוי לנו להעלות על ליבנו את כל תוקף הדברים האלה.

כי הנה עמד שם האריז"ל על נקודה נוספת, כי בנוגע שבעולם כי החתימה נעשית על ידי חותמת, ובזמנם היתה הרגילות ליתן את החותמת בטבעת, וחותר המלך נחתם בטבעת המלך. והנה, עיקר החותם הוא הטבעת עצמה, אשר בה נמצאת תבנית החתימה, ואילו החותם הרשום על גבי השעוה או הקלף וכדומה, אינו אלא בבחינת רושם מן הטבעת שהיא העיקר. ושם ביאר כיצד משפיעים הדברים כאן בעולם.

אך הנוגע לענייננו על דרך העבודה הוא, כי יש הזוכה לחתימה טובה, וישנו הזוכה הרבה יותר, לקבל את טבעת המלך עצמה, שהיא שורש החתימה ועיקרה.

וחתם בטבעת המלך

הנה, בשני מקומות בכתובים מצינו את ענין טבעת המלך. פעם אחת אצל יוסף הצדיק, אחר שנוכח פרה, לראות כי אין בבונו וחכם כמוהו היודע לפתור כלומות, ואמר לו כי על פיו ישק כל עמו, נאמר (בראשית מא מב) "וַיִּסֶר פָּרְעֹה אֶת טַבַּעְתּוֹ מֵעַל יָדוֹ וַיִּתֵּן אֹתָהּ עַל יַד יוֹסֵף", ובזה נעשה למשנה למלך מצרים.

ופעם נוספת נמצא הדבר אצל מרדכי היהודי, ככתוב במגילת אסתר שבתחילה ניתנה טבעת אחשוורוש להמן, והוא הרשע השתמש בה כדי לכתוב אגרות להשמדת ישראל רח"ל, ולבסוף כשנתלה המן נאמר (אסתר א ב) "וַיִּסֶר הַמֶּלֶךְ אֶת טַבַּעְתּוֹ אֲשֶׁר הָעֶבֶר מִהֶמְן וַיִּתְּנָהּ לְמָרְדֳּכָי".

ונפלא הדבר, כי בשני מקומות אלו, היו אלה בניה של רחל אימנו שזכו לטבעת המלך; יוסף הצדיק בנה של רחל, ומרדכי היהודי משבט בנימין בן רחל. ואף כי מקומה הרוחני של רחל אימנו הוא במידת המלכות, אשר אין לה משל עצמה כלום וכולה מקבלת הארות מלמעלה, דווקא כאן זכו בניה של רחל לקבל את טבעת החותם אשר היא המשפיעה טובה בזמן חתימת הדין. וכך גם חותם יום הכפורים ותפילת הנעילה, הכל הוא ענינה של רחל אימנו.

כפרת חטא מכירת יוסף

והנה, אחר סדר העבודה שבחזרת תפילת מוסף ליום הכפורים, מזכירים אנו את עשרה הרוגי מלכות, "אלה אזכרה ונפשי עלי אשפכה... לעשרה הרוגי מלוכה". ואף כי יש קהילות שנמנעו מאמירת הפיוט, כדי שלא להזכיר את הצער הנורא בעיצומו של יום טוב ביום הכפורים, אך בוודאי ממנהג אמירתו מבורר כי הרוגי המלכות שייכים בעינינו ליום כפורים. כל עשרת הצדיקים באו לכפר עוון מכירת יוסף בידי השבטים, כמבואר בפיוט שאמר להם אותו רשע ההגמון: "כי ימצא איש גונב נפש מאחיו מבין ישראֵל והתעמר בו ומכרו. הם קָעֵנו לוֹ וּמֵת הִגָּב הָהוּא. נָם אֵיזָה אֲבוֹתֵיכֶם אֲשֶׁר אֲחִיהֶם מָכְרוּהוּ. לֹאֲרַחַת יִשְׁמְעָאֵלִים סָחְרוּהוּ. וּבְעֵד נַעֲלִים תִּגְנוּהוּ: וְאַתֶּם קָבְלוּ דִין שְׁמִים עֲלֵיכֶם. כִּי מִיָּמִי אֲבוֹתֵיכֶם לֹא נִמְצָא כָכֶם. וְאַם הִיוּ בְחַיִּים הֵייתִי דָנָם לְפָנֵיכֶם. וְאַתֶּם תִּשְׁאוּ עוֹן אֲבוֹתֵיכֶם". ובאמת עין שהתקשו בדבר זה, אחר שיש ביום מזכרת עיון לבני ישראל, מדוע נעויר דגנים ביום הכפורים? אך התשובה הברורה לזה, כי באמת אין כאן אלא התעוררות של רחמים גמורים, וכמו שיתבאר.

ואכין בעבור נעליים

כי הנה כל ענין המכירה כמוס הוא מאיתנו ואין לו בו שום השגה, אחר שכך עשו שבטי י-ה בצירוף השכינה, ומה גם כפרת הצדיקים עליהם, שאמרו הקדמונים כי בהם התגלגלו נפשות השבטים (ראה בסדר הדורות ערך "רבי ישמעאל", ובמגלה עמוקות על ואתחנן אופן ע"ג, ועוד), ואין איתנו יודע עד מה.

מכאן עולה כי שלושה זמני דין יש; ראש השנה שבו זמן הכתיבה, יום הכפורים שהוא זמן החתימה, והושענא רבה שבו נחתמים פעם שניה.

ואכן, זכר לדבר מצינו בתפילות יום הכפורים, שבשעת נעילה מזכירים באמירת הסליחות, שתי 'הושענות' הנאמרות בהושענא רבה, ואלו הן: "רַחֵם נָא קֹהֵל עֲדַת יִשְׂרָאֵל. סֶלָה וּמַחֵל עֲוֹנָם. וְהוֹשִׁיעֵנו אֱלֹקֵי יִשְׂרָאֵל: שְׁעָרֵי שְׁמַיִם פָּתַח. וְאֲפָצְרָךְ הַטּוֹב לָנוּ תִּפְתָּח. תוֹשִׁיעַ וְרֵיב אֵל תִּמְתָּח. וְהוֹשִׁיעֵנו אֱלֹקֵי יִשְׂרָאֵל". וכן ידוע מה שאמרו **בזוהר הקדוש** (ראה ח"ג דף לא), כי בזמן זה נשלחים הפתקים מבית המלך, ואם עושה אדם תשובה כראוי נקראים הפתקים.

חותם לאה וחותם רחל

ומפרש האריז"ל, כי ראש השנה הוא יום הדין, זמן שליטת הדינים והגבורות, ומשום כך הדין שבו קשה מאוד, ורק הצדיקים הגמורים יכולים לעמוד בו ולהיכתב לחיים. משום כך הוסיף ה' יתברך ברוב רחמיו עוד שני זמני חיתום, האחד ביום הכפורים, שגם הוא זמן דין אך אינו דין קשה אלא רפה, בעבור הבינונים התלויים ועומדים הנחתמים לחיים בזמן נעילה. ולאחר מכן בליל הושענא רבה זהו זמן החותם בתוך חותם, ובו יוכלו הכל להיחתם לטובה. והאריך שם רבינו לפרש את הדברים על פי סוד.

עוד הוסיף האריז"ל שם להמתיק סוד, כי החותם שבידם הראשון של ראש השנה נקרא 'חותם לאה', אשר מבחינת הספירות מקומה גבוה יותר אצל יעקב אבינו, ואילו החותם השני שבזמן נעילת יום הכפורים, הוא 'חותם רחל', וכן זמן החיתום של הושענא רבה הוא 'חותם בתוך חותם דרחל'.

מתפללים אנו "זכרנו לחיים מלך חפץ בחיים, וכתבנו בספר החיים", ברם מיד מסיימים אנו ואומרים, כי כל בקשתנו היא "למען אלקים חיים", למען יתרחב כבוד שמים בעולם, ובזה נזכה כי תהיה תפילתנו מתקבלת

והנה, בדרך פנימיות הדברים, פירש רבינו האריז"ל זיע"א מה שפירש. אך בדרך העבודה הנוגעת אלינו, שומה עלינו להבין מהו אותו 'חותם' בכלל, ו'חותמה' של רחל' בפרט, שהיא בחינה מיוחדת ונפלאה, חותמת של גאולה. בתוך דבריו מציין האריז"ל שם, כי תיבת 'חותם' היא אותיות 'תחום', 'חומת', וגם 'חומת', וכידוע צירופי האותיות משפיעים על המציאות עצמה, ועלינו להתעורר בדברים הנוגעים לנו מזה.

סביב רשעים יתהלכין

ראשית כל נוכל לעורר בזה את זכרון הימים הקדושים, כי 'תחום' מרמז על איסור הוצאה חוץ לתחום בשבת קודש, ו'חומת' מרמז על חומת העזרה והמקדש, וכן שאר כל צירופי האותיות מרמזים לפתגמן קדישין, כאשר בא הכל על מכונו בדברי רבינו האריז"ל.

אך עיקר דבריו שם לבאר, כי חותמת החיים שבשעת נעילה, היא 'חותם רחל'. בזמן נעילה ננעלים שערי ההיכל העליון, כמו שאמרו חז"ל (ירושלמי ברכות פרק ד הלכה א דף לא). כי לדעת רבי יוחנן זמן נעילה הוא בנעילת שערי ההיכל, וכך הוא להלכה, וידוע אשר 'היכל' עולה בגימטריא 'אדנ' (65), וזהו שמה של רחל בבחינת הספירות, ובשעה זו נחתמת השפעתה של רחל שלא ישלטו בה זרים.

הנה כי כן, מלבד ההבנה הפשוטה כי החתימה היא על גזר הדין לטוב או למוטב, בא בדברי רבינו האריז"ל גילוי נורא, כי החותם בא ממקום שאין לכת הרע שליטה בו, ועל ידו נדחים כל הקטרגים והדינים וכל המניעות כנגד טובתן של ישראל, כי חתום הוא בחותמה של רחל המונע כניסת כל הדינים.

וגם על זאת הסכימו חבריו בנענוע ראש ובכי גובר והולך. המשיך הזקן ותינה: "שמה על מזוני נבקש, על אודות הפרנסה? הן פרנסתנו מצויה לנו ביד רחבה מן הפנסיה שמשלם לנו הצאר הרוסי!" והכל החרו החזיקו אחריו, הודו לדבריו בפיהם והסכימו עמו. בתחילה היו מתפללים עמו בהנעת השפתיים בלבד, וקולם לא ישמע, אך אט אט גבר קולם, והיו אומרים בקול יחד כדברי חברם. סיכם היהודי את דבריו וסיים את תפילתו כשהכל נענים אחריו בקול רם: "רק דבר אחד נבקש ממך ריבונו של עולם; שכל העולם יכירו את מלכותך! ויאתו כל לעבדך, ויברכו שם כבודך! הלואי וידעו הכל כי יש מנהיג לבריאה, וממך אנו מבקשים רק, כי יתגדל ויתקדש שמיא רבא!"

את תפילתם זו, אמרו הקנטוניסטים בלשונם המבוללת ברוסית ואידיש ולשון הקודש, ועם סיום דבריו הסתובב האיש כלפי הרבי, ואמר לו: "זו היתה תפילתי בשנה שעברה!"

ואילו רבי לוי יצחק, פניו קרנו משמחה ומהתרגשות עצומה. בדבקות ובהתלהבות דקדושה, פנה אל חסידיו בעינים מלאות דמעות, ואמר להם: "השומעים אתם? תפילה משתפכת זו, כנסת ישראל המתרפקת על דודה, היא שהצילה את כלל ישראל בשנה שעברה מגזירה קשה ונוראה שנתרגשה עליהם! זו היא התפילה שבקעה רקיעים, תפילה עצומה, יתגדל ויתקדש שמיא רבא!"

למען אלקים חיים

והנה ביום הכפורים, באים ישראל קדושים ומתחננים לפני ה' על בני חיי ומזוני. וכיצד יוכלו לחבר עצמם לתפילה כגון זו? אך באמת יוכל כל אחד מישראל לעשות כן, שהרי מתפללים אנו "זכרנו לחיים מלך חפץ בחיים, וכתבנו בספר החיים", ברם מיד מסיימים אנו ואומרים, כי כל בקשתנו היא "למען אלקים חיים", למען יתרחב כבוד שמים בעולם, ובזה נזכה כי תהיה תפילתנו מתקבלת.

זו היא עיקר עבודת ההכנה קודם יום הכפורים. הנה היהודים בדורות הקודמים, היו מכוונים את כל ליבם ואומרים בטהרה: "כי אנו בניך ואתה אבינו, אנו עבדיך ואתה מלכנו". בתמימות ובישור, עם כל הקשיים הנוראים שהיו מנת חלקם בימי חייהם, מסרו את נפשם על יהדותם בכל הדורות, והמשיכו להתפלל בעבור ריבוי כבוד שמים. ואנו מבקשים על עצמנו כי נזכה גם אנו לדבקות בה' ולכוונות טהורות כאלו, ולואי שנוכל ליטול עימנו לכל השנה כולה את רוממות הרוח של הרגעים הנשגבים ביותר בשנה, הרגעים הטהורים של תפילות יום הכפורים.

כתיבה וחתימה

והנה ידוע שינוי הנוסח בתפילת נעילה, אשר בכל מקום בתפילה בו נזכר בכל תפילות הימים הנוראים ענין הכתיבה, משנים אנו ומבקשים על אודות החתימה: 'חתמנו בספר החיים', 'חותם לחיים טובים', 'ניזכר ונחתם', הכל בלשון חותמת חתימה וחיתום. והדבר צריך ביאור, מהי אותה החתימה? מדוע לא די בכתיבה טובה, ונצרכים אנו גם ל'חתימה טובה'?

מקור הדברים בדברי חז"ל, שאמרו (ראש השנה טז): "זל: "אמר רבי כרוספדאי אמר רבי יוחנן, שלשה ספרים נפתחין בראש השנה, אחד של רשעים גמורין, ואחד של צדיקים גמורין, ואחד של בינוניים. צדיקים גמורין - נכתבין ונחתמין לאלתר לחיים, רשעים גמורין - נכתבין ונחתמין לאלתר למיתה, בינוניים - תלויין ועומדין מראש השנה ועד יום הכפורים. זכו - נכתבין לחיים, לא זכו - נכתבין למיתה".

וכתב בזה **רבינו האריז"ל** (שער הכוונות דרושי יום הכפורים דרוש ה), כי מלבד שני זמנים אלו של ראש השנה ויום הכפורים, עוד נוסף ליל הושענא רבה, שגם הוא זמן שבו נידונים ונחתמים, ולכן נקרא ליל החותם, כפי שכבר הביא **הרמב"ן** בפירושו על התורה (במדבר יד ט).

נשיקת ארץ ושמים

עתה נשוב אל הראשונות, לבאר מעלת יום הכפורים ושעת נעילה. כך מספרים חז"ל באגדות רבה בר בר חנה **במסכת בבא בתרא** (דף עג-עד): פעם אחת היה רבה בר בר חנה מהלך במדבר, והתלוה אליו סוחר ישמעאלי, אשר גילה לו סודות עמוקים מכבשונו של עולם. לכן מכן הציע הערבי: "בוא ואראה לך מקום גבוה שבו מתחברת הארץ לרקיע". לקח רבה את סל הלחם שהיה עמו והניחו בחלון הרקיע, ועמד להתפלל. אך לאחר התפילה לא מצא את הסל. שאל את הישמעאלי, "האם יש כאן גנבים?" - אמר לו: "זהו גלגל הרקיע הסובב והולך אשר הרחיק את הסל, בוא לכאן מחר בשעה זו ותמצא את אבידתך".

השפעת הקדושה גם אחר הצום

ועומק הדברים הוא, כי אימתי הוא הזמן שבו השמים והארץ מתחברים יחד, ויוכל האדם לחבר עצמו לשממיות גם בהיותו בתוך הארץ - הוא אומר זה יום הכפורים. ובפרט בשעת נעילה - שהוא הזמן הגדול ביותר בשנה, זמן החיתום שהוא החותם את כל קדושת הימים. ביום זה, נעלם 'סל הלחם' מן העין, כי ציוותה בו התורה הקדושה (ויקרא טז לא) "וְעֵינֶיכֶם אֶת נַפְשֵׁיכֶם", כי ביום הקדוש הזה אין ישראל נצרכים לאכילה כלל.

אך הנה, כפי שאמר ההוא טייעא, זמן זה שבו נעלם הלחם אינו ארוך כלל, וכל יום הכפורים כולו אינו אלא עשרים וארבע שעות, ולמחר באותה שעה יחזיר גלגל השמים את סל הלחם למקומו. אם כן עומדים ישראל ושואלים: "הכיצד נוכל לשמר בקרבנו את השפעות היום הגדול? היאך תשרה עלינו הקדושה גם בשאר ימות השנה, אשר בהם עוסקים אנו גם בענייני הגוף כאכילה ושתייה?"

בנפשנו יביא לחמו

תשובה לדבר נאמר על פי מעשה. בהיות בני ישראל בגלות במדינת רוסיה, גזרו עליהם גזירות רבות וקשות, אשר מחמתן היתה פרנסתן של ישראל בקושי רב, כי כמעט לא יכלו לעסוק בכל מלאכת עבודה, מלבד כמה מלאכות שפלות ובזויות כרוכלות או הלוואה בריבית, אשר הגבירה את שנאת העמים כלפיהם.

באשר לכך, היו אשר סיכנו עצמם ועסקו בהברחת סחורות. בימים ההם היה השלטון גובה מס בסכום גבוה על כל סחורה הנכנסת למדינה, והיו מאחינו בני ישראל אשר היו מברחים את הגבול, קונים סחורה בזול ומוכרים אותה במדינתם ביוקר, וכך היו מרוויחים את פת לחמם. ואף שסכנה גדולה היתה בדבר, הן כבר אמר הפייטן (פיט' ונתנה תוקף'): "בנפשנו יביא לחמו".

מובן מאליו, כי השלטונות לא ראו מעשים אלו בעין יפה כלל, כי הדבר גרם להם להפסדים כבדים מתוך מה שחישבו לקחת מאזרחיהם, ועל כן היו שוטרים רבים הממונים לתפוס את מברחי הגבול ולהענישם בחומרה. רגילים היו לסובב בין המשפתיים ולחפש את הנראים בעיניהם כזרים המבקשים להם פיצה בגבולות.

נצובתי לילה

לילה אחד, באחת העיירות הסמוכות לספר, אשר הגבול עבר ביער הסמוך לה, הגיע יהודי אחד אשר ביקש לעבור אל המדינה השכנה. סחורה רבה קנה כאן, ומילא שני שקים כבדים בסחורתו, נשא אותם על שכמו ופסע בדממה לעבר היער. היתה זו שעת חצות לילה, ורק רוח קלול האיר לו את דרכו. מרחוק נשמעו קולות ירחת היער, אך יותר ממה שחשש מהן, היה רב פחדו פן יתפסנו אחד משומרי הגבולות האורבים למברחים שכמותו.

אחר כמה דקות של הליכה מאומצת, שמע היהודי לפתע קול עלה נידף העולה מבין השיחים. תחילה נשמע הקול מרחוק, אך אט אט התקרב הקול,

יפו פעמיך בנעלים בת נדיב' - מה יפו פעמותיהן של ישראל בשעה שעולין לרגל, 'בת נדיב' - בתו של אברהם אבינו שנקרא נדיב, שנאמר (תהלים מז י) 'נדיבי עמים נאספו עם אלקי אברהם'. הרי שעם אותן הנעליים שחלצו ישראל ביום הכפורים, יזכו לעלות לרגל בחג הסוכות לשאוב מקדושת המקדש.

כל שנה תחת רגליו

והנה, כתב השל"ה **הקדוש** (סידור שער השמים לשל"ה, ביאור ברכת 'שעשה לי כל צרכי') בשם **המהרש"ל**, לפרש מה טעם דווקא על המנעלים מברכים ברכה זו, כמבואר בגמרא (ברכות טז) שזמנה "כד סיים מסאניה" - אחר שנועל נעליו. וז"ל: "צריך לתת טוב טעם ודעת השייכות לנעילת מנעלים ברכה זו. וקבלתי ממורי הגאון החסיד מהרש"ל, שהענין הוא כפי מה שאמר דוד המלך עליו השלום במעלת האדם (תהלים n-tn) 'ותחסרהו מעט מאלקים וגו' תמשילהו במעשה ידיך כל שנה תחת רגליו צונה ואלפים' וגו', הכוונה כי הקדוש ברוך הוא ברא ד' מדרגות בעולם הזה זו למעלה מזו: א' הדומם, ב' הצומח עולה עליו ויונק ממנו, ג' בעלי חיים עולים על הצומח ואוכלים אותו, ד' חי מדבר הוא האדם המושל בבעלי חיים ואוכלם ומשתמש בהם ועולה. וזהו שאמר 'הכל שנה תחת רגליו צונה ואלפים', רצה לומר מאחר שמושל בבעלי חיים צונה ואלפים, מכל שכן שמושל בצומח ודומם שתחתיהם, נמצא שהכל תחת רגלי האדם. וכשלוקח האדם העור מהבהמה לעשות מנעלים למדרך כף רגליו, מראה ביותר מבואר שהוא המושל והכל תחת רגליו ממש, ומצד הממשלה הזאת נמצא מבואר

החותם שביסוד הראשון של ראש השנה נקרא 'חותם לאה', אשר מבחינת הספירות מקומה גבוה יותר אצל יעקב אבינו, ואילו החותם השני שבזמן נעילת יום הכפורים, הוא 'חותם רחל', וכן זמן החיתום של 'הושענא רבה הוא 'חותם בתוך חותם דרחל'

שנעשה לו כל הצרכים, שהרי מושל הוא בכל מה שיש בעולם, על כן כשנעל מנעליו מברך 'שעשה לי כל צרכי'."

מעתה מובן היטב, כי האדם הנוטל עור בהמה ועושה ממנו מנעלים לרגליו, מורה ובא כי הוא השולט על אותה בהמה, ובזה ראינו שיברך 'שעשה לי כל צרכי', כי זהו הסימן לכך שהוא רודה בדגת הים ובעוף השמים ובכל חיה, וקל וחומר בכל אשר דרגתם פחותה ממעלת הבעלי חיים.

וגם ניתן להוסיף עוד ולבאר על פי זה מדוע נצרך האדם לנעליים כלל, כי מאחר והאדם המדבר עומד במדרגה העליונה, לעומת האדמה שהיא בבחינת דומם השפל ביותר, נצרך האדם להפסקה בדמות עור בעלי חיים, שהוא הדרגה האמצעית בין שתי הדרגות הללו.

העולה מן הדברים, כי שני עניינים שוכנים יחד בנעליים; מחד גיסא, מורות הן על מעלת האדם המושל בכל הבריאה ובחיות הארץ ומכין מעורותיהן מנעלים לרגליו, ומאידך גיסא יש בזה חיסרון, שאין האדם יכול לילך על האדמה עצמה, שלא ישקע בחומריות ובגסות הדומם.

דבר זה לא הרגישו השבטים הקדושים בהיותם במחיצת יוסף צדיקא, אולם משעה שנפרדו, הוצרכו לקנות נעליים בעשרים 'כסף', כלומר, שכל כיסופיהם הרוחניים היו לנעליים אלו, כי הרגישו פתאום את גשמיות האדמה בוערת תחתיהם, ונצרכו להבדלה. וכמו שאמרו חז"ל (שבת קכט): "לעולם ימכור אדם קורות ביתו ויקח מנעלים לרגליו".

אך הדבר ברור בכתובים, כי יוסף הצדיק נמכר בעבור נעליים, וכמו שהנביא אומר (עמוס ב ו): "כֹּה אָמַר ה' עַל שְׁלֹשָׁה פְּשָׁעֵי יִשְׂרָאֵל וְעַל אֲרָבָעָה לֹא אֲשִׁיכֶנּוּ עַל מִכְנֶה בְּכָפֹץ צִדִּיק וְאֶבְיֹן בְּעִבּוֹר נְעָלָיִם". ומחיר המכירה היה עשרים כסף, כפי שנתפרש גם זה בכתוב (בראשית לו ח): "וַיִּמְכְּרוּ אֶת יוֹסֵף לְיִשְׁמָעֵאלִים בְּעֶשְׂרִים כֶּסֶף". ואמרו חז"ל **בפרקי דרבי אליעזר** (פרק לח), כי מניין עשרים כסף מכוון כנגד עשרת השבטים שהשתתפו במכירה, אשר כל אחד מהם לקח לו נעליים בשני כסף, דהיינו נעל אחת בכסף אחד, ושתי נעליים בשני כסף, ולעשרה אחים בעשרים כסף.

של נעליך מעל רגליך

והדבר תמוה, וכי מפני שנמכר יוסף הצדיק, נצטרכו השבטים הקדושים לנעליים? וכי עד עתה הלכו יחפי רגליים, או שמא נקרעו נעליהם?

אך הנה מצינו, כי בכל מקום בו שורה הקדושה, אין צריכים למנעלים. כאשר נתגלה הקדוש ברוך הוא אל משה רבינו במעמד הסנה הבוער, אמר לו (שמות ג ה) "שֶׁל נְעָלַי מֵעַל רַגְלֶיךָ, כִּי הִמָּקוֹם אֲשֶׁר אֲנִי עֹמֵד עָלָיו אֲדַמָּת קֹדֶשׁ הוּא". כך גם אמר המלאך ליהושע כאשר היה ביריחו (יהושע ט טו): "שֶׁל נְעָלַי מֵעַל רַגְלֶיךָ כִּי הִמָּקוֹם אֲשֶׁר עֹמֵד עָלָיו קֹדֶשׁ הוּא".

בדומה לזה, אין נכנסים להר הבית בנעלים (ברכות נד.). ועבודת בית המקדש נעשית על ידי הכהנים כשהם יחפים (ראה **ירושלמי שקלים** פרק ה הלכה א).

ועומק הדבר, כי הנעל מעלה את האדם טפח מעל גבי קרקע, וחוצצת בינו ובין החומר העכור. לעומת זאת יוסף הצדיק שהיה עמוד הקדושה, לא נזקק לנעליים כלל, שהרי אפילו בהיותו במצרים ערות הארץ, החזיק בתומתו ושמר עצמו בקדושה נשגבה. נמצא כי בכל מקום בו היה מהלך, היתה האדמה אדמת קודש, והשפיע הדבר גם על אחיו הקדושים שלא יוצרכו לחציצה זו. אך כאשר מכרו את יוסף הצדיק ואיבדו את השפעתו הטובה, שוב נצרכו לנעליים אשר קנו בעשרים כסף.

שתיקה יפה ושכרה

והנה, מלבד מידתו של יוסף בקדושה, עוד החזיק בפלך השתיקה, כמו שאמרו חז"ל (בראשית רבה פד י) וז"ל: "'ויחלום יוסף חלום ויאמר אליהם שמעו נא' וכו', 'והנה אנחנו מאלמים אלומים', אתם כונסין פירות ואני כונס פירות, שלכם רקיבים ושלי עומדין'. 'והנה קמה אלומתי וגם נצבה' וכו', אמר רבי אחא, עתידים אתם להעלים עלי דברים לפני אבא, לומר חיה רעה אכלתה, ומאן קאים ליה, משתיקוּתא דאימא". מבואר בדברי המדרש, כי כוחו של יוסף לעמוד בכל הנסיונות, היה בכח שתיקתה של אמו רחל.

ומהי אותה השתיקה? הלא ידוע הדבר, כי שבע שנים המתנה רחל אימנו בצפייה עצומה ליום בו תזכה להקים את כרם בית ישראל יחד עם יעקב אבינו שישאנה לאשה. ולסוף שבע שנים, נטל לבן הרשע את לאה ושיגרה אל יעקב במקום רחל. יעקב אבינו אשר ידע את רשעתו ורמאותו של לבן הארמי, נתן לרחל סימנים כדי שיכיר בה, אולם רחל לא יכלה לראות את אחותה יוצאת בבושט פנים, על כן הלכה וגילתה לה את הסימנים.

ויותר עמום זה אשר אין לשערו כלל, הוא אשר עמד ליוסף בנה של רחל בכל נסיונותיו במצרים, אשר עמד בהם בגבורה.

מה יפו פעמיך בנעליים

והנה, כשם שיוסף בקדושתו לא נצרך לנעליים, כך גם ישראל ביום כיפור חולצים נעליהם ואינם צריכים להם. ומה עוד, כי תכלית קדושת היום היא בתפילת 'נעילה', אותיות 'נעל י-ה', כי ביום זה אין ישראל צריכים לנעליים, כי קדושת ה' היא החוצצת ביניהם ובין החומר. ואחר יום הכפורים, זוכים ישראל לעלות ברגל בחג הסוכות, אשר על מצוה זו אמר הכתוב (שיר השירים א ב): "מֶה יָפוּ פַעְמִיךָ בְּנָעָלִים בַּת נְדִיב", וכמו שדרשו חז"ל (סוכה מט): "דרש רבא, מאי דכתיב 'מה

"בשבילך רחל אני מחזירים למקומם!"

ייתור על הכל!

אם נתבונן בדבר, הרי מסירת הסימנים היתה מעשה נעלה ביותר אשר אין לתארו כלל. שהרי במעשה זה סיכנה רחל את כל עתידה הרוחני, את הזכות העצומה להינשא ליעקב אבינו המובהר שבאבות ולהעמיד את שבטי ישראל! הרי לא העלתה רחל על דעתה שישא יעקב אבינו שתי אחיות, אלא עלולה היתה ליפול לחלקו של עשו הרשע, או להישאר ערירית וגלמודה!

והנה **הרמב"ן** (כתב ויקרא יח כה) כי עיקר שמירת האבות את התורה היה בארץ ישראל, ומשום כך מיד כשנכנס יעקב אבינו לארץ ישראל נפטרה רחל אימנו, ואפילו לא נקברה לצידו במערת המכפלה (ראה גם ברמב"ן בראשית מז ח בסופו). הרי כאן ויתור עצום עד לב השמים, שויתרה רחל על כל עולמה ברוח ובגשם.

זכות עצומה זאת, היא העומדת להם לישראל בכל הדורות, ובעבורה ישובו לגבולם ויזכו לגאולה השלימה. וזכות זו גדולה היא אפילו יותר מזכות עקידת יצחק.

זכות החתימה

בגלל כל זאת, נעילה היא זמן חותמה של רחל. דווקא בזכות רחל שויתרה כל חייה, זכו בניו יוסף הצדיק ומרדכי היהודי לחותם אשר בטבעת המלך, כי בהז נודע שלא החתימה לבדה ניתנה לישראל, אלא את כח החותם בעצמו.

וכמו שמצינו בני אדם הכותבים דין ודברים ביניהם, אשר גם אם יכתבו הרבה, לא יחולו הדברים עד זמן החתימה - כך הוא גם כביכול בין ישראל לאביהם שבשמים, שנתן להם את הכח לחתום אותם לחיים טובים.

קבלת החותמת - בזכות אחדות ישראל

מה נאמר ומה נדבר, כל מה שנוכל לבקש ולחנן מלפניו יתברך הוא "יתייב לנו החתימה", שיחתמו ה' בספר החיים. אך לא חתימה פשוטה אנו מבקשים, אלא את חותמה של רחל דווקא, אשר בו נוכל לזכות הן לחותם והן לטבעת החותמת. החתימה איננה רק הרושם הנוצר על המכתב, אלא 'למי החותמת ולמי הפתילים' - נוכל לזכות ולקבל את החותמת עצמה.

ומי הוא הזוכה לזה? זהו איש ישראל ההולך בדרכיו של מקום, וכמו שאמר בגמרא (שבת קלא): "אבא שאול אומר, 'אנוהו' - הוי דומה לו, מה הוא חנון ורחום - אף אתה היה חנון ורחום". כל איש ישראל יוכל להידמות למלך מלכי המלכים, וממילא יהיה הוא עצמו חתום בטבעת המלך, ויזכה לקבל את בחינת הטבעת, להיחתם לחיים טובים ולשלום, בבחינת 'יוסף הוא המשביר'.

זהו שאמרה אסתר המלכה למרדכי היהודי בעל הטבעת (אסתר טו טז) "לך כְּנֹס אֶת כָּל הַיְּהוּדִים", כי כח האחדות וההשפעה, זהו עיקר בקשת המלך מעבדיו בימים האלה, שיתקנו אותם כראוי ויזכו להבטחה שהבטיח הקדוש ברוך הוא לרחל אימנו - 'ושבו בנים לגבולם'.

מטעם זה, אין יום הכפורים מכפר עד שירצה את חבריו (ראה יומא פה), כי המחסיר בנקודה שבין אדם לחבירו, חסר בכל מהות היום, שהוא חותמה של רחל, חותם הויתור המביא לידי קיום כל המצוות שבין אדם לחבירו, לאחדות בין בני ישראל ולשפע טובה.

הוא אשר אמרנו; אחריות גדולה מוטלת בשעות אלו על כל אחד מישראל. אם יפעל כראוי - יוכל לזכות לטבעת החותם לכוחה של רחל שבזמן הנעילה, אשר בו נגעים השערים בפני כל החיצונים וכוחות הרע, ונפתח השפע ליהודים ולצדיקים, אשר יזכו לראות פני המלך ולכתיבה וחתמה טובה.

על דא ועל הא, ולא נזהרו בדבריהם שלא יבואו לידי דיבורים אסורים. וכך אמר: "היצר הרע, הוא אותו השוטר האכזר. במשך יום שלם שתק, הניח לכם לצום ולהתפלל את כל התפילות הארוכות, לענות את הגוף בחמישה עיניים, עד שסברתם כי הנה הצלחתם במעשיכם וניצחתם את יצרם הרע, אך הנה הסתיימה תפילת נעילה, ומיד הוא בא וחוטף הכל בגלל כמה דיבורים אסורים. היהירו והישמרו לכם מפניו!"

והדברים מבהילים. גם בזמן קדוש כזה, שבו נושקת הארץ לרקיע, ברגעים מיוחדים כל כך שדברים ישראל בה' בכל כוחם, לא נח היצר הרע לרגע, ומבקש להכשילם בעבירה ולחטוף מהם את הרגעים הקדושים.

אך אנו מגד לא ננוח ולא נשקוט, לא נניח ליצר הרע לעשות בנו כרצונו, אלא נשמור בכל כוחנו את הזמנים הקדושים והרגעים הנשגבים שזכינו להם ביום הכפורים, כדי שיישארו עימנו לכל השנה כולה, גם אחר שיחזור סל הלחם והאכילה תהא מותרת.

שתי זכויותיהם של ישראל

וכיצד היא הדרך לכך? זהו שגילה לנו **רבינו האריז"ל**, כי הכל תלוי בשמירת חותמה של רחל אימנו. סוד זמן הנעילה המלא ברחמים, נעוץ בכח השתיקה והויתור של רחל אימנו, אשר על ידו זוכים ישראל בדין.

כי שתי זכויות גדולות מצאנו לישראל; זכות העקידה, אותה מזכירים בכל יום ויום בתפילת

שני עיניים שזכנים יחד בנעליים;
מחד גיסא, מזרות הן על מעלת האדם
המושל בכל הבריאה ובחיות הארץ
ומבין מעורבותיהן מנעלים לרגליו,
ומאידך גיסא יש בזה חיסרון, שאין
האדם יכול לילך על האדמה עצמה,
שלא ישקע בחומריות ובנסות הדומם

שחרית, ובפרט ביום ראש השנה, שם היא נזכרת הן על ידי התקיעות בשופר אילו של יצחק, והן בקריאת התורה ובתפילות היום - ועקידת יצחק לזרעו היום ברחמים וזכור. אך מלבד זאת מעוררים ישראל את זכותה של רחל אימנו, אשר בפרט בזמן הגלות באה היא לבכות על בניה כי איננו, ותפילתה נשמעת יותר מכל התפילות שבועולם.

בשבילך רחל

כך אמרו חז"ל במדרש איכה (איכה רבה פתיחתא כד), כי בזמן החורבן הלך ירמיהו הנביא וקונן על חורבן ביתו של הקדוש ברוך הוא, וקרא אבות העולם להחנן לפניו על בניו. אך גם אחר כל זאת לא נענה ה' לרועי ישראל לרחם על ישראל ולהחזירם לארצם. עד שקפצה רחל אימנו לפני ה' ואמרה: ריבונו של עולם, גלוי ידוע לפניך שיעקב עבדך אהבני אהבה יתירה, ועבד בשבילי שבע שנים אצל לבן אבא, וכששלמו אותן שבע שנים והגיע זמן החתונה, הלך אבי והחליפני באחותי, והיה הדבר קשה בעיני מאוד. סימן היה ביני ובין יעקב כדי שלא יוכלו להחליף אותי, אך נכמרו רחמי על אחותי שלא תצא לחרפה, ומסרתה לה את הסימנים. ולא עוד אלא שבילילה התחבאתי תחת המיטה שהיתה לאה שוכבת עליה, ועל כל שאלה ששאל יעקב השבתי במקום אחותי, כדי שיכיר את קולי ויחשוב כי אני היא. ואתה ריבונו של עולם, לא תרחם על בני?

מיד נתגללו רחמי של הקדוש ברוך הוא, ואמר:

ונשמעו בבירור פסיעות כבדות של אדם ההולך בעקבותיו. ברור היה לאותו יהודי, כי איש זה ההולך מאחוריו אינו יכול להיות אלא או מבריה או שוטר, ובגודל פחדו, מיד השליך את השקים למרחק, כדי שלא יאשימוהו בקשר אל הסחורה המובחרת.

בפחד גדול עמד והמתין שיתקרב ההלך אליו. כאשר נפגשו מבטיהם, הבחין כי מדובר אמנם באדם שאינו יהודי, אך גם מדי שוטר לא לבש. שמא מבריה הוא? הרי אין לו שקים בזרועותיו! אך אולי הוא מבריה ילומים וכדומה, סחורה אשר ניתן להטמינה בכיס הבגדים? ואולי בכלל שוטר סמוי הוא, הבולש אחר המברחים כשבגדים רגילים לגופו?

איש מבין השנים לא דיבר, אך עיניהם דיברו זו עם זו יותר מכל דיבור שבפה. אזר היהודי אומץ, התקרב אל הזר, והביט היטב בעיניו. הלה לא נע ולא זע ממקומו, ועמד שם כגולם. באותו רגע החליט היהודי, כי בוודאי אדם תמהוני הוא, איש מוכה גורל אשר אין לו אח ורע, ומשוטט לו בלא טעם וללא סיבה. וכאשר הגיע לכלל הכרעה, מיד הלך ונטל את השקים והעמיסם על כתפיו כבתחילה. הן חבל על כל רגע!

ולא קרב זה אל זה כל הלילה

כך הלך היהודי בדרכו, אולם אותו האיש המוזר המשיך להלך אחריו. עכשיו כבר לא היתה הברירה ביד המבריה, הן השקים על כתפיו, ולא יוכל להכחיש את זיקתו אליהם, ואין תועלת בעצירתו. משום כך לא נותר לו אלא להתפלל ולקוות כי איש זה מבקש רק להלך ותו לא. כך הילכו להם השנים כל הלילה, היהודי מזיע ממאמץ וליבו דואג בקרבן, והשני המהלך בעקבותיו כצל. משנקפו הרגעים והשעות חזרה השולה אל לב היהודי, באשר סבר כי אם עד עתה לא דיבר עמו האיש מאומה ולא עשה לו דבר, הסברא נותנת כי אין הוא שוטר. שמא תעה בדרכו, ומבקש לצאת מן היער, ולדבר - איננו חפץ.

אחר שעות ארוכות מלאות בתהפוכות לב ונפש, הגיע סוף סוף היהודי אל העיירה אשר מן העבר השני של הגבול, לאחר שכבר האיר השחר. ליבו עלץ בקרבן; הנה אחר כל הדאגה והפחד, עוד מעט יראה שר לפעולתו, וממון הרבה יטול בעד הסחורה היקרה.

לקח בכפליים

חשב היהודי לנוח מעט, והנח את השקים בסמוך. אך משרצה להתיישב ולפוש מטורח הדרך, שמע לפתע קול צעקה חזקה מאחוריו: "יהודי! מה חבוי לך בשקיך? פתח מיד והראני את תוכן השקים!" בפליאה הביט המבריה לעבר הקול, והנה אותו הלך תמהוני, מביט בו במשטמה ובידו מגיש לו תעודת שוטר.

עתה נפל לב היהודי בקרבן. ידוע ידע כי העונש על הברחה חמור הוא מאוד. את ממונו שוב לא יראה, הסחורה תוחרם כולה, ומי יודע מה עוד מצפה לו במרתפי השלטון רח"ל. בגודל צער עז על השעות הארוכות שבילה לחינם בנשיאת השקים, לא יכל להתאפק, וזעק לעבר הגוי: "רשע! רשע! רשע! מרושע! תינח שמבקש אתה לעוצרני, הן זהו תפקיך. אך מדוע המתנת עד עכשיו? מדוע לא תפסתי כבר בתחילת הדרך, והנחת לי לאבד את כוחותי לריק בנשיאת השקים הכבדים? לילה שלם כיליתי את כוחי במתח נורא, מדוע התעללת בי?"

והרשע עומד כנגדו ומחייך לעומתו, ומשיב לו באכזריות ובשנאה כבושה: "וכי חשבת שאקח את השקים בעבורך?"

שמירה מאיבוד ההשפעות

מעשה זה, רגיל היה לספר **רבי בנימין המגיד מראדין**, בראותו יהודים עומדים במוצאי יום הכפורים אחר תפילת ערבית, ומשוחחים זה עם זה

ספיר וההלום

מרגליות יקרות ואבני חושן,
פנינים נפלאים וסיפורי צדיקים
דברי הגות ורעיון
מאוצרות תורת החסידות
עשובצות זהב ועסודרות
משועוריו ושיחותיו של
רבי מנחם מענדל פערמאן שליט"א

פרשת האזינו - שובה

שבת קודש

אכסוף נעים שבת
בקדושת השבת וסגולתה

בדרך ישר

בדרך אחרת כתב הרב הקדוש
רבי שמואל משינאווא זי"ע בספרו
'רמתיים צופים' (תנדב"ר פ"ב אות קד),
את ששמע בליל שבת שובה מפי
רבו הרב הקדוש רבי שמחה בונים
מפשיסחא זי"ע בלהב אש בוערה.

בעת השמעת הדברים עמד הרבי
וזעק מקירות לבו את הדברים
הבאים:

"שמעו ואלמדכם דרך תשובה!"
אמר הרבי.

"מנהגם של בני אדם הוא שתכף
אחר שמתחזקים על מעשיהם ושבים
בתשובה, מתיצבים לבקש שלל
בקשות מאת הבורא.

תשובה מימין זה כמובן אינה
מועילה, והראיה, שאומרים אנו
שלוש וארבע פעמים וידוי בכל יום,
ועדיין לא בא בן דוד.

הדרך הראויה היא שיכיר המתודה
שבשל מעשיו אינו ראוי עוד לשום
טובה שבעולם, ומן הדין שיבואו עליו
ענשים ויסורים קשים.

ובעקבות כך מקבל השב על עצמו
את כל היסורים שבעולם לכפרה על
עונותיו, ומוסר את עצמו ואת נפשו
לבורא יתברך שיעשה בדינו מה
שיעשה.

ואם אכן ישוב האדם באופן זה
בלב שלם ואמיתי, בודאי יאיר עליו
תכף אור חדש מאת הבורא יתברך,
ויזכה שתקום בו בקשת דוד המלך
'לב טהור ברא לי אלקים ורוח נכון
חדש בקרבי' (תהלים נא יב), כיון שבטל
הוא בעיני עצמו כאין וכאפס ממש
ומצדיק על עצמו את הדין.

זהו האור שהאיר על דוד המלך
לאחר שחטא ובא נתן הנביא להוכיחו.
לא ניסה להצדיק את מעשהו, אלא
התודה ואמר 'חטאתי' (שמואל ב' יב ג)
והצדיק עליו את הדין.

תבת 'חטאת' תתפרש גם בלשון
חיסרון, כפי שפרש רש"י את דברי
בת שבע (מלכים א' א כא) 'והייתי אני
ובני שלמה חטאים' - חסרים מן
המלוכה.

כי מיד הכיר דוד המלך בחטאו
ובחסרונו, וברוב מרירות התבטא על
עצמו 'חטאתי', דהיינו, הרי אני אבוד,
כחץ שנורה והחטיא את המטרה
שאין בו כל תועלת עוד. ואין אני ראוי
עוד למלוכה, אלא ליסורים וענשים
קשים ומרים.

ובו ברגע שאמר דוד המלך
'חטאתי' במרירות כה גדולה, נתקבלה
תשובתו. כי ראה הקדוש ברוך הוא
שמגודל מרירותו על החטא לא יוכל
לחיות עוד אפילו שעה אחת, ומיד
שלח נבואה בפי נתן הנביא, שאמר
לו (שמואל ב' שם) 'גם ה' העביר חטאתך
לא תמות'.

זהו הוידוי האמיתי על החטאים,
שיכיר האדם שנגרע ערכו באמת בשל
חטאיו ואין הוא ראוי לשום טובה כי
אם לענשים וליסורים קשים, ורק
הקדוש ברוך הוא מחיה אותו בחסדו
בכל רגע מהעולמות העליונים.

זו היא מצות עשה של התשובה!
הוסיף רבי שמואל משינאווא והעיד
כי לשמע דברי הרבי נמס לבם של כל
החסידים כמים ממש, ועם כל זאת,
שרתה עליהם שמחה גדולה ועצומה
עד אין שיעור.

בדבריו חשף רבי שמואל טפח
ממשנתם הלוהטת של חסידיו
פרשיסחא, והסביר כי זהו 'רבי'
- מלשון 'רבה קשת' (בראשית כא כ)
שמשמעותו יריה.

כי רבי הוא מי שדבריו קולעים
לליבות השומעים וקורעים את
סגור לבם לטהרם בתשובה, כחיצים
ובליסטראות החודרים לגוף, ועם כל
זה יהיו השומעים בשמחה, ויתקיים
בהם מקרא שכתוב: (ירמיה לא ח) 'בבכי
יבואו ובתחנונים אובילים אליכם אל
נחלי מים בדרך ישר לא יכשל בה'.

רושם אדיר עשו הדברים על רבי
שמואל עצמו, שכתב: "מעיד אני עלי
שמים וארץ שכל ליל שבת היה בוער
בלבבי הדברים, עד שביום השבת
התפללתי ולא הסחתי דעתי מאותן
הדברים!"

ואחר התפילה נכנסתי לחדרו,
ושאל מי כאן, ואמרו לו שמי, ואמר

המשך בעמוד ד'

על התורה

שלהבות קודש והגיונות חכמה
עפרשת השבוע

הסתלקות הצדיק מתוך דברי הזרה

מחלתו של הרב הקדוש האדמו"ר
'האמצעי' מליובאוויטש זיע"א לא שכחה.
חולשתו הלכה וגברה מיום ליום עד
שהרופאים נאלצו להזהירו כי לא יאמר
כלל דרושי חסידות. אזהרה זו הייתה
למורת רוחו של הרבי שכל חייו הוקדשו
לאמירת חסידות. עננה של עצב עמוק
עלתה על פניו של הרבי, והוא גנח ונאנח
מעומק לבו הטהור.

בתחילתו של חודש כסלו של שנת
תקפ"ח הגיעה חולשתו לשיא. הרופאים
שביקרוהו מצאו כי הרבי שוכב ללא
קורטוב של חיות גופנית בקרבו, עד שלא
היה אפשר לגעת בו, שכן היה מתעלף
מיד. כדי להקיצו בכל זאת, היו מניחים
לפניו מיני סממנים ותרופות חריפות.

מהיכן הוא שואב את חיותו? לא
הסתיר אחד הרופאים הבכירים את
תדהמתו. נענה לו חברו, אף הוא רופא
נכבד וחשוב: 'אראה לך כעת דבר פלא.
הרי אתה רואה כיצד הוא שוכב כעת ללא
טיפת חיות גופנית. אולם, אם רק נרשה
לו לומר חסידות, יקום מיד כאילו נולד
מחדש'...

אך אמר זאת הרופא, והרבי פקח את
עיניו, התגבר על חולשתו בבת אחת, קם
ממיטתו כשפניו נוהרות, וסימן להכין
לו את כיסאו. החסידים וגם הרופאים
ידעו היטב את פשר רצונו של הרבי. מיד
נשלחו שליחים וזריזים לקרוא לחסידים,
ואלו בתוך שעה קלה מילאו את הבית
מקצה לקצה.

'אומר לכם עתה חידושים שלא גיליתי
מימי', התבטא הרבי בביטוי לא שגרתי,
ומיד הרכין ראשו והתעמק במחשבותיו,
בהכינו עצמו לומר דברי חסידות. הס
הושלך בבית, אף שהיה מלא וגדוש.

החסידים, ששמעו על מצבו של
הרבי, לא האמינו כי 'תחיית המתים' כזו
אפשרית. הרבי, ששכב על ערש דווי, קם
ומתיישב בכיסאו, ומתכוון לומר דברי
חסידות. עוד החסידים מצפים שהרבי
יפתח בדברים, המתח בשיאו, כשלתע
נשמת כובעו של אחד החסידים שעמדו
בסמוך לרבי והתגלגל על גופו של הרבי.
הרבי הקיץ באחת מהרהוריו המפליגים

והביט כה וכה כמבולבל. ניכר היה שהוא
שב ברגע זה ממחוזות רחוקים.

עננה עלתה על פניו של הרבי, ועצב
ננסך בהן. אנחה כבדה נעקרה מלבו.
'נראה שמשמים לא רוצים שאגלה', אמר
ולאחר השתהות קלה פתח לדבר בנושא
אחר, על אודות אנשי החייל שהתחילו
לקחת מתוך קהילות ישראל לעבודה
בצבא הרוסי. הרחיב הרבי בנושא וכדרכו
בקודש ביאר זאת על פי חסידות.

לימים הזכירו החסידים מעמד זה
וגנחו בעיצבון לב. 'מי יודע מה היה
מגלה בשעה זו, רזי דרוזין וסתרי סתרים,
ברם מה' יצא הדבר כדי שלא יגלה
את הדברים הנסתרים', אמרו חסידים
בתחושה של הפסד...

ליל יום רביעי, ט' בכסלו. הרבי על
מיטתו, חיזור וחלש. שפתיו מרחשות
משניות סדר קדשים כשעל פניו הבעת
דקות נפלאה. אחד מבני הבית מבקש
לתקן לו את מקום משכבו, להיטיב
ולסדר. די בכך כדי לגרום לעלפוננו של
הרבי, ורק בקושי רב משיבים את רוחו...
משהתאושש מעט, ביקש הרבי
להלבישו בכתונת לבנה. לובש לבנים
ומתעטף בלבנים, עד שנדמה באותה
שעה למלאך ה' צבאות. סומק קל מכסה
את חיזורו פניו, והוא פותח בדברי
סגוריה על עם ישראל כמליץ יושר.
מרה בשבחם כיצד הם נוהרים עד מאוד
במצוות מעשיות.

החסידים מקשיבים לדבריו בקשב
רב. קל להיווכח כי הרבי מתאמץ לסנגר
על עם ישראל ולהיפרד ממנו בעודו
מעורר עליהם רחמים רבים. כשמסיים
הרבי, שתיקה עמוקה נופלת בחלל
החדר. לרגעים קלים עוצם את עיניו
ואחר פוקחן, מביט סביבו וכמו מבחין
לראשונה בכל החסידים שממלאים את
המקום.

ארבע שעות לפני שמאיר פני המזרח,
אומר הרבי: בניי, היו שמחים בלילה
הזה, כי שמחה ממתקת דינים. ומורה
לקרוא לכמה מכבירי הדעת שבעדת
החסידים, שכן ברצונו לומר חסידות. זו
הפעם הראשונה שדוק של שמחה עולה
על פניהם של בני הבית. הם חשים כי
באופן פלאי, אפילו שמימי, הרבי חוזר

המשך בעמוד ב'

לעצמו אט אט, ואם הוא מבקש לומר חסידות, כהרגלו בקודש מאז ומקדם, הרי שמצבו הולך ומשתפר. 'ונתמלא הבית כולו אורה ושמחה, והיה שמח בחסידים כבשעת חתונת דודים', ציינו רשמי קורות דברי הימים ההם.

בעוד בני הבית מזעיקים את החסידים לשמוע חסידות, מכין הרבי את עצמו לומר חסידות. אחר הוא מורה לאחד הניצבים לידו: בשעה שאומר חסידות, השגח עליי בעין פקוחה, כי יכול להיות שאתנמנם ואז תגיע בי בידך ואתעורר.

פותח הרבי ומתחיל לדרוש דברי חסידות עמוקים כהרגלו. שלוש פעמים הוא דורש דרושי חסידות, פעמיים על הפסוק 'אחרי הוי"ה תלכו' ופעם אחת על הפסוק 'זכר רב טובך'. הרבי אף מוסיף ומציין בצלילות דעת טהורה כי אף שדרוש זה כבר נדפס בסידור, אבל אני אהיה 'המלמד' שלכם, ואלמד זאת אתכם עם תוספת ביאור. על אף חולשתו הכבירה, לא מניח הרבי לעצמו, והוא אומר דברי חסידות עמוקים.

"ובטרם הלקחו מאתנו בעינינו ראינו כי אפסו ותמו כוחותינו הטבעיים לגמרי בהתפשטות הגשמיות והתגברות כוח השכלי יוצא מפיו, ולכולם בשמות יקרא שיעמדו לפניו", מספר בנו רבי מנחם נחום בהקדמתו לספר "תורת חיים".

קולו של הרבי הולך וגובר משעה לשעה, והתלהבותו מתעצמת, ממש כמו בימי האור הגדולים, כשהיה בשיא כוחו. 'החל לדרוש דברים עתיקים ונפלאים, ואל ברוחו כי אם ברוח ה' אשר דיבר בו, ודבריו שמענו מתוך האש שלהבת יה המתלקחת מתוך הקרח הנורא אשר יצא מפיו, כי אפס ממנו חום הטבעי לגמרי וקול דממה דקה ישמע ודרש כשעה ויותר', הוסיף בנו וסיפר.

גדולי החסידים שעמדו במקום העידו לאחר מכן כי מעולם לא שמעו מפי הרבי זיין כמוסין שכאלו. 'ודרש לפנינו כמה פעמים כמו שעה וחצי בדברי אילוקים חיים המאירים לנפש כל חי, זיין דאורייתא ממש, בשמחה וחדוות ה' היא מעוזו'.

כשעתיים נשא הרבי דברי חסידות עמוקים ואך מדי פעם עצר בשטף תורתו, פנה אל הנוכחים ושאלם אם כבר האיר השחר. שעה קלה לפני עלות השחר, לקראת סוף אשמורה שלישית, כשחוט של חסד וטהרה משוך בעולם, הגיע בדרשו למילים: 'כי עמך מקור חיים באורך נראה אור' - 'מחיי החיים'. משאמר מילים אלו, משתתק הרבי ומשתהה כשעיניו עצומות. החסידים מבינים כי הרבי אוסף את כוחותיו כדי להמשיך הלאה, וממתנים אפוא בדומיה להמשך דבריו. אך הדקות חולפות, ואין תנועה. רוכן אחד מבני הבית לעבר הרבי ולתדהמתו מבחין

כי הרבי אינו נמצא עוד בעלמא דין. וכך, בטרם סיים את המילה 'החיים' האחרונה, פרח רוחו ונשמתו לשמי רום בהפקידו את נשמתו הטהורה בנחל עדנים - בחד קטירא אתקטר ביה בקודשא בריך הוא.

זה ראו כולם שהיה ממש כמו בחינת נשיקה כהסתלקות אהרן, סיפר אחד החסידים שנכחו במקום. על הסתלקותו הפלאית העיד גם חתנו, אדמו"ר ה'צמח צדק'. באחד מימי ה'שבעה', לאחר שסיים לומר 'קדיש' פנה לחזור למקומו. פתאום נעצר ליד הדלת ואמר לנוכחים: הסתלקות כזו לא הייתה מאז הסתלקות הרשב"י. הרבי אומר כעת חסידות בגן עדן ונשמות מקשיבות לו.

החסידים ששמעו זאת הבינו כי הצמח צדק מכוון דבריו לתיאור המובא ב'אידרא זוטא' שמילותיו האחרונות של התנא הגדול רבי שמעון בר יוחאי לפני הסתלקותו היו 'כי שם צוה ה' את הברכה חיים' ובטרם סיים לומר את המילה 'חיים' פרח נשמתו לשמי רום. אף האדמו"ר האמצעי נפטר באותה צורה - שניהם היו עסוקים בגילוי סודות התורה ורויזה, כאשר פרוחה נשמתם לעילא ('סתלק יקרא' עמוד 99).

על הפסוק (דברים לב א) **'האזינו השמים ואדברה ותשמע הארץ אמרי פי',** כתב הרה"ק האביר יעקב זיע"א בספרו 'מחשוף הלבן' דברים נפלאים: יש לרמוז אם אפשר ובעיני ה' יש, דמשה רבינו ע"ה גילה סוד האצילות מתחילתו, והודיע לישראל סודות התורה ועל מה העולם עומד, וכמה פעמים גורם החוטא ח"ו, הכל ביאר להם בפרשה זו.

דבשעה שהצדיק רוצה להסתלק מן העולם מגלה הסודות הטמונים בלבו, כדי שלא ימנע טוב מבעליו, ואפשר דלזה רמז שלמה המלך ע"ה שאמר (משלי ג כז) **'אל תמנע טוב מבעליו בהיות לאל ידך לעשות'.**

הכוונה בהגיע זמנך ללכת לאותו עולם, ששם עיקר מקום מושבך, והיינו 'בהיות לאל ידך לעשות', 'ידך' הוא מקומך כמו 'ויד תהיה לך', דהיינו בעת שהאל מכין לך מקומך באותו עולם ללכת לו, והיינו בעת פטירתך, באותה שעה אל תמנע טוב מבעליו, כל מה שיש בלבך גנוז מסתרי התורה ומצפונותיה גלה אותו ליראי ה' ולחושבי שמו.

וכן מצינו שעשו אבות העולם ע"ה, דבאברהם ע"ה כתוב בשעת פטירתו, 'ויתן אברהם את כל אשר לו ליצחק', וזה מיידי על סודות התורה, שהרי אם תפרש הפסוק כפשוטו שנתן ליצחק כל מה שקנה בעולם הזה, הרי כתיב אחר כך 'ולבני הפילגשים אשר לאברהם נתן אברהם מתנות', והרי נתן הכל ליצחק, אלא הכוונה דנתינה הזאת שנתן אברהם ליצחק הם סודות התורה

דעליהם ראו' לומר 'את כל אשר לו', דמי שעשיר בתורה ובסודותיה זוהי העשירות האמיתית, ועליה אמר 'ויתן אברהם את כל אשר לו ליצחק', והנה 'את כל אשר לו' עם הכולל גימטריא 'אלין ריין דאורייתא', להורות דהסודות הם שמסר לו.

וכן מצינו בשעת פטירת יצחק אבינו ע"ה נאמר 'ויבא יעקב אל יצחק אביו ממרא קרית הארבע היא חברון אשר גר שם אברהם ויצחק', דלכאורה מה שאמר 'היא חברון אשר גר שם אברהם ויצחק' יתרים, דמה בא ללמדנו בזה, דמדקאמר קרית הארבע כולי עלמא ידעו שהיא חברון אשר גר שם אברהם ויצחק ומה בא ללמדנו בזה, אלא בא להשימנו דיצחק מסר ליעקב סודות התורה, דמלת 'חברון' ע"ה גימטריא 'ריזין', לרמוז דבחברון נתחברו האבות ומסרו סודות התורה זה לזה כאמור, 'אשר גר שם', מלת 'גר' ר"ת 'גילוי ריזין'.

והוסיף רמז בה, לומר דאברהם ויצחק הם שגילו סודות התורה בחברון, אברהם מסרם ליצחק שם בחברון, ויצחק מסרם גם כן ליעקב שם כמו שכתבנו. אמנם יעקב מסרם לבניו במצרים בחו"ל, ועל זה אמר בלשון זה 'היא חברון אשר גר שם אברהם ויצחק', והכי הכוונה, היא חברון ששם נתחברו האבות ומסרו סודות התורה הרמוזים במלת חברון כאמור זה לזה, וביידי ואמר דדוקא אברהם מסר ליצחק ויצחק מסר ליעקב שם, וזהו שסיים 'אשר גר שם אברהם ויצחק', 'גר' ר"ת 'גילוי ריזין' כאמור, דהיינו אברהם גילה ליצחק שם ויצחק גילה ליעקב שם, אמנם יעקב גילה לבניו בחו"ל. ויעקב בשעת פטירתו כתיב בו 'ויקרא יעקב לבניו ויאמר האספו ואגידה לכם', דכל לשון הגדה היא על הסוד כמו שכתב בזה"ק, והנה 'האספו ואגידה לכם' ע"ה גימטריא 'הריזין', להורות שמסר להם סודות התורה, נמצא שאבות העולם ע"ה כל אחד בשעת פטירתו גילה סודות התורה.

וכן עשה משה רבינו ע"ה, בשעת פטירתו גילה סודות התורה בפרשה זו של האזינו, ומלת 'האזינו' גימטריא 'הסוד' עם ארבע אותיות, והנה כוונת משה רבינו ע"ה במה שאמר 'האזינו השמים' וכו', 'האזינו השמים' הם הנר"ן, דמלת 'השמים' גימטריא נשמה, וכל הנר"ן בכללותם נקראים נשמה או רוח או נפש, נמצא 'השמים' שהוא גימטריא נשמה משתמשת על הנר"ן, ואמר משה רבינו ע"ה לפנינו, תנו דעתכם והיינו נר"ן שלכם לשמוע סודות התורה. 'ותשמע הארץ אמרי פי', הארץ היא הגוף.

דברים כלפי מעלה

פעם נכנס הרב הקדוש רבי לוי יצחק מברדיטשוב זיע"א לבית המדרש הגדול בברדיטשוב ומצא שם מגיד אורח שעמד על הבימה ודרש באזני הקהל. כדרך מגידים הוכיח האיש את קהל השומעים בדברים קשים, ובייחוד

התעכב על עברות שבין אדם למקום שהמוני העם לוקים בהן מדעת ושלא מדעת.

בתום הדרשה, אמר רבי לוי יצחק למגיד האורח: **"אחרי שהשמעת באזני הקהל הקדוש דברי מוסר והוכחת את אנשי ברדיטשוב על עוונותיהם כלפי מעלה על הצער והייסורים שסובלים עם בני ישראל בגלות הארוכה עד שיתעוררו רחמיו של הבורא יתברך על עמו ישראל ויושיענו מן הגלות הזו".**

סיפר הרב הקדוש רבי מרדכי מקומזרי זיע"א, כי פעם אחת בא לפני אביו הקדוש הרב הקדוש רבי אברהם מטרסק זיע"א בחג הסוכות, כשהיה אביו הקדוש יושב לבדו בחדרו, ושמע כי מדבר אל עצמו והבין שאינו רואה אותו, ויציב אחורי הכסא ושמע דבריו הקדושים מלהבות אש בזה הלשון:

רבונו של עולם, מה אתה מבקש מבניך, האם לנצח תשכחם ח"ו?! הלא אין בכוחם עוד לסבול עול הגלות והצרות והשיעבוד שיש להם. ואם תאמר, שאינם מקיימים התורה הקדושה כראוי, אדרכה הם מקיימים יותר ממה שמחוייבים, כי הדין הוא באשה תחת בעלה פטורה מכיבוד אב דרשות אחרים עליה (כמבואר בקידושין ל: ובמכ"ם הלכות ממרים פ"ו ה"ו, וביו"ד סי' רמ ס"ה), וישראל מסורים תחת רשות ועול גליות, ואף על פי כן אינם משגיחים על זה ומקיימים מצוותיך ומכבדין אותך.

וכי כן מתת? הלא ידעת כי יש ביכלתנו לצאת ולריב עמך ולבטל גזירתך, כמאמרו ז"ל הקב"ה גוזר והצדיק מבטל, רק אין אנו רוצים לעמוד נגדך כמאמר זוהר הקדוש, וכי צדיקי עבדי קטגוריא עם קודשא בריך הוא?!

לזאת אתה נוהג כן, לכן אומר לך: אם לא תרחם על בניך ח"ו, אבוא עמך במשפט לפני פמליא של מעלה, עד כאן דבריו הקדושים.

ועל פי זה פירש הצדיק מקומזרי את הפסוק (דברים לב א) **'האזינו השמים ואדברה ותשמע הארץ אמרי פי',** 'האזינו השמים ואדברה', דיבור הוא לשון קשה, כי הבעלי דעת וצדיקים הגדולים שהם בבחינת השמים יכולים לדבר לפניו יתברך שמו דיבורים קשים. 'ותשמע הארץ אמרי פי' מרמז להמון עם שהם בבחינת ארץ, הם מוכרחים לדבר אמרים רכים ולהתחנן על נפשנו ממנו ית"ש, אמנם חטאתי אכן אתה ברחמיך הרבים עוזר על דבר כבוד שמך ואז השי"ת בודאי ירחם עליהם וישמע תפילתם.

פירש הרב הקדוש רבי ישכר דב מבעלזא זיע"א את הפסוק 'האזינו השמים ואדברה ותשמע הארץ אמרי פי', 'האזינו השמים ואדברה' היינו דלהשמים יכולים לדבר קשה, אבל

תפילה

פנינים וערגלויות בעניני
עבודה שובל זו תפילה

עם הספר ישוב מחשבתו

שח הרב הקדוש רבי נתן דוד משידלובצא ז"ע, בשם זקנו 'היהודי הקדוש' מפשיסחא ('תפארת היהודי' אות כט):
ההכנה לתפילה באופן שיעמוד להתפלל בכונה וביראה, בבחינת 'כל עצמותי תאמרנה', היא על ידי שני ענינים: א. נקיון הגוף, שבכך מסיר הפסולת והמותרות מאיתו, והוא בבחינת 'סור מרע'. ב. ואחר כך לימוד גמרא ותוספות שסגולתו לטהר את המוח, וזה הוא בחינת 'ועשה טוב'.

והוסיף, שכמו כן הלימוד, וביותר לימוד בעיון וביגיעה קודם התפילה, כולל בתוכו שתי בחינות אלו - סור מרע, ועשה טוב.

ענין זה נרמז במאמר הכתוב (אסתר ט כה) 'עם הספר ישוב מחשבתו הרעה' - הרי שהספר מסלק את המחשבות הרעות, שהן 'מותרות הראש', וזהו 'סור מרע'. ובנוסף הלימוד הוא בחינת 'ועשה טוב', שמוסיף בעצמו קדושת התורה, וכפי הידוע שאין 'טוב' אלא תורה, כמו שנאמר (משלי ד ב) 'כי לקח טוב נתתי לכם, תורתי אל תעזבו'.

נמצא, שהלימוד ביגיעה הוא ההכנה האמיתית לתפילה, שעל ידי זה ניצל ממחשבות זרות, וכל כולו מרוכז במילות התפילה ודבוק בבוראו.

וכפי שכתב הרב הקדוש רבי קלונימוס קלמן הלוי מקראקא ז"ע בספרו 'מאור ושמש' (פר' בראשית), כי מי שלא תיקן מידותיו כראוי ולא עידן את תאוותיו הגשמיות, לא יאה בכוחו לקרוא פסוק ראשון של קריאת שמע ולומר 'אחד' בכונה ברורה וראויה, כי המחשבות הזרות עדיין שולטות בו ומבלבלות אותו.

וכפי המידה שהוא מזכך עצמו, כן ממליך אותו יתברך שמו בשעת אמירת 'שמע ישראל'.

והעצה היעוצה לאדם, שיוכל לומר 'אחד' בלא שיבלבלו אותו המחשבות זרות, היא ללמוד קודם התפילה הרבה משניות, גמרא וזוהר, ולכן בלימודו לתכלית זו שעל ידי לימודו יוכל לומר 'שמע ישראל' ה' אלקינו ה' אחד' כדת וכנכון.

את דבריו סים המאור ושמש בהבטחה מיוחדת: "ואם ילמד בכונה זו, בודאי יזכה להמליך הקדוש ברוך הוא על כל העולמות עליונים ותחתונים".

דבר זה רמז הרב הקדוש רבי שלום מבעלזא ז"ע בכתוב (דברים לב ב) 'ערוף כמטר לקחי תול כטל אמרתי כשעירם עלי דשא וכרביבים עלי עשב', בשם רבו החוזה הקדוש מלובלין ז"ע ('אבני זכרון' אות תקנב), שאדם הלומד דף גמרא לשם שמים לפני התפילה, הרי הוא מזמר בכך את הקליפות, כלומר מכרית את המקטרגים הרוחניים המשטינים ומונעים את התפילה מלעלות, ועושה לו דרך בשמים לעליית התפילה.

והטעם הוא, כי המאור שבתורה שבעל פה מעורר לבו של האדם לתשובה, וכוח התשובה יפה לזמר עריצים ושתתקבל תפילתו.

וזו כונת הכתוב: 'ערוף', לשון עריפה והכרתה. 'כמטר לקחי', היא התורה שנקראת (משלי ד ב) 'לקח טוב'. ועל ידי כך 'תול כטל אמרתי' - תתקבל התפילה לרצון.

ליישר את השכל

דברים דומים מצינו אצל הרב הקדוש רבי אהרן מקרלין ז"ע בספרו 'בית אהרן' (פוס), שהזהיר מאוד על לימוד גמרא עם תוספות קודם התפילה בעיון, כל אחד לפי כשרון ועיון וכפי הכמות שהוא מסוגל ללמוד.

אכן, סמוך לתפילה ממש, יש לעמוד מתוך הלכה

לאנשי עולם הזה 'ותשמע הארץ אמרי פי' דאמירה היא לשון רכה, היינו דנהגה יהיה במידת הרחמים.

ידידך הדין

כתב מרן החתם סופר זיע"א באחת מאגרותיו: "והנה ביצקי מים על ידו [של הגאון הקדוש רבי נתן אדלר זיע"א] בתחלת בואו לבאסקאוויטץ, ולא היה לו כי אם בן קטן ובת אחת כמו בת י"ב שנה, אהובה לו במעשיה, כאמה כן בתה, אי אפשר לספר שבחה, ובעונותינו הרבים מתה שם, ולא דמע עינו, והיה מצדיק הדין בשמחה גדולה ונפלאה אשר לא ראיתי ממנו דוגמתו בתפלת שמחת תורה. אך ביום השבת פרשת וירא, והוא היה רגיל לעלות לכהן ולמפטיר בכל שבת, וגם באותו השבת שבתוך השבעה לא מנע מהני"ל, אז באמרו ההפסדה זלג דמע אחד מעיניו וקבלו בידו, ומיד חזר ונהפך לאחר, ושוב לא נראה בו שום רמז עצבות ולא הזכיר שמה כלל.

כתב בספר חרדים (מ"ע פ"א לא): להצדיק הדין על המאורע בין בגופו בין בבניו בין בממונו, שנאמר 'וידעת עם לבבך כי כאשר ייסר איש את בנו ה' אלהיך מוסר'. ויקבע זה בלבו ויכחף ראשו וישתוק שנאמר 'וידום אהרן'. ולא יצדיק נפשו מאלהים גם לא יאמר מקרה הוא, כי אז ילך עמו השי"ת בחמת קרי אלא יפשפש במעשיו וישוב בתשובה וזה חלק עיקרי ממצות ואהבת את ה' דכתיב 'בכל מאדך', ודרשו ז"ל בכל מדה ומדה שהוא מודד לך בין טוב ובין יסורין לקבל בשמחה.

על הפסוק (דברים לב ד) 'הצור תמים פעלו כי כל דרכיו משפט אל אמונה ואין עול צדיק וישר הוא', פירש רבינו האור החיים הקדוש זיע"א שבא הכתוב ללמדנו שעל האדם להצדיק עליו את הדין: לזה העיר שאם האדם עסק בתורה ומזונותיו קשים ולחם אין, או שרואה אדם שאין עליו עול תורה ומצוות בלומדיה ומודדין לו במדה גסה אכול ושבוע והותר, כיעודים שנאמרו ללומדי תורה ונהפוך הוא. לא מפני זה יבעט ותולד בו ח"ו מינות אלא יצדיק הדין עליו ויאמר ה' אמת ודינו דין אמת, והוא אומרו הצור פירוש לשון תוקף וחוזק וזה יגיד אל יד ה' הרודה באדם אף על פי כן תצדיק ותאמר תמים פעלו, זה כנגד מה שרואה את שדרכו למודו בגסה של טובה ומודו בדקה, וגמר אומר כי כל דרכיו משפט כלל בזה גם את שדרכו למודו טובה בדקה ומודו לו בגסה, כי כל דרכיו משפט כי לא הביא יסורין על הצדיק עד שנתחייב בהם ולא הביא טובה על הרשעים אלא אם זכו לה כפי מעשיהם.

שאל אביך ויגדך

כתב הרב הקדוש ה'תפארת שלמה' מראדומסק זיע"א (פרשת ויגש): וכן כתיב (דברים לב י) 'שאל אביך ויגדך', לשון שאלה מאבא עילאה, ויגדך לשון המשכה לך. וזהו שנאמר 'אדני שאל' לשון שאלה. 'את עבדך', פירוש, העבדות. 'היש לכם אב' מבחינת יש לנו אב זקן היא הארה מבחינת זקן מלא רחמים מ"ג מכילין דרחמי 'וילד זקונים' הוא התולדה מההארה מעולמות העליונים

המשך בעמוד ד'

פסוקה, כי על ידי זה 'מברר השכל' ויוכל אחר כך להתפלל כראוי. ומטעם זה מקדימים לפני התפילה את אמירת פרק 'איזהו מקומן של זבחים', שכן מובאות בו הלכות פסוקות.

ענין ברור השכל הוא, שמחשבות האדם הן זכות וטהורות, והוא מכון דעתו כראוי למה שמוציא מפיו, מתוך רגש חם ובלא שיטרידוהו מחשבות זרות. הלימוד המסוגל ביותר לברור השכל הוא לימוד הלכות פסוקות, כלומר לימוד שאין בו קושיות ותרוצים ודחיות וכדומה, אלא רק דבר הלכה פסוקה.

והוסיף עוד רבי אהרן מקרלין, בשם הרב הקדוש רבי שלמה מקרלין ז"ע, כי כיון שהאלוקים עשה את האדם ישר (קהלת ז טט), ואחר כך עיקם האדם את דרכיו, מוטל עליו לחזור ולהתיישר. ועיקר ישרות השכל טמונה בתורה. נמצא כשהאדם לומד בעיון קודם התפילה, נתיישר השכל אצלו, ואז תפילתו כראוי.

למדנו אם כן, כי לימוד תורה מיישר ומברר את השכל, ולכן כשלומד לפני התפילה, תהא תפילתו מתוך כוונה וטהרת הלב.

בעומק הדברים, עקמומית השכל, שהיא הגורמת את חוסר הריכוז והכונה בתפילה, נגרמת מחמת התאוות הגשמיות שהאדם משוקע בהן. לימוד התורה מזכך את הנפש, וכשמתפלל מתוך טהרת הנפש, ממילא באה תפילתו מתוך כוונה זכה ורגשי קודש.

אנא משיכמים וזה משיכמים

בכל הדורות הפליגו צדיקים בגודל מעלת הלימוד קודם התפילה, שסגולה גדולה הוא ענין זה, שתתקבל התפילה ברוצן.

מרבזה היה הרב הקדוש רבי יוסף גרינוולד מפאפא ז"ע בעל 'יחזיק יוסף' לזרז את בני ישיבתו שישכימו ללמוד כל יום באשמורת הבוקר לפני התפילה.

והזכיר את דבריו של הרב הקדוש רבי צבי הירש מזידיטשוב ז"ע, שהיה מביא הוכחה לכך ממאמר רבתינו ז"ל (בבא מציעא קז): שאכילת פת שחרית מבטלת תשעים ושלושה חלאים התלויים במרה.

פירש הצדיק מזידיטשוב שהכוונה על לימוד תורה קודם התפילה, שהלא 'פת' בגימטריא עולה ארבע מאות ושמונים, בדיוק כמנין 'תלמוד', וגם לימוד התלמוד יש בו סגולה לבטל מהאדם חלאים רעים.

עוד היה הרבי מפאפא רגיל לספר מעשה שהיה: ממול ביתו של הרב הקדוש רבי מנחם מנדל מרימנוב ז"ע התגורר גוי אחד, שהיה נפח במקצועו. הלה היה קם בהשכמה בכל בוקר, ומכה בקורנסו על הסדן לצורך פרנסתו.

באחד הימים הבחין הרבי רבי מנדלי שהגוי הקדים אותו והשכים לפניו לעבודתו. מיד נשא הצדיק קל וחומר בנפשו: "מה אם גוי זה לצורך חיי שעה מקצר כל כך בשנה, אני שנבראתי לעבודת בוראי - על אחת כמה וכמה!"

התחיל אפוא להשכים בשעה יותר מוקדמת, אלא שהגוי השכן נתקנא בו וניסה להתחרות בו ולהשכים לפניו. להבדיל, הרבי רבי מנדלי הוסיף אומץ והקדים עוד יותר... כך המשיכו להתחרות זה בזה, עד שלא נותר לגוי זמן לשנה כי אים שעה אחת, ולא היה מסוגל לעמוד בזה, ומת.

או אז גילו משמים לרבי רבי מנדלי, ששר הטומאה, המלאך ס"מ בעצמו, הוא אשר נתלבש בגוי זה על מנת לנסותו, ויהי הדבר לפלא.

קרב אלי. ושאל אותי מה נעשה עמך היום? כי בכל דף ודף מהתפילה שלי היית אתה עומד...

וכפל הדברים, ופטר אותי לילך. ומעיד אני על עצמי שעל ידי התורה הזאת דבקה נפשי אחריו ולא יכולתי להסיח דעתי רגע אחד!

וכאשר התפללתי תפילת שחרית היו נובעים הדברים בעומק לבי ומוחי בכל התפילה, ולבי נפתח כמו שאומרים 'פתח לבי בתורתך'... וכיון שראיתי זאת נדבקתי בו באמת, ולא חיפשתי עוד רבי אחרי! מי יתן ונזכה כולנו לתשובה שלמה כזו.

מחזור יין

מגדולי החסידים שבדורו היה הרב הקדוש רבי צבי הירש מפרצובה זי"ע. רבי צבי הירש האריך ימים, ובמשך למעלה מששים שנה הסתופף בצל קדשם של שבעה צדיקים.

בצעירותו נסע לחוזה הקדוש מלובלין ולבנו הרב הקדוש רבי יוסף מטרטשטין זכותם תגן עלינו, לאחר מכן נסע לפשיסחא אל הרבי רבי שמחה בונים מפשיסחא זי"ע, אחריו אל ממשיך דרכו ה'שרף' מקוצק, עם פטירתו החל לנסוע לגור לבעל ה'חידושי הרי"מ', לאחר מכן נסע לאלכסנדר אל הרב הקדוש רבי חנוך העניך הכהן, ובערוב ימיו אל בעל ה'שפת אמת' מגור.

פעם בקשו רבו החמישי, הגאון הקדוש רבי יצחק מאיר מגור זי"ע, לומר בפניו דבר תורה ששמע מרבו רבי יוסף מטרטשטין.

התנצל רבי צבי הירש שדבר תורה איננו זוכר, אך זוכר הוא שפעם אחת נכנס הרבי בראש השנה לפני התקיעות להיכל בית המדרש, וכאשר פתח את פיו לומר דברי כיבושין כנהוג, אמר:

"היום לא אשמיע דברי תוכחה, אספר לכם מעשה בלבד".

המעשה התרחש בביתו של אחד הנגידים המפורסמים. תורה וגדולה התאחדו על שולחנו של הגביר דנן. רגיל היה בספרי התלמוד והפוסקים ותורתו שעשועיו, ומלבד זאת זכה שעסקיו פרצו לרוב ועושר רב התעשר.

באותו היום עליו נסוב המשל, רבתה התכונה בבית הגביר.

הבית הגדול והמפואר צוחרצח ומורק, האור בנברשות הכסף היקרות העלה, והמשרתות עמלו במטבח על הכנת מיני תופינים ותקרובת עשירה.

אחד מרבני המדינה המפורסמים הודיע על כונתו לבקר בבית הגביר, על מנת לכבדו כהוקרה על מעשי הצדקה והחסד המרובים ועל תמיכתו הרחבה בלומדי התורה,

ובעל הבית הנרגש התרוצץ ברחבי ביתו בקדחתנות, מפקח על ההכנות לביקור.

כאשר נראתה מרחוק כרכרתו של הרב, אץ הגביר לקראתה ובכבוד גדול הוביל את הרב הנכבד אל הטרקלין המואר באור יקרות.

הרב התיישב בראש השולחן, ובעל הבית נטל בידו את הגביע שהוכן לרב ותר בעיניו אחר בקבוק יין משובח למזוג לברכת 'לחיים'. פניו החמיצו כאשר הבחין במבחר שהונח על השולחן.

"רד נא אל מרתך היינות ומלא נא את הצלוחית ביין המשובח ביותר", פנה למשרתו שניצב הכן. "מזוג מהחבית הממוקמת בירכתי המרתף. יין עתיק ביותר מכילה היא, ודעת זקנים נוחה הימנו".

המשרת פנה למלא את פקודת אדונו, ובעל הבית החל לגלגל עם הרב שיחה תורנית עד שישבו הנער. עברו השניים מענין לענין, וכדרכה של תורה נמשכו בשיחה זמן רב, והמשרת טרם הופיע.

לפתע התנער בעל הבית ממקומו באי-נעימות. "יסלח נא לי רבנו. אלך לראות מדוע מתעכב המשרת מלשוב עם היין", התנצל.

ירד הגביר במדרגות המרתף וריח עז היכה באפו. ריח משכר של יין שפסח בחלל המרתף.

"היכן אתה?" קרא. לרגע נחרד. שמא ארע למשרת דבר מה?

במקום תשובה שמע קול משקה זורם. הברז פתוח...

בוהירות ירד במדרגות, ולחרדתו הבחין בשוללית-ענק של יין משובח המתפשטת על רצפת המרתף.

ברזי כמה מהחביות פתוחים היו, והיין הטוב זרם בעדם בששון. על-ידם התגוללו בקבוקים ריקים.

ובפינת המרתף, שרוע היה על הארץ הנער המשרת, שיכור ומבוסס. בידו אחוז קנקן הכסף, והוא לוגם מתוכו בהנאה רבה.

מרוב תדהמה לא יכול היה הגביר להוציא מפיו מילה.

"היק... היק... טוב שבאת", גרגר לעומתו המשרת שהבחין במטושטש בדמותו של בעל הבית מבעד לענן השכרות.

"כבר מזמן רציתי לבקש תוספת על שכרי הזעום..."

ובמילים אלו החל רבי יוסף באמירת 'למנצח לבני קרח מזמור' הנהוג לומר לפני תקיעת שופר.

התפעל בעל ה'חידושי הרי"מ' מאוד מהמשל, וקרא: "משל זה נאמר בחכמה נפלאה!" ('שארית ישראל' לר' ישראל הכהן גורדיצאנסקי מטומשוב, עמ' 182) באחת השנים, סיפר הרב הקדוש

רבי חיים אלעזר ממונקאטש זי"ע סיפור זה בדרשתו בשבת שובה, תוך שהוא מציין שבכוונה תחילה לא הסביר הצדיק מטורטשין את הנמשל, מפני שלא רצה להזכיר חטא ועוון בראש השנה, ורק רמז את התוכחה במשלו.

"אמנם כעת עומדים אנו בשבת שובה, ויש להזכיר את החטאים כדי לשוב עליהם בתשובה", אמר הרבי ממונקאטש, ופרש את הנמשל:

בעל הבית הוא הקדוש ברוך הוא, והביקור הנכבד הוא יום ראש השנה, יום המלכות על כל הברואים, והבורא יתברך שולח את משרתיו, אלו ישראל, להביא את היין הטוב, אלו מעשיהם הטובים שהם מקור ההשפעות בעולם.

אלא שבעונותינו הרבים, מקלקלים בני ישראל בחטאיהם את צינורות הקדושה המשפיעים על הארץ, ופותחים את הברזים לשפכם לריק במעשיהם הגורמים שירד שפע לסטרא-אחרא חלילה.

ואמנם יש להמליץ עליהם שנעשות העברות כאשר הם שיכורים, שהרי "אין אדם עובר עברה אלא אם כן נכנס בו רוח שטות" (פוסטא). אך כאשר לאחר כל מעללים אלו באים בני ישראל ומבקשים ביום זה מאת הבורא בקשות גשמיות, הרי הם כאותו משרת שיכור, שלא די במעשהו הנורא, עוד מעז לתבוע העלאה בשכרו...

ומטעם זה הזהירו מאוד בתיקוני הזהרה הקדושים (תקון ו' כב.) על אלו הצווחים ככלבים 'הב הב', וכל תפילתם היא בבקשות מאת הבורא, שהיא עזות פנים כעזות הכלב.

אמנם, המשיך הרב ממונקאטש ואמר, יש להמליץ זכות על ישראל אף לפי משל זה.

כי אילו היו ישראל יושבים בשלום ובשלחה בארצם איש תחת גפנו ותאנתו, וחוטאים כנגד הבורא כאותו נער משרת, אכן היתה חומרת המעשה שלהם כמותו.

אך כיון שישראל דוויים וסחופים בגלות המרה זה אלפי שנים, מוכים נענים ונרדפים, הרי הם דומים למשרת מוכה יסורים ואפוף מכאובים, שברדתו אל מרתף היין שתה מעט מהיין על מנת להשתק את מכאוביו ולשכוח את יגונו.

ואם היה משרת זה מתנפל לרגלי אדונו ומבקש את סליחתו על הפשע שביצע בשוגג, אין ספק כי היה נענה לו ומוחל לו על מעשהו.

וכן אומרים אנו לפני הקדוש ברוך הוא, שכל עונותינו וחטאינו הם תוצאה של יסורי הגלות, ולכשיגאלנו נעבוד אותו בלבב שלם ('שער ישיכר' חרד תשרי, מאמר 'שובה ישראל' אות ט).

על התורה

המשך מעמוד ג'

בהשכינה להאיר על הארץ קדושה וברכה וכל טוב אמן סלה.

ואילו הרב הקדוש בעל 'בית אברהם' מסלונים זי"ע אמר (פרשת בשלה): זה אלי וכו' אלהי אבי וכו'. יש מי שהוא בבחינה שיכול לומר 'זה אלי', ומי שאינו בבחינה זו יכול לומר 'אלקי אבי'.

וסיפר על הרב הקדוש רבי אלעזר מליזנסק, התארח פעם על שולחן הרב הקדוש רבי ברוך ממעזיבוז זי"ע, ובאמצע עריכת השולחן צעק רבי אלעזר מתוך התרגשות: טאטע!

אמר לו הרבי רבי ברוך בלשון הגמרא: 'ודילמא לאו אביו הוא?'

כשבא אחר כך רבי אלעזר לפני אביו וסיפר לו הדבר אמר לו אביו: היה לך להשיבו: 'שאל אביך' לעתים, יש לאדם לשאול לו אב...

וכה הגיד הגאון הקדוש בעל 'דברי יחזקאל משינאווא זי"ע' (הפסרת פרשת מסעי): "שמעתי שהרב הקדוש רבי ר' אלימלך זי"ע אמר: מי שמכיר את הצדיק הקדוש רבי פנחס מקורץ זי"ע הוא מסוגל ליראת שמים. וכאשר שמע זאת בנו הקדוש ר' אלעזר זי"ע נסע לרבי פנחס.

ובעת שישב על יד שולחנו של רבי פנחס, הפטיר טאטע, ואמר רבי פנחס 'ודילמא לאו אביו הוא?'

ובשובו לביתו אמר לו אביו: היה לך להשיבו 'שאל אביך' שיש לו לאדם לשאול לו אב.

ועל פי דברי קדשו פירש את הפסוק (ירמיה ב' דה-) 'הלא מעתה קראת לי אבי', הגם שאינו עוד במדרגה זו שיקרא 'להקב"ה אבי', אם בכל כחו יתחזק ויקרא אבי יעזור לו הקב"ה שיגיע לבחינת 'אלוף נעורי אתה'.

וכתב בספר 'שיר חדש' להגאון רבי שמואל יעקב ראטה מקליינוואדין הי"ד (ענייני בין המצרים): ונראה לפי עניות דעתי לפרש שכונתו הקדושה היתה גם על תיבות 'ויגד', והוא על דרך הגמרא (שבת פו.) 'ויגד משה', דברים שמושכין לבו של אדם כאגדה, זהו נמי כאן 'שאל אביך', שאל לך אב, ואם תשאל לך, אז 'ויגד', כלומר, ימשוך אותך כאגדה, שיהיה לך באמת לאב.

ובספר 'תורת אלף' להגאון רבי שמעון ישראל פאזען זצ"ל משאפראן, (ענייני פסח) כתב: וזה הוא מה שאנו אומרים בהגדה של פסח 'וכאן הבן שואל', כלומר, השתא על ידי התגלות אור בהיר בשחקים אנו רואים האיקר אנו רחוקים מבחינת בן האמיתי, אבל גדול מאד בנו החשק להקרא בנים לו יתברך, על כן כל אחד ואחד 'שואל' לעצמו בחינה זו של בן. וזה הוא 'הבן שואל', כלומר, ששואל בחינה זו להקרא 'בן', ואף שני תלמידי חכמים המחדדים זה את זה בהלכה עדיין צריכין לשאול, כלומר, לשאול בחינה זו.

מכתלי בית ההוראה

אקטואליה
ברחלה

פניני הלכה למעשה, בענייני דיומא ושאלות המתחדשות

מרבני בית המדרש להוראה ודיינות "באר ישראל"

בראשות מורינו הגאון רבי מנחם מנדל פומרנץ שליט"א

נשים לעניין אמירת 'זכור' בבית הכנסת

מכתלי בית ההוראה

תשובה ממורינו הרב שליט"א

הוריהם לאחר פטירתם, ואילו הנשים אינן צריכות להקפיד על כך. ויש לברר מנהג זה וטעמו, והאם יש ענין לאמרו בבית הכנסת עם מניין דווקא?
תשובה:

הזכרת הנשמות - תפילה וצדקה בעד הנפטרים

בשולחן ערוך (אורח חיים סימן תרכ"א סעיף ו) נפסק: 'נהגו לידור צדקות ביום הכיפורים בעד המתים'. וברמ"א (שם) הוסיף שמזכירים את נשמותיהם, משום שגם למתים יש כפרה ביום הכיפורים. נמצא ששורש המנהג הוא תפילה ובקשת רחמים, בצירוף זכות הצדקה הניתנת בעד הנפטר.

בלבוש (אורח חיים סימן תצ סעיף ט) ביאר מדוע מזכירים נשמות בשלושת הרגלים: מה שמזכירין נשמות ביום אחרון דפסח הוא משום שרוצין לפסוק צדקה, מפני שקורין בו פרשת כל הבכור שכתובה בה איש כמתנת ידו וגו', וכיון שפסוק צדקה נהגו ליתן המשך בעמ"ג

מאז פטירת אמה, לפני כמה שנים, מקפידה מרת חנה להגיע לבית הכנסת בכל פעם שאומרים 'זכור'. בשאר תפילות החג אין הדבר מתאפשר לה תמיד, מפני הטיפול בילדיה הקטנים, אבל לקראת הזכרת הנשמות היא משתדלת למצוא מי שישגיח עליהם לזמן קצר.

לקראת יום כיפור סיכמה עם אחת משכנותיה שתשגיח על הילדים בשעת 'זכור'. אלא שבבוקר היום הקדוש התברר שהשכנה אינה יכולה להגיע. בעלה עדיין היה בבית הכנסת, והיא נותרה בבית עם הילדים ואת תפילת ה'זכור' אמרה בביתה, אך אחר כך הצטערה: שמה לא נהגה כראוי, כי עיקר ההזכרה היא בבית הכנסת עם הציבור ובשעה שספר התורה מוחץ לארון הקודש, ולכן אין להשוות אמירה בבית לאמירה בציבור, והיה עליה להתאמץ יותר ולמצוא דרך להגיע לבית הכנסת לכבוד אמה.

אחת מידידותיה אמרה לה שאמירת 'זכור' שייכת בעיקר לבנים, שהם המזכירים את

הלכה למעשה

תשובות ממורינו הרב שליט"א

נמצא התרנגול טריפה לאחר הכפרות

מנהגי להדר בעריכת כפרות במקום שיש בו שוחט, השוחט מיד לאחר מכן, ואת הבשר אני לוקח ונותן לעניים. אירע שבבדיקת העוף הוא נמצא טריפה. האם צריך לערוך שוב כפרות?

ת. אין צריך לעשות כפרות פעם נוספת, ויש שהחמירו בזה.²

בקשת מחילה מנפטר

אחד משכניי לבניין רצה להרחיב את דירתו,

ואני התנגדתי מסיבות שונות. לאחר תקופה אותו שכן חלה במחלה קשה, וכעבור כמה חודשים נפטר לבית עולמו, מבלי שהספיק לבנות. אני עדיין סבור שטענותיי לגוף העניין היו מוצדקות, אך עם זאת לקראת יום הכיפורים אני רוצה לפייסו, ולבקש את סליחתו על המריבה ועל הצער שאולי גרמתי לו. האם יש דרך לעשות זאת לאחר פטירתו? האם לימוד משניות או נתינת צדקה לעילוי נשמתו מועילים לכך?

ת. הדרך השלמה לבקש מחילה מן השכן היא לעלות לקברו עם עשרה אנשים ולבקש שם את מחילתו.³ בנתינת צדקה ולימוד לעילוי נשמתו יש זכות גדולה לנשמת הנפטר, אך הם אינם מהווים תחליף לבקשת המחילה על הקבר.⁴

לירושלים, בקשת המחילה על הקבר אינה מסלקת את החיוב הממוני. והאם צדקה בלבד מספיק? שכתב שבכל עניין הנוגע לממון אין לאדם לסמוך על הכרעת עצמו, אלא עליו לפרש פרטי המעשה לפני רב או מורה הוראה ולברר כיצד לנהוג. לפיכך, אם לא הוראה כל תביעה ממונית והעניין הסתיים עם פטירתו, די בבקשת המחילה ובמעשים לעילוי נשמתו. אך אם נותרה זכות ממונית השייכת לעיזבון או לירושלים, יש לבררה בנפרד.

4 נתינת צדקה לעילוי נשמת מת היא דבר ראוי מאוד, ובפרט לעת יום הכיפורים, וכמו שכתב השו"ע (או"ח סי' תרכ"א): 'נהגו לידור צדקות ביום הכיפורים בעד המתים'. והרמ"א הוסיף: 'מזכירין ביום הכיפורים'. ובמשנה ברורה (שם ס"ק ט) ביאר שנתנית הצדקה מועילה לנפטר, משום שאומרים שאלו היה בחיים היה נותן אף הוא צדקה. נמצא שנתנית הצדקה היא זכות לעילוי נשמתו. כמו כן לימוד משניות, גמרא, תהילים או כל דבר תורה לעילוי נשמת המת הוא זכות גדולה לנפטר. אולם כפי שמבואר בשו"ע עיקר פיוס המת הוא על ידי בקשת מחילה על קברו, ודברים

ואומר שחטא לה ולנפטר. וכן כתב השו"ע (או"ח סי' תר"ו ס"ב) 'אם מת אשר חטא לו, מביא עשרה בני אדם ומעמידם על קברו, ואומר, חטאתי לאהלי ישראל ולפלוגי זה שחטאתי לו'. ובמשנה ברורה (שם ס"ק יד) וס"ק טו) כתב שצריך לילך אל הקבר יחד ולפרט את החטא, ולאחר בקשת המחילה משיבים עשרת הנוכחים: 'מחול לך, מחול לך', שלוש פעמים. עוד כתב שאם הקבר רחוק יותר משלוש פרסאות, ראשי שלוח ששים, והשליח עולה לקבר עם עשרה אנשים ואומר שהוא מבקש מחילה בשליחות מי שחטא לו. וכתב הקיצור שו"ע (סי' קלא ס"ה) שאם על ידי פירוש החטא יגרם ביון לנפטר אינו צריך לפרט את החטא. ובטעם הדבר שצריך עשרה בני אדם כתב הפרי מגדים (א"א סק"י) שמאחר שאומר 'חטאתי לאלוקי ישראל' הרי זה כיומין של ברכת המזון שצריך עשרה. ובערוך השולחן (סי' ד) ביאר שכיון שיש עשרה השכינה שורה שם, ומשום כבוד השכינה דאי שהמת מוחל, וברב פעלים (ח"ב סי' סב) כתב שלעל ידי העשרה הדבר מתפרסם. וראה בערוך השולחן (שם) שאם נותר מן המחלוקת עניין ממוני ממשי, כגון חוב, נזק, הוצאה כספית, זכות בנייה או התחייבות השייכת כעת

טריפות בגלוי, לא אריך למיעבד לכפרה, אך זה הטריוויאל בפנים לא מאיס ונראה צריך לחזור ולעשות כפרה אחרת, אלא יתן דמי הכפרה לעניים, והטעם הוא שעיקר טעם הכפרה הוא השחיטה כדי שיתן אל לבו כל המעשים שעושים עם התרנגול, אולם חילק שאם נתבלה הכפרה בשחיטה, נמצא שלא היה כאן שחיטה, צריך לחזור ולעשות כפרה אחרת. וכ"כ באשל אברהם (בוטשאטש מהדו"ת סי' תרה ס"ה) שאין צריך לעשות כפרות כשנמצא טריפה ע"ש, וכ"כ בס' חוט שני (י"ח סי' תרה"ה) שיצא, שהרי אמר 'זה התרנגול ילך למיתה'. וכ"כ בשו"ת אור לציון (ח"ד פ"ה ס"ד) שבנמצא טריפה יצא ידי חובתו ואין צריך ליקח אחר.

2 אחד הטעמים שהביאו הפוסקים למנהג הכפרות הוא שיהא דוגמת כפרת שיער המשתלח שהיה מכפר על כל ישראל, כמבואר במחזור ויטרי (סי' שלט) ובקצה המטה (על המטה אפרים סי' תרד ותרה סק"ב) וכ"כ בספר ילקוט הגרשוני (סי' תרה סק"ב). ולפי טעם זה יש להחמיר בנמצא התרנגול טריפה, שהרי כתב הרמב"ם (הלכות עבודת

יום הכיפורים פ"ה ה"ח) שטריפה פסול לשיעור המשתלח. ובשו"ת תורה לשמה (סי' קנ"ה) מחלל בין הטריות, וכתב: ודאי

ת. בחריט צורת מנורה על עמוד העץ אין איסור עשיית מנורת שבעה קנים⁵. כשנגד עיני המתפלל ישנו ציור או עיטור העלול למשוך את מבטו ולהפריע לכוונתו, די שישפיל או יעצום את עיניו, או שיתפלל מתוך הסידור, ואין צורך להסיט את גופו מן הכיוון הראוי לתפילה⁶. דין זה נאמר לענין תפילת שמונה עשרה. עם זאת, גם בעת אמירת הסליחות ודאי מן הנכון שלא להביט בעיטור או בציור, אם הדבר מפריע לכוונה⁷.

ילדים וחולים במצוות אכילה בערב יום כיפור

האם יש מצווה לחנך ילדים במצוות אכילה בערב יום הכיפורים אף שאינם צמים, והרי טעם האכילה הוא כדי להקל את הצום? כמו כן חולה שחייב לאכול ביום כיפור, האם יש לו מצוות אכילה בערב יום הכיפורים?

ת. יש שכתבו שמי שאינו עתיד להתענות בעשירי אינו בכלל מצות האכילה בתשיעי⁸. אולם למעשה הכריעו הפוסקים שגם חולים שאינם מתענים מצווים להרבות באכילה ובשתייה כפי יכולתם, ובנים קטנים שהגיעו

אלו אינם באים במקום בקשת המחילה. ויש להעיר כי אין בקשת המחילה על טענות שהוא סבור שהיו נכונות, אלא על דברים שאולי נאמרו שלא כהוגן ועל הצער שנגרם מכך לשני.

בשול"ע (יו"ד סי' קמ"א ס"ח): לא יעשה מנורה תבנית מנורה, אבל עושה של חמשה קנים או של ששה או שמונה, אבל של שבעה לא יעשה אפילו משאר מיני מתכות, ואפילו בלא גביעים וכפתורים ופרחים, ואפילו אינה גבוהה י"ח טפחים. מיקור האיסור הוא בגמרא (ע"ז מג). שאמרה תורה (שמות כ) "לא תעשון אתי", ודרשו לא תעשון כדמות שמשי המשמשים לפני. אך דין זה נאמר רק במנורת שהיא כלי, הראויה להיקרא מנורה כדוגמת מנורת המקדש, אולם ציור או חריטה של מנורה על לוח אינם מנורה שניתן להשתמש בה, ואינם בכלל איסור זה. ובפרט באופן שלפנינו שאין כל חשש כיון שכתבה הש"ך (ס"ק לה) והלבוש (ס"ח) שמותר לעשות מנורה של עץ בת ז' קנים, שהאיסור הוא דווקא בדבר הראוי להיות במנורת המקדש, ומנורה של עץ אינה ראויה לעבודת המקדש.

6 בשול"ע (א"ח סי' ז' ס"ב): 'הבגדים המצויירים, אף על פי שאינם בולטות, אין נכון להתפלל כנגדם, ואם יקרה לו להתפלל כנגד בגד או כותל מצויר, יעלים עיניו, ובמשנה ברורה (פ"ק) כתב הטעם כדי שלא יאמרו מביט בציורים ולא יכיון בתפילתו. והביא מהמגן אברהם (שם ס"ק לו) שכתב מטעם זה שלא לצייר בכותל בית הכנסת כנגד פני המתפללים, אלא למעלה מקומת אדם, אולם אין משמעות הדברים שכל קישוט, פס עיטור או סמל קטן הנמצא על עמוד החזן מחייב את המתפלל להתרחק מן העמוד, שהרי כל טעם הדין הוא שלא יבט בזה בתפילה ותינעם כוונתו, ולפיכך יש הבדל גדול בין תמונה מפורטת של אדם, נוף או בעל חיים, שהעין נמשכת לעסוק בפרטיה, לבין צורת כתר או מנורה פשוטה המשמשת עיטור קבוע של העמוד אף המתפלל נותן אליה את דעתו. אמנם לא תחילה גם עיטור כזה עדיף שלא יהיה ממש מול עיני המתפלל בשעת שמונה עשרה, וכמו שכתב הערוך השולחן (ס"ח ז' ס"כ) 'השתפלה היות נאותה שתינה נגד כותל חלקה, ולא יהיה כנגדו שום דבר גדול וקטן'. אולם במקום שכן בנוי עמוד הש"ץ, אין צריך

לחנכו ים לחנכם במצווה זו, שאין להוציא דין מכוח אחד מטעמי המצווה. ובפרט נכון הדבר במי שיאכל ביום הכיפורים ב'שעורים', דהיינו בכל אכילה פחות מכשיעור¹⁰.

ברכה על שתיה מרובה לצורך הכנת הגוף לצום

ביום שלפני הצום אני שותה הרבה, כדי להימנע מצמא ומהתייבשות בצום. אני שותה למרות שאני מרגיש צמא כלל, רק כדי למלא את הגוף בנוזלים. האם עלי לברך ברכה ראשונה כאשר אין לי כל הנאה מהשתייה?

ת. אם שותה מים לבד לא יברך. אך מהראוי שיוסיף טעם ממתיק למים ויברך עליהם¹¹.

טלטול נעלי עור ביום כיפור

כשחזרתי מתפילת מעריב בליל יום הכיפורים, הבחנתי שנעלי העור של הילדים נשארו פזורות באמצע הסלון. האם מותר לפנותן מפני שהן מפריעות לסדר הבית וכבוד היום, או שמא מאחר שאסור לנעול

שמי שאינו עתיד להתענות בעשירי אינו בכלל מצות האכילה בתשיעי.

9 ראה בשול"ת כתב סופר (א"ח סימן קיב), שנסתפק אם חולה שאינו יכול להתענות ביום הכיפורים חייב במצות אכילה בערב יום הכיפורים. וכתב שמסתבר שחייב, שכן אף שאין בידו לקיים את המצוה בשלמותה ולהתענות בעשירי, מכל מקום יכול הוא לקיים מקצתה באכילה בתשיעי, ותיחשב לו אכילה זו כאילו התענה בתשיעי. אולם לפי טעמם של רש"י והטור, שמצות האכילה בתשיעי נועדה לתת לו כח להתענות בעשירי, יש מקום לומר שחולה שאינו יכול להתענות אינו בכלל מצוה זו. ומכל מקום, אף שטעם זה מוכרח מדרשת הכתוב, התקשה לסמוך עליו למעשה ולפטור את החולה, שהרי זו מצוה מן התורה, וקשה להקל בה על סמך דרישת טעמה, ע"ש. עוד יש להוסיף, כי לטעם מצווה זו מצאנו כמה דרכים בראשונים, ומלבד מה שהובא בשם רש"י והרא"ש, רבינו יונה בשערי תשובה (שער ד אות ח ע"ד) כתב עוד שלושה טעמים בטעם האכילה: א. להראות את השמחה על הגעת זמן הפריה ותהיה לו עדה על דאגתו לאשמותיו ויגונותיו לעונותיו. ב. לומר כיפור הרי הוא חט חוהי ראוי לעשות בו סעודה אלא שציוותה התורה להתענות בו וסעודת יו"ט היא מוקדמת במקום יום עשירי. ג. שע"ז יוכל להתחזק בתפלה ולשוב בתשובה ביו"ט. וטעמים אלו אינם קשורים דוקא למי שצם. ובחוט שני (יו"כ פ"א סק"א) הוסיף עוד כי על ידי שאוכל בערב יו"כ עד סמוך לערב, חוסך החולה עצמו מלאכול בלילה, וכל מה שאשר לחסוך בעצמו שלא יאכל ביו"כ עדיף, ואם כן מקיים מצוות האכילה בשביל מעט הזמן שמתענה. והשדי חמד (מערכת יוה"כ פ"א אות א) כתב עוד סמך לגבי חולה, שיתכן וירוחם ויתרפא ממחר.

10 מקראי קודש (להגר"צ פראנק, ימים נוראים סימן לו), שאף האוכל פחות מכשיעור נחשב בכלל המצוות לעניין זה.

11 בשול"ע (א"ח סי' ט"ד ס"ח) 'השותה מים לצמא מברך שהכל ולאחריו בורא נפשות', ובאשל אברהם (בוטשאטש, תנינא סי' ט) כתב שגם באופן ששותה כעת כדי שלא יצמא אחר כך הרי זה בגדר לצמא. וכתב באמרי אמת (ליקוטים ברכות מד) 'יש להסתפק האם בא לאפוקי גם כן מי

נעלי עור ביום כיפור, הרי הן 'מוקצה' ואסורות בטלטול?

ת. אם הנעליים מפריעות למעבר או לשימוש במקום, מותר לפנותן, כי אף אם הן 'מוקצה' ככלי שמלאכתו לאיסור, מותר לטלטלן לצורך מקומן. אבל פינוי לשם סידור הבית בלבד אינו בהכרח צורך מקומו. אך אם הנעליים מונחות במרפסת ורוצה להכניסן רק שלא יתקלקלו מן השמש או הגשם, נחלקו הפוסקים אם הנעליים הן 'מוקצה' או שאינן מוקצה כיון שראויות לחולה, ויש על מי לסמוך לטלטל נעלי עור ביום הכיפורים¹².

קידוש לחולה שאוכל ביום כיפור

ביום הכיפורים התפללתי חלק מהתפילות עם סבי המתגורר בבית אבות. לאחר תפילת שחרית נערכה הפסקה ובמהלכה יצא סבי לאכול. רציתי לברר האם הוא צריך לעשות קידוש לפני האכילה?

ת. חולה או קטן האוכלים ביום הכיפורים אינם צריכים לקדש¹³. אם אכלו כזית פת, יאמרו בברכת המזון 'יעלה ויבוא' בנוסח 'ביום הכיפורים הזה', וכשחל בשבת יאמרו גם 'רצה'.

המשך בעמ' ד'

ששותה כדי שלא יצמא לאחר זמן ועתה אינו צמא, כמו שבערב יום כיפור שותה הרבה כדי שלא יהיו צמאים למחרת, וכמו שמצינו בפסוק (מלכים א' י"ח) 'ויקם ויאכל וילך בכח האכילה ההיא' וגו', או דבזה גם כן מיקרי לצמא, ונראה דגם כהא דהא גוונא צריך לברך. אך בדעת תורה (ס"ד ר"ד סק"ד) הביא את דברי האשל אברהם וכתב שהעיקר נוטה שצריך לברך רק כשהוא צמא כבר. ובשול"ת שבט הלוי (ח"י סי' מה אות יב, וכע"ז בח"ס סי' מב) כתב שלבו שמו שגם השותה כדי שלא יצמא אחר כך צריך לברך. וראה בחוט שני (ברכות ע"א קצד) שכתב שגם מרגיש צמא קצת האכילה בתשיעי וכוון ביום חמים חמים שצריך לברך, אבל אם אינו מרגיש הנאה כלל לא יברך. ולכן באופן שאינו מרגיש הנאה כלל משתיית המים, ראוי להוסיף משהו שימתיק את המים כדי לצאת מידי ספק.

12 לדעת הגר"ש אלישיב, נעלי עור של אדם בריא ביום הכיפורים נחשבות כלי שמלאכתו לאיסור, שהרי שימוש הרגיל, שהוא נעילה, אסור לו ביום זה. ולכן מותר לטלטלן לצורך גופן או מקומן, אבל לא כדי לשומרן בלבד, כגון להעבירן מן השמש כדי שלא יתקלקלו. כך הובא בשמו בספר נעליי, אסור לו ביום זה. ואף שהנעליים ראויות לחולה או לילודת, אין בכך די, משום שבדרך כלל אדם אינו נועל נעליים של אחר. אבל הגר"ש אייערבאך סבר שנעלי עור אינן מוקצה כלל ביום הכיפורים, מפני שיש להן שימוש המותר ביום זה. כגון לחולה, במקום שכתב עקרב, וכן במקום רפז וטינופת באופן שהותרה שם הנעילה. כך הובא בשלמי מועד (עמוד עח), וכן נפסק בחזון עובדיה (ימים נוראים, דיני חמשה עיניים סעיף כג, עמוד שכ) ובליקוטים יוסף (הלכות יום הכיפורים, סימן תרי"ד סעיף ו): נעלי עור אינן מוקצה ביום הכיפורים, ומותר לטלטלם. וכן מובא בשם הגר"ש קרליץ שנעלי עור אינן מוקצה, משום שהן ראויות לחולה או למקום שצריך מיוחד בנעילתן. לכן למעשה, מעיקר הדין יש על מי לסמוך לטלטל נעלי עור ביום הכיפורים כרגיל, כמו שפסקו הגר"ש אייערבאך והגר"ע יוסף.

13 המגן אברהם (א"ח סי' תרי"ח סק"ד) הביא מהשבלי הלקח (סי' שכן) שהביא מרבינו אביגדור כ"ץ שכתב שחולה האוכל ביום הכיפורים אינו צריך לקדש, ולפי

חולה שרוצה להחמיר לצום ביו"כ - האם מותר לו להחמיר על עצמו ולהתענות

הנה יש לברר מה הדין בחולה שמחמת מצב בריאותו יבוא לידי סכנה אם יצום ביום כיפור, האם הוא רשאי להחמיר על עצמו ולצום עד כדי מסירות נפש, או שמא מאחר שהדבר מסוכן עבורו, הרי הוא מחוייב לאכול ביום כיפור כדי לשמור על גופו מדין "ונשמרתם מאד לנפשותיכם".

אסור להחמיר

כתוב בספר איסור והיתר הארוך (כל ס"ה): 'אם החולה עצמו רוצה להחמיר עליו, אחרי שידוע שצריך לכך, עליו נאמר 'ואך את דמכם לנפשותיכם אדרוש' (בראשית ט, ה), 'ואל תהי צדיק הרבה' (קהלת ז טז), ומסיים: 'ואם תרצה להחמיר, חסדך יגדל' (מגילת אסתר א, טז). ובמציאות לעומת זאת, הנהגתו על בריאותו להיות מקיימים לפניו בגוף חזק ובריא ולעבורו בעוה"ז ולזכותו לעוה"ב שנאמר 'שמרתם את חקותי ואת משפטי אשר יעשה אותם האדם וחי בהם' ע"כ.

ודבריו הובאו להלכה באליה רבה (ס' תריח סק"ב), ו"ע הרב (ס"א), מטה אפרים (ס"ט), משנה ברורה (סק"ה).

מאי שנא ממסירת נפש

והגם שלגבי מצות מסירת נפש כשיש גוי המכריח לעבור על המצוות, יש דיעות הסוברים שחסידי מותר להחמיר למסור נפשו גם באופנים שעפ"י הלכה אין חיוב (ראה שו"ע ונו"כ י"ד קנ"ט ס"א), שאני התם שיש בזה המסירה קידוש ה', משא"כ בחולה שבא מן השמים אין כאן קידוש ה' אלא להיפך התורה ציוותה לעבור על המצוה להציל נפשו, כן מבואר בכל הפוס' (איסור והיתר הנ"ל, רדב"ז ח"ד סי' ס"ו ו"ח ס' תמ"ד, שו"ת מהר"ם שיק א"ח סי' רס"ד ו"ה וכל, ובית הרחבת ביאור בשו"ת פרי השדה ח"ב סי' ס, ו"ע בשפת אמת ליקוטים פר' כי תשא ד"ה ושמרו שכתב שיש לחקור זה, וכן בשו"ת עונג יו"ט סי' מא ד"ה ויש נראה שלא הבין כן).

עפ"י רופא

והנה במדויק לשון האיסור והיתר מבואר בחולה אסור להחמיר על עצמו רק באופן שהוא עצמו יודע בנפשו שצריך לאכול, אבל אם הוא מרגיש בעצמו שיוכל להתענות אך הרופאים הבקיאין בדבר קבעו לו שצריך לאכול, אזי למרות שהדין עפ"י שו"ע שמאכילין אותו, מ"מ מותר לו להחמיר על עצמו. וכן משמע בלשון השו"ע הרב שם.

אמנם במשנה ברורה וביותר במטה אפרים שם לא מבואר דיוק זה אלא להיפך משמע שבכל אופן שעפ"י הלכה מותר לאכול אסור להחמיר.

להאכילו בעל כרחו

והנה הגם שכתב שו"ע הרב (סי"ב עפ"י רדב"ז וא"ר) שכל מקום שמותר לאכול ואינו רוצה מאכילין אותו בעל כרחו, אין זה סתירה למה שכתבנו, כי למרות שמצדו מכריחין אותו מ"מ מצד החולה אינו מחוייב. ויש לציין שמשנה ברורה אינו מביא כלל דין זה שמאכילין בע"כ, אלא להיפך כתב (בסי' תרי"ז סק"י בשם מג"א ושאר אחרונים, לגבי יולדת) שרק 'אומרין לה אכלי'. ובאמת יתכן שמאכילין בע"כ היינו כפייה בדיבור ושיכנוע (ראה תוס' ב"ב ח: ועוד), ראה דברי המשנה ברורה (בסי' ש"כ סק"ו בשם רדב"ז לגבי חילול שבת) שכתב: 'אם החולה בעצמו מתיירא שיעברו עליו את השבת 'כופין אותו ומדברים על לבו' שהוא חסידות של שטות'. ויל"ע.

מעלת ההליכה לבית הכנסת

בשולחן ערוך (אורח חיים סימן צ סעיף ט) נפסק שיש להשתדל להתפלל בבית הכנסת עם הציבור. עוד נתבאר שם שאף מי שנאנס ולא התפלל בשעה שהציבור התפללו, ראוי שיתפלל בבית הכנסת גם כשהוא מתפלל ביחיד. הרי שמלבד מעלת הציבור, יש מעלה גם למקום המיוחד לתפילה. ובגמרא (ברכות ה.) נתבארה מעלת שעת תפילת הציבור: 'אימתי עת רצון? בשעה שהציבור מתפללין'.

ומצינו מקור מפורש שגם הליכת אישה לבית הכנסת היא דבר שיש בו מעלה. בגמרא (סוטה כב.) מסופר על אלמנה אחת שביטלה כנסת היה בשכונתה, ואף על פי כן הייתה הולכת להתפלל בבית מדרשו של רבי יוחנן. כששאל אותה מדוע אינה מתפללת בבית הכנסת הקרוב, השיבה: 'ולא שכר פסיעות יש לי'. רבי יוחנן למד ממנה עניין קבלת שכר. הרי שאין לראות בטרחתן של נשים לבוא לבית הכנסת טרחה שאין בה תועלת.

לפיכך, אף שהדברים הללו לא נאמרו במיוחד על 'יזכור', יש ללמוד מהם על מעלת ההשתתפות בהזכרת הנשמות בבית הכנסת עם הציבור. ובסידור בית יעקב להיעב"ץ (סדר הוצאת וקריאת ספר תורה, בפתח 'ברך שמי') הובאו דברי הוזהר (ויקהל ד), 'שבשעת הוצאת ספר התורה בציבור לקריאה נפתחים שערי רחמים, ויש בכך יסוד למעלה מעמד אמירת יזכור הסומך לקריאת התורה. ואף שאכן מדברים אלו נלמד על מעלת ה'ענת רצון' שיש בשעה שספר התורה מחוץ לארון הקודש, אך אין בהם כדי ללמד שאמירת 'יזכור' מועילה רק בשעה שהספר תורה מחוץ לארון הקודש.

לכן, כאשר הדבר מתאפשר, נכון לאשה לקיים את מנהגה ולהצטרף לתפילת הרבים, ובמיוחד שבזמן זה הוא עת רצון והזמן גרמא בשעה שהספר תורה מחוץ להיכל, שתהיה התפילה מקובלת לרצון. אמנם, כמו בכל תפילה אין הדבר מעכב, ובוודאי שאם אין לה אפשרות להשתתף במניין, יכולה לומר 'יזכור' גם ביחידות בביתה.

לא לשכוח את הצדקה

אך יש לה לדעת שעיקר התפילה זו הוא עניין הצדקה, וכמו שכתב בקיצור שולחן ערוך (סימן קלג סעיף כא): 'מזכירין נשמות ביום הכיפורים, משום דזכירת המתים משבר ומכניע ליבו של אדם. ועוד, לפי שגם המתים צריכין כפרה, כדאייתא בספרי: 'כפר לעמך ישראל' (דברים כא ח.) אלו החיים. אשר פדית', אלו המתים. מלמד שהמתים צריכין כפרה. ונודדים צדקה בעבורם (ועיין לעיל סי' ס"ז סעיף ג') שיש לומר בלי נדר). וסמך לזה, בסוף פרשת תצוה כתב 'אחת בשנה יכפר' (שמות יז), וסמך ליה 'ונתנו איש כופר נפשו לה' (שם פסוק יב). לפיכך, כשאומרים בנוסח ההזכרה שמקבלים לתת צדקה בעד הנשמה, נכון להוסיף 'כלי נדר', ולאחר יום טוב לתת בפועל את הצדקה שקיבלו לתת.

כשאחד ההורים בחיים

בשערי אפרים (שער י סעיפים לא-לב) הובא המנהג שהשמש מכריז על אמירת 'יזכור', ומי שאביו ואמו בחיים יוצא מבית הכנסת בשעת ההזכרה. וכן הובא בקיצור שולחן ערוך (סימן קלג סעיף כא). והכוונה היא למי ששני הוריו בחיים. אולם מי שאחד מהוריו נפטר, נשאר ומזכיר את נשמת ההורה שנפטר בלבד.

בפתחי שערים (שער י, בביאור דין היציאה שבסעיף לב) נידונו טעמי המנהג, ובכללם החשש לעין הרע והטעם שאין ראוי שיהיו הכול עסוקים בהזכרה ואחרים יישארו שותקים. ובתוספות חיים על חיי אדם (הלכות שבת, כלל ז ס"ק כד) הובא גם החשש שמא מי שהוריו בחיים יטעה ויאמר עמהם את נוסח ההזכרה, וברית כרותה לשפתיים. ואפשר עוד שיש בזה גם משום מצות כיבוד אב ואם, שלא תהיה להם ח"ו חלישות הדעת.

להלכה:

גם בת מִזְקָה את הוריה בתפילה, בצדקתה ובמעשיה הטובים. ראוי שגם הבת תקיים את מנהג אמירת 'יזכור', ויש מעלה באמירתו בבית הכנסת עם הציבור. אולם אין אמירתו טעונה מניין, וכשקשה לאשה להגיע לבית הכנסת, היא יכולה לאומרה בביתה. אין לראות באמירה זו ביטול של עצם הזכרת הנשמות, ובלבד שתיתן דעתה גם לצדקה הגלוית לתפילה, ולא לאמירת המילים בלבד.

בעבור הזכרת הנשמות שיזכור אותם אלקים, ואגב יזכור אותנו עמהם לטובה בזכותם, לכך מזכירים נשמות בכל הרגלים ביום שקורין בו כל הבכור, וביום כיפורים מזכירים מפני שהוא יום הדין אף על פי שאין קורין בו כל הבכור. עיי"ש.

בקרב בני אשכנז בארץ ישראל נוהגים לומר 'יזכור' ביום הכיפורים, בשבועי של פסח, בחג השבועות ובשמיני עצרת, שהוא גם יום שמחת תורה. בחוץ לארץ אומרים באחרון של פסח, ביום השני של שבועות ובשמיני עצרת, מלבד יום הכיפורים. לפיכך, אין לדיק מן הביטוי 'היום האחרון של כל רגל' שבחוץ לארץ אומרים ביום התשיעי של חג הסוכות. דברי הלבוש על קריאת 'כל הבכור' מתייחסים לסדר הקריאה בחוץ לארץ. בארץ ישראל נוהגים בהזכרת הנשמות גם כשאין קוראים באותו יום פרשה זו.

זכות הבנים - ואף זכות הבנות

בגמרא (סנהדרין קד.) נתבאר העניין של 'ברא מזכי אבא', שם ביארו מדוע לא נמנה אמן עם המלכים שאין להם חלק לעולם הבא שהוא מפני כבודו של בנו יאשיהו. ועל השאלה מדוע לא תועיל זכות חזקיהו גם לבנו מנשה, מבואר שם: 'ברא מזכי אבא, אבא לא מזכי ברא'. כלומר, זכות הבן יכולה להועיל לאביו, אף שאין בכוח זכותו של האב להציל באותה דרך את בנו. ומכוח יסוד זה ביארה הגמרא גם את זכותו של אחז מחמת בנו חזקיהו. נתבאר העניין של 'ברא מזכי אבא', אך יש לברר מה הוא לגבי בנות.

בשו"ת חוות יאיר (סימן רכב), בתוך תשובה העוסקת באמירת קדיש בידי בת, כתב: 'דבר זה נעשה באמסטרדם ומפורסם שם. שאחד נערד בלי בן, וציווה לפני פטירתו שילמדו עשרה כל יום תוך י"ב חודש בביתו בשכרם, ואחר הלימוד תאמר הבת קדיש, ולא ימחו בידה חכמי הקהילה והפרנסים. ואף כי אין ראיה לסתור הדבר, כי גם אשה מצווה על קידוש השם, גם יש מניין זכרים מקרי בני ישראל, ואף כי מעשה דרבי עקיבא שממנו מקור אמירת יתומים קדיש בבן זכר היה, מכל מקום יש סברא דגם בבת יש תועלת ונחת רוח לנפש כי זרעו היא'. אולם להלכה לא התיר החוות יאיר לבת לומר קדיש, וכתב: 'מכל מקום יש לחוש שעל ידי כך יחלשו כוח המנהגים של בני ישראל שגם כן תורה הם, ויהיה כל אחד בונה במה לעצמו'.

ובשו"ת חזון נחום (סימן קיז) כתב להדיא: 'ובודאי גם בת מזכה אבא', וביאר שאף הבת בכלל הציווי המוטל על האב להדריך את ילדיו בדרך הישר. הרי שאין לומר שתפילת הבת וצדקתה הן עניין של רגש בלבד, ואילו זיכוי ההורים מסור לבנים דווקא.

ומצינו בשולחן ערוך (יורה דעה סימן רמ סעיף ז) שעיקר מצוות כבוד ומורא אב ואם שווה באיש ובאשה, וכן כתב (שם סעיף ט) שחובת הכיבוד נמשכת אף לאחר הפטירה. ומה יש ללמוד שם לבת יש לפעול ולעשות לעילוי נשמת הוריה. ויש להעיר שאין ללמוד מדברי הגמרא 'אבא לא מזכי ברא' שלעולם אין תפילת האב מועילה לבנו, וכמבואר בתוספות סוטה (י' ד"ה דאיתיה), בביאור תפילת דוד על אבשלום, שחילקו באחד מתירוציהם בין הצלה מחמת כבוד האב בלא תפילה, לבין בקשת רחמים מפורשת, שיכולה להועיל. ולפי זה, יש מקום להזכרת נשמותיהם של קרובים אחרים. אלא שלזכות הצאצאים בעד הוריהם יש מעלה מיוחדת.

גם במקום שהנפטר זקוק לכפרה

במשנה ברורה (סימן תרכ"ט ס"ק ט) הביא בשם המגן אברהם (סק"י) ושאר פוסקים, שיסוד תועלת הצדקה בעד הנפטר הוא שאנו אומרים שאילו היה חי היה נותן צדקה בעצמו. ואף אם היה עני, ייתכן שהיה טהור לב ורוצה ליתן. משום כך כתבו שאין צדקה זו מועילה בעד רשע. עוד הביא בשם הפרי מגדים (א"א שם), שאם התוודה קודם מותו, יש לומר שיש לו כפרה ונחשב כצדיק לעניין זה.

אולם המשנה ברורה (שם) הוסיף מדעתו, שכאשר הבן נותן צדקה בעד אביו, מסתבר שבכל אופן היא מועילה להקל את דינו, מכוח 'ברא מזכה אבא'. יש לדיק בלשונו שיש תועלת להקל את הדין, ולא שכל המעשים מתכפרים ממילא בלא גבול. ולפי מה שנתבאר בדברי החוות יאיר והחזון נחום על כוח זכותה של הבת, גם הבת יכולה להקל את הדין של הוריה, על ידי תפילה וצדקה בעדם.

T

זכה ב'מפטיר יונה' ולא הגיע לתפילה

בבית הכנסת נמכרה עליית 'מפטיר יונה' בחמש מאות דולר. הזוכה הלך לנוח לאחר מוסף, התעורר באיחור ולא הגיע למנחה. הגבאים כיבדו בעלייה את מי שהציע במכירה ארבע מאות דולר, בלי לומר לו שעליו לשלם. האם אפשר לחייבו בתשלום, ומה דיניו של הזוכה הראשון?

ת. העולה לתורה נכון שישלם ארבע מאות דולר.²⁵ לגבי הזוכה הראשון, נראה שיש לו לשלם את ההפרש.²⁶

משני טעמים. האחד, זה פי התירוץ השני בתוספות (קידושין כט. ד"ה משכו), שדין 'אמירתו לגבוה כמסירתו להדיוט' נאמר כשמוותר ממנו להקדש. בקניית עלייה, שאין לה שווי קבוע לכל אדם, המציע נותן את הסכום עליה שווה בעיניו מחמת המצווה והכבוד, ואין זו בהכרח נדבה מעבר לתמורה שהוא מקבל. השני, שאין ללמוד את כל דיני צדקה מהקדש, ולכל הפחות אין להוציא שווי מכוח דמיון זה. ולכן מי שהוסיפו על הצעתו אינו מתחייב באמירתו בלבד לקבל את העלייה במחיר שהציע. אלא שבנידון דין השני קיבל בפועל את העלייה, ולכן יש לדון להכניסו מצד ההנאה שקיבל. וברמ"א (ח"מ סי' רסד סי' ד) מבואר שמי שעשו עבורו פעולה או טובה אינו נפטר מתשלום רק משום שלא שלם שיעשור. ולפי סברת הפנים מאירות, שהסכום שהציע אדם בעד המצווה מבטא את שוויה בעיניו, יש מקום לשום כאן את הנאתו בארבע מאות דולר. אלא שלפי שהצעתו נדחתה והגבאים כיבדוהו לאחר מכן בלי להזכיר תשלום, יש לדון אם משמעות הכיבוד לפי המנהג הייתה מסירת העלייה בתשלום, ואם הצעתו הקודמת לא מלמדת על שיעור הנאתו בשעת העלייה.

26 לענין הזוכה הראשון, בשו"ת פנים מאירות (ח"ב סי' כה, בסוף התשובה) כיום שאם לא הוסיף אחר על הצעתו, אינו יכול לחזור בו, ונוהגים לגבות ממנו, 'ודברים כאלו הולכין אחר המנהג'. נמצא שהדין במציע שהפסיד במכירה אינו מלמד לפטור את מי שכבר זכה בה. וראה במגן אברהם (סי' קנד סק"ג, בשם שו"ת הרמ"ע מפאנו סי' סד), שדן במי שקנה מצווה לשנה ולאחר מכן גירש המלך את היהודים, וכתב שאם כבר גירשה הגזירה בשעת הקנייה ולא התנה, עליו לשלם. ובנידון דין, אף שנאנס בשינה, מכל מקום כשהלך לישון לאחר שקנה, היה עליו לקחת זאת בחשבון. בעיקר הנידון כבר הרחחנו ב'מכתלי בית הדין' (ח"א סי' יז) בגדר קניית עליית אם זה מדין 'נדיר' או שהם בגדר 'קנין' והובאו שם דעות הפוסקים בזה, ואם זהו קנין וודאי יש לחייבו לשלם ההפרש, וכן מובא בספר דרך שיחה (ח"ב עמ' סו) בשם הגר"ח קנייבסקי שפסק לחייב, וכ"פ הגר"י זילברשטיין (ברכי נפשי ח"א עמ' תריז-תריח). גם אם הוא מדין 'נדיר' צדקה לבית הכנסת, נראה שאין לפטורו מצד מה שבסוף לא קיבל את העלייה, כי באופן זה אינו יכול לומר שעל דעת כן לא נדר. וראה בשו"ע (או"ח סי' קנ"ה) ראובן שאמר קרקע זו אני נותן לבנות עליה בית הכנסת ולא רצו עובדי כוכבים להניח לבנות בית הכנסת, והקהל אומרים לבנות עליו בית לתלמוד תורה, ואין מצי אומר אדעתא דהכי לא נדרי, לא מצי ראובן דדר ביה. וראה שו"ת שואל ומשיב (תליתא ח"א סימן רצט) ובשדי חמד (אסיפת דינים מערכת ה'כנסת אות מה). ועל כן, נראה שיש לו לשלם את ההפרש, ועכ"פ גם על צד הספק בדיני שמים ראוי שישלם את ההפרש ולא יגרום נזק לבית הכנסת.

ליד בנין מגורים, אולם הדבר גורם ללכלוך ולריח רע הנשאר ימים רבים. האם רשאים הדיירים לעכב, או שמא מאחר שהדבר נעשה שנים אחדות, קנתה הקופה 'חזקה' ואין ביד השכנים למחות?

ת. כאשר הריח והלכלוך גורמים נזק ממשי שאינו נסבל, הדיירים רשאים למנוע את עריכת הכפרות ליד בנינים.²³ העובדה שנהגו כך כמה שנים אינה מקנה 'חזקת נזיקין', ועל הקופה למצוא מקום חלופי שאינו גורם נזק וצער לשכנים.²⁴

23 כאשר הריח והלכלוך הם נזק שאינו נסבל, מבואר בשולחן ערוך (ח"מ סימן קנה סעיפים לו, לט ומה) שאין להם חזקה. ואולם אין ללמוד מכאן שכל לכלוך קל מאפשר למחות. ולענין ערך שאינו תדיר מצוין נחלק השולחן ערוך והרמ"א (שם סעיף לו) אם אפשר למחות בו לכתחילה, והשו"ע (סק"ט) פסק כדעת השו"ע שיכולים לעכב. ובשו"ת מהרש"ם (ח"א סי' קעח) הרבנים האשכנזים פוסקים כדברי הרמ"א ראה מחכמי הספרדים שנגררים אחר פסקי מרן הבית יוסף אבל אנו כהרמ"א, וכ"כ בשו"ת שמש צדקה (ח"מ סי' ב) שכל הרבנים האשכנזים פוסקים כדברי הרמ"א (שם, הביא דבריו בשו"ת ציץ אליעזר חלק טו סימן לו) כתב שכל מחלוקת המחבר והרמ"א היא רק כשאין ניכר הנוזק לעת עתה, אבל אם הנוזק הוא במציאות לפנינו, גם עשן כל שהוא יודו כולם שיכול למחות. ובנידון זה הרי הנוזק הוא במציאות לפנינו, כי הריח ולכלוך התגבשו לאדם וודאי מפריעים ומזיקים, לפיכך יכולים לעכב.

24 כמ"ש בשו"ע (ח"מ סי' קנה ס"ו): במה בדמים אמורים, בשאר נזקים, חוץ מארבע שהם העשן וריח בית הכסא ואבק וכיוצא בו ונדנדו הקרקע, שכל אחד מאלו אין לו חזקה, ואפילו שתק כמה שנים, הרי זה חזר וכופו להרחיק. ואף אם נעשה השימוש בקרקע השותפים, אין מכאן היתר להמשיך בנזק, שאע"פ שמבואר בשולחן ערוך (שם סעיף מה) שכאשר שהחזיקו בקרקע של הניזק יש חזקה, נראה כי מאחר שלא החזיקו בקביעות אלא רק לכמה ימים בשנה, אינו חזקה כלל, כמו בהחזיקו בסוכת עראי שא"ז חזקה. והגם שלסוכה גופה יש חזקה, כאן לענין נזקין נראה שלדברי הכל אינו חזקה. ועוד שהרי החזיקו בלא טענה, וחזקת נזיקין בחצר ובחורו בעי טענה.

25 אלא בשו"ת צמח צדק הקדמון (סי' עב), שנשאל במי שהציע מאה פרוטות בעד מפטיר, ואחר הציע מאה וחמישים. הגבאים חששו שהשני לא ישלם, ולכן ביקשו למסור את העלייה לראשון תמורת מאה. הראשון טען שלאחר שהוסיפו על הצעתו שוב אינו רוצה בה. ופסק שאפשר לכופו לקיים דבריו, ולמד מדין פדיון הקדש שבמשנה (ערכין כו, א). והמצעים מתחייבים בדבורם ואין הצעת המאחר מפקיעה לגמרי את חיוב הקדוש. ולדעתו, כשגבאי הצדקה הם שדחו את השני, הראשון חייב בסכום שהציע. ובמגן אברהם (שם קנד סק"ג) הביא את דבריו באופן שהמציע השני חזר בו, וסיים 'ולא נהגו כן'. אולם באליה רבה (סי' קס"ב) חילק בין חזרת הזוכה, שבזה נוהגים לגבות מה האחרון, לבין הנידון של הצמח צדק, שהגבאים אינם רוצים למכור לשני מפני שאינו בטוח בתשלום, שבבכאוי גוונא צידד שאפשר לחייב את הראשון, וראה גם במחצית השקל (סי' קנד סק"ג), שעמד על חילוק זה והפנה לדעת הפנים מאירות החולק. בשו"ת פנים מאירות (ח"ב סי' כה) חלק על הצמח צדק

לשתות קודם הבדלה, לאחר שכבר יצא יום הכיפורים כדין, כמו שהתיר בהשולחן ערוך לשתות מים קודם הבדלה. אולם שיר משקים, ואף קפה או תה, אינם בכלל היתר זה.

21 השולחן ערוך (אורח חיים סימן רצו סעיף ח) הביא שתי דעות אם נשים חייבות בהבדלה כשם שחייבות בקידוש, ומדבריו משמע שפוסק שחייבות, שכתב בסתם שחייבות ואחר כך יש שחולק. וראה בשו"ת יביע אומר (ח"ד או"ח סי' כ"ג) שכן הוא להלכה למעשה גם על פי גדולי הפוסקים הספרדים כשיטת הראשונים והפוסקים שאשם חייבת בהבדלה וכדעה ראשונה שבשו"ע. אולם הרמ"א חשש לשיטה שאין חייבות בהבדלה, והכריע שהנשים לא יבדילו לעצמן רק ישמעו הבדלה מן האנשים.

22 אף שפסק הרמ"א שנשים לא יבדילו, כתב המשנה ברורה (שם ס"ק לה) שכאשר אין לה ממי לצאת, תבדיל לעצמה ותשתה מן הכוס. וכן פסקו רבים מהפוסקים (ראה שו"ת הרב שם סי', אשל אברהם בוטשאטש שם, אורחות חיים ספינקא סק"ו, ודעת תורה שם). אמנם יש שנהגו להחמיר בהכרעת הרמ"א שנשים לא יבדילו כלל, וכן משמע במטה אפרים (סי' תרכ"ד ס"ו), וכתבו (שו"ת) שמן רוקח מהדור"ג סי' יא, כ"פ החיים סי' רצו סק"ח, שו"ת דברי יציב ח"א סי' קלה), שאם אין להן ממי לשמוע הבדלה, יבדילו ברמית ברוך המבדיל בין קודש לחול, ויאמרו נוסח ההבדלה בלא שם ומלכות ובלא ברכת הנר ובלא כוס. וכן פסק הגרמ"א פרייז ואמר שכן הקבלה בידי הפוסק (מובא בספר מרא דשמעתא אות קיב). ובשו"ת דברי יציב (ליקוטים והשמות סי' ג) כתב לגבי צום תשעה באב שחל ביום ראשון, שאינה צריכה להמתין לבעלה בליילה אלא תאכל ע"י אמירת ברוך המבדיל, ע"פ שם. וכבר כתב היתר זה לכל מוצאי שבת, האופן מבוטשאטש (בספר עזר מקודש סעיף י"ז) כ"פ ס"ח). אולם כתב בפסקי תשובות (סי' רצו הערה 191) כי רבים מגדולי הדורות הכריעו לחייב אשה בהבדלה לעצמה כשאין בידיה לשמוע מפי איש, ועכ"פ נמצא שיש לאשה לעשות כל טעדיק לשמוע הבדלה מאיש ולא להבדיל בעצמה, ואסור לה לאכול ולשתות לפני שתבדיל או שתשמע מאחר.

בפסקי תשובות (סי' תרכ"ד אות ד) כתב שבאופן זה שהאשה מבדילה לעצמה ובעלה עתיד לחזור, תאמר רק 'בורא פרי הגפן' וברכת 'המבדיל', ותשמע אחר כך מבעלה את ברכת מאורי האש, על פי הספק שבביאור הלכה (סי' רצו ס"ח ד"ה לא יבדילו) בחיוב נשים בברכת הנר, ואין בכך מניעה מלאכול, שכן ברכת הנר אינה מועכת את ההבדלה. אולם אין זו הוראה מוסכמת. בתשובות והנהגות (ח"ב סי' שג) כתב שיש לחלק בין מוצאי שבת למוצאי יום הכיפורים, שבו גם הנשים שייכות בטעם ברכת הנר על האש שנאסרה ביום והותרה עתה. לכן המברכת בעצמה יש לה על מי לסמוך, ותברך על נר ששבת כדין.

ת. אין לנשים לאכול ולשתות במוצאי יום הכיפורים קודם הבדלה. אך אפשר להקל לאחר צאת הצום בשתיית מים בלבד.²⁰ אם קשה לה להמתין, לכתחילה תשמע הבדלה מאדם אחר שכבר נמצא במקום.²¹ אם אין אפשרות לשמוע מאחר וההמתנה קשה לה, יכולה להבדיל בעצמה על יין או מין ענבים ולאכול לאחר שתשתה מן הכוס כשיעור.²²

מניעת עריכת כפרות ליד הבניין

קופת השכונה עורכת מדי שנה מנהג כפרות

אבן משכית האמורה בתורה אף על פי שהוא משתחוה עליה לשם לוקה, שנאמר (ויקרא כו) 'ואבן משכית לא תתנו בארצכם להשתחות עליה', מפני שהיה דרך עובדי כוכבים להניח אבן לפניו להשתחות עליה, לפיכך אין עושים כן לה'. במה דברים אמורים בשאר הארצות אבל במקדש מותר להשתחות על האבנים, שנאמר 'בארצכם' בארצכם אי אתם משתחוים על האבנים אבל אתם משתחוים על האבנים המפוצלות במקדש. ע"כ. וראה באור שמח (שם) שכתב שכן מבואר בפסוק (דברי הימים ב' ז') שהשתחוו במקדש על הארץ ממש, וכלשון הכתוב: 'וכל בני ישראל רואים בדת האש וכו' ויכרעו אפים ארצה על הרצפה וישתחוו'. ולפי זה נראה שההשתחויה ביום הכיפורים שהיא זכר לכריעה שהיתה במקדש, צריכה להיותה על הארץ ממש. [אמנם מצינו אצל שלמה המלך שעשה כיוור נחושת, חמש אמות אורכו וחמש אמות רוחבו, וגבוה שלו אמות, ונאמר (שם ג'): 'ליעמד עליו ויברך על ברכיו נגד כל קהל ישראל'. ובמצודת ציון (שם) פירש שתיבת 'ויברך' היא לשון כריעה, הרי שלמה כרע על ברכיו על גבי משטח מוגבה, ולא על רצפת העזרה. אלא שאין משם ראיה לפרטי ההשתחויה בפישוט ידים ורגלים, כיון ששם היתה כריעה בלא השתחויה]. וכתב שם הרמב"ם: 'ומפני זה נהגו כל ישראל להציע מחצלאות בבתי כנסיות הרצופות באבנים או מיני קש ותבן להבדיל בין פניהם ובין האבנים, ואם לא מצא דבר מבדיל בינו ובין האבן הולך למקום אחר ומשתחוה או שוחה על צדו ומטה כדי שלא ידביק פניו באבן, וכן כתב הרמ"א (או"ח סי' קלא סי' ט) שנהגו להציע עשבים על הארץ כשנופלים על פניהם ביום הכיפורים כדי להפסיק בין הפנים לקרקע, וכתבו הפוסקים שאם אין לו עשבים יכול להפסיק בטליתו ולהשתחוות. וראה במשנה ברורה (סק"מ וסק"א) שביא שמן התורה האיסור הוא בפישוט ידים ורגלים על רצפת אבנים, וחכמים אסרו גם בפישוט ידים ורגלים, וכן אסרו קידה על רצפת אבנים אלא רצפת אבנים, וכן אסרו קידה על רצפת אבנים אלא רצפת אבנים אך נוטה קצת על צידו מותר שלא גזרו באופנים אלו. ועוד ביאר שהדין האמור בקידה נוגע להדבקות הפנים בקרקע, ולא לשחייה בתפילה כשהפנים אינן נוגעות בה.

20 לאחר צאת איום, אסור ומותר לעשות מלאכה לאחר אמירת 'המבדיל בין קודש לחול', מכל מקום אסור לאכול עד שמבדילים על הכוס. בשולחן ערוך (סימן רצ"ט סעיף א') נפסק: 'אסור לאכול שום דבר או אפילו לשתות יין או שאר משקין חוץ ממים משתחשך עד שיבדיל'. ואף אם כבר הבדיל בתפילה, אין זו מתיר אכילה קודם הבדלה על הכוס. וכן הדין במוצאי יום הכיפורים. בשולחן ערוך (סימן תרכ"ד סעיפים ג-ה) נפסק שמבדילים על הכוס ומברכים על נר ששבת. מים בלבד מותר

ולא למעשה.

עובדא דריב"א

בפסקי ריקאנטי (סימן קסו) מבאי: 'ושמעת' כי ריב"א [מבעלי התוס'] חלה חוליו שמת בו, וחל יו"כ באותם הימים וא"ל הרופאים אם לא תאכלו ודאי תמות ואם תאכל שמא לא תחיה, והוא ז"ל אמר ברי ושמת ברי עדיף ולא רצה לאכול ומת תנצב"ה ע"כ. והנה לכאן עובדא זו סותר למה שנתבאר שחולה אסור להחמיר, וכמה מהלכים נאמרו בזה באחרונים:

א. [ספק הצלה] בשיירי כנסת הגדולה (הגהות טור סי' תריח אות ב) מבאר הפוס' שאסור להחמיר מיירי באופן שאם לא יאכל ימות או שמא ימות אבל אם יאכל יחיה בודאי, אבל בנדון הריב"א שגם אם יאכל לא היו החיים ברויים אלא מסופקין רצה להחמיר על עצמו דבראי עדיף.

והנה דעת רוב הפוס' שגם במקום ספק סכנה אסור להחמיר ע"ע (עי' רבי"ז ח"ג סי' תמד, שו"ת מהר"ם שיק או"ח סי' רס, שש"כ הנ"ל, תשובות והנהגות הנ"ל, ובאמת כן נראה במג"א סי' קד סק"א, ודלא כפוס' שה' לעיל שנראה מהם להקל), אמנם כאן נתחדש שאם אין ספק בסכנה [אלא ודאית היא] אלא הספק הוא בהצלה, בזה ה' דעת הריב"א דמותר להחמיר ע"ע (ועי' שו"ת דברי יהושע ח"ב סי' צד שמבארו ה"טב), אכן לדינא גם בזה דעת שאר הפוס' לאסור (כמ"ש שם בדבר יהושע) כי בכל חולה אין ודאי שיחיה, ראה אליה רבה (תריח סק"ב) ומטה אפרים (אלף למטה סק"ה).

ב. [חיי שעה] באליה רבה (שם) מפרש דריב"א ה' מותר להחמיר משום דכבר נטה ממש למות ר"ל, וכן נפסק במטה אפרים (ס"ו, א) באלף למטה שם מצד שגם זה מותר רק במקום ספק הצלה, כמ"ש להלן בסמוך. וראה גם בשפת אמת (ליקוטים פ"ר כי תשא ד"ה ושמו) שמבאר דעת האור החיים הק' שמותר לחולה להחמיר ע"ע בחיי שעה, כיון דלא שייך הסברא (יומא פה:) שישמור שבתות הרבה.

ג. [ספק חיי שעה] במטה אפרים (אלף למטה שם) ובספר מתא ירושלים (ירושלמי יומא פ"ה ה"ה) מבארים דשם ה' ספק חיי שעה בלבד ולכן ה' מותר להחמיר. [ובעצם הדין אי מחללין על ספק חיי שעה, כתב לדון בספר החיים (להגרש"ק או"ח סי' שכת פ"ה) ומדייק דעת הטור ושו"ע דמחללין ולרמב"ם לא מחללין ומסיק בצ"ע, ובשו"ת ציץ אליעזר (ח"ח סי' טו פ"ג אות ז) מסיק להלכה דמחללין].

ד. [ודאי ימות] בשו"ת רדב"ז (ח"ג סי' תמד) מבאר דלא ה' ספק כלל לריב"א ז"ל שיחיה כי הרגיש בעצמו דאפי' שיאכל ימות דילב יודע מרת נפשו, והיינו דקאמר 'ברי ושמת ברי עדיף' כלומר הברי שלי עדיף משמת שלכם, ולפיכך לא רצה לאכול, ולפי"ז מסיק הרדב"ז דאין ללמוד משם כלל לשאר מקרים, וכן מסיק בשו"ת ציץ אליעזר (ח"ח סי' טו פ"ג אות ה). ועי' בספר עלי תמר (ירושלמי יומא פ"ה סוף ה"ד) שמסתפק לדינא אם כל אדם שמרגיש כן ר"ל אם יכול לנהוג כריב"א.

ה. [מידת חסידות] היעב"ץ בספרו לחם שמים (הובא למעלה) מבאר ליישב עפ"י דרכו מידת חסידות היא להחמיר גם במקום שאין חיוב עיי"ש, אך כבר נתבאר שאין זו הוראה למעשה לכל אדם.

לדינא:

אם החולה מרגיש בעצמו שצריך ומוכרח לאכול, בודאי אסור לו להחמיר על עצמו.

אם רק הרופאים קבעו לו שמוכרח לאכול, אפי' רק מסתפקים בדבר, ג"כ נקטינן להלכה שאסור להחמיר על עצמו.

אך אם כפי מצבו אין חשש סכנה אלא על צד המועט [שאינו מצוי], למרות שמותר לו לאכול [דאין הולכין בנפשות אחר רוב] מ"מ ככה"ג מותר לו להחמיר על עצמו ולא לאכול.

יש עוד אופנים ומקרים חריגים שמותר להחמיר על עצמו ולא לאכול, כפי שהתבאר בפנים, אך אין זו הוראה רגילה אל הכלל.

כל זה כפי הנראה להלכה ולא למעשה ובכל מקרה לגופו יש להתייעץ עם מורה הוראה מובהק וחסם.

סכנה ולסמוך על 'שומר מצוה לא ידע דבר רע', ע"ש נימוקיו. [ויש להדגיש שיש קצת חילוק בין לא לאכול מצה וכדו' לבין לאכול ביו"כ, כי אכילה ביו"כ היא איסור כרת בקום ועשה ואילו מניעת אכילת מצה היא רק מצות עשה בשב ואת, ולכן יש להקל טפי להחמיר ביו"כ].

ובאמת כבר מצינו היתר כזה בקודמים, ראה פתחי תשובה (יו"ד סיד קנו סק"ג) שמביא מספר תפארת ישראל (ברכות פ"א מ"ג) דמותר להכניס עצמו לספק סכנה היכא דלא שכיח היזיקא כי מצוה דעסיק בה אגוני מגני, ומביא ראייה מר' עקיבא (ראה להלן).

וכן מצינו דעת הגרש"ק (שו"ת האלה לך שלמה או"ח סי' שגא) שמיקל והעלה דבחשש ספק סכנה מותר לאדם להחמיר על עצמו ולהתענות בדאורייתא כגון ביו"כ, ולאדם חשוב אף ראוי להחמיר על עצמו, ומציין לתשובה אחרת שהוכיח הדבר בראיות. וראה עוד להלן בסמוך.

עובדא דריב"א עקיבא

הנה מצינו (בגמ' עירובין כא: ובתוס' שם) אצל התנא ר' עקיבא שהחמיר ע"ע ולא רצה לאכול בלי נטילת ידיים כשה' חבשו בבית אסורים, ויש לשאול הרי נתבאר שאסור להחמיר בזה ולהסתכן, ומתוך התורת חיים (עירובין שם) דשאני התם דספיקא הוה שהרי לסוף הביא לו מים, ועל דרך זה מתוך גם מהר"ץ חיות (שם) דמכיון דהסכנה לא היתה גלויה דילמא יזדמן לו מים אחרים כאשר קרה לו באמת ולכן היה לו מותר להחמיר על עצמו. וכן מבאר התפארת ישראל הנ"ל שר"ע סמך את עצמו שלא יניחו שומר האסורים למות בצמא.

אכן יש אחרונים המיישבים מעשה דר"ע באופנים אחרים, וגם יש צד לומר דשאני התם שה' קידוש ה' במסירת נפשו כי המניעה באה אליו ע"י אונס גוי ולא ע"י חולי וכבר נתבאר שבוז יש צד יותר להחמיר (וכ"כ ציץ אליעזר ח"י סי' כה פ"ד אות ו) ולפי"ז אין ללמוד משם היתר לעניינו.

מידת חסידות

ברם יש לציין דעת כמה אחרונים דס"ל דמידת חסידות להחמיר לקיים המצות אפי' במקום סכנה: כך כתב זקני היעב"ץ בספרו לחם שמים (ברכות פ"א מ"ג) מעובדא דר' טרפון שהסכים עצמו בקרי"ש לקיים דברי ב"ש, וכן מוכח מעובדא דר"ע בבית האסורים הנ"ל, וכן דעתו לענין איסור אכילה ביו"כ, דאע"ג דקדק"ל ספק נפשות להקל היינו מדינא אבל אינה משנת חסידים ע"ש. וכ"כ בעל הקרבן העדה (שיירי קרבן סוטה פ"ט ה"י) ובשו"ת אבני נזר (חומ"ס קצב תשובה מאביו אבד"ק ביאלא) לגבי עובדא דחסיד אחד שה' גונח מלבו (ב"ק פ.) [אך יש דוחים ומבארים דאותו חסיד לא ה' מסוכן].

ולכאורה צריך לומר שגם לדעתם אין הנהגה זו אלא בצדיקים גדולים וחסידים ראשונים, וכעין שכתב היעב"ץ עצמו בספרו מגדל עוז (אבן בוחן פ"א אות כג), דאל"כ יסתור היעב"ץ דברי עצמו במור וקציעה המובא לעיל שאסור להחמיר.

עוד יש לציין דרך אגב, שגם לפי דעת שו"ת אבני נזר (שם) שמיקל באופן כללי לחולה שלא רוצה לדרוש ברופאים ובפרט לגבי מאכלות אסורות, ע"ש נימוקיו באריכות, אין ענינו לכאן לגבי אכילה ביו"כ, כי אכילה ביו"כ אינו בגדר סם או מעשה 'רפואה' [שבוה אין הרופאים מומחים לדעתן] אלא הרופא רק אומד וקובע את גוף החולה אם יוכל לעמוד ולסבול התענית. ומלבד זה נראה שאין דעתו מוסכם להלכה (עי' ב"ח וט"ז י"ד סי' שלו) וגם הוא עצמו כתבו להלכה

מצוה לאכול

ויש לחולה לידע שלא רק שאינו עושה שום איסור באכילה וא"צ על כך לא תשובה ולא כפרה (משנ"ב תריח סק"ה ועוד פוס'), אלא שעושה מצוה גדולה להציל את נפשו (ב"י ולבוש סוס"י תריח), ואין לו אפי' להצטער על כך [כדרך הנשים ואנשים שאינם ת"ח] [שו"ת אגרות משה ד קכא], ולהיפך אם יתענה לא ברור שמקיים בזה מצוה (עי' שו"ת עונג יו"ט סי' מא, שו"ת מהר"ם שיק או"ח סי' רס ד"ה ואם, שו"ת שרגא המאיר ח"ה סוס"י פד, לגבי חולה מסוכן שאכל מצוה, ואכמ"ל).

וראה דברי המור וקציעה (סימן קצו) שכתב: 'ואצלי שוה הוא האוכל ביום הכפורים מפני הסכנה כמתענה בו, כי מי שצוה על התענית הוא יתברר ציוה על האכילה בו לצורך פקוח נפש, ד'וחי בהם' כתיב, על כן אכילת דבר איסור למסוכן מצוה רבה היא בלי הרהור ופקפוק בעולם, ולא די שאינו צריך כפרה אלא שאם נמנע עבירה בידו ע"כ.

וראה עוד מכתב בעל 'שם משמאל' לחתנו (נדפס בסוף חלק מועדים): 'הנני להזהירך מאוד לבל תצדק הרבה בדרך הצום, כי מי שצוה לצום ביום הכפורים הוא צוה לשמוע לרופא ושלא לצום, ובטח זכור תזכור מה שכבר שמעת ממני הרבה פעמים שיעקר היהדות להיות האדם בטל לדעת התורה וחכמי' ואפילו שיאמרו לך על שמאל שהוא ימין, וזה שאדם מבטל דעתו לדעת התורה וכופר אונז' לשמוע לדברי חכמים, הוא שוה יותר מהכל, ועל כן אין לך להצטער אם לא תצום ביוה"כ פ, כי במה שתשמע לדעת חכמי התורה הוא שוה יותר מעיקר הצום, ובכן 'אכול בשמחה לחמך ושתה בלב טוב יינך כי כבר רצה האלקים את מעשיך', וידוע שפסוק זה הוא בת קול בימי שלמה על שאכלו ביום הכפורים בבנין הבית (עי' במדבר פ"ר ק"ז סוף אות ב) ע"כ.

וכן כתב גם הרה"ק ר' יהושע מבעלזא לבעל ה'צמח צדיק' מויוניץ כשהיה חולה מסוכן וז"ל: 'הלא מרועה אחד מצווים אנחנו ועומדים בלבתי אכול ביום הכפורים, ובמקום הצורך נאמר 'ונשמרתם לנפשותיכם', וזכרתי בעת שאאמרו' [השר שלום מבעלזא] היה חולה וכו', תיכף אחר כל נדרי מיהר וצויה ליתן לו לאכול וכו', ואמר בזה הלשון 'הריני מוכן ומזומן לקיים מצות בוראי כפי שאמרו חז"ל, ואכל בשמחה יתירה, כמעט לא ראינו שמחה כזאת רק בעת אכילת מצה ונטילת לולב' ע"כ.

במקום חשש רחוק

בשמירת שבת כהלכתו (פ"ט הע' ד) מבאי דעת הגרש"ז אוירבאך שמתיר לחולה להחמיר על עצמו באופן שיש רק חשש מיעוט [שאינו מצוי] שיבוא לידי סכנה ע"י הצום [למרות שמותר לאכול כי אין הולכין בנפשות אחר הרוב], אבל כאשר הדבר ספק אסור להחמיר.

וכן בתשובות והנהגות (ח"ב סי' רמא לגבי אכילת מצה לחולה) מסיק להחמיר בספק ולהקל בחשש מיעוט, ובלבד אם כוונתו לשם שמים וראוי לכך, ומציין שכן שמענו צדיקים וקדושי עליון שנסתכנו לקיים מצוות ואין להרהר אחריהם, אבל לכתחלה אין ליכנס לחשש